

Univerzita Karlova v Praze
Filozofická fakulta

Ústav pro pravěk a ranou dobu dějinnou

Diplomová práce

Pavel Drnovský

Středověké osídlení na středním toku řeky Bystřice

Medieval settlement in the middle stream of the river Bystřice

Praha 2012

Vedoucí práce: Prof. PhDr. Jan Klápště, CSc.
Konzultanti: Mgr. Radek Bláha

Poděkování:

Děkuji Prof. PhDr. Janu Klápště, CSc. za odborné vedení této práce. Nemenší dík patří Mgr. Radku Bláhovi za cenné rady udílené během zasvěcování do problematiky východočeské středověké keramiky. Dále děkuji PhDr. Jiřímu Kalferstovi za zpřístupnění nálezového fondu hradeckého muzea a PhDr. Evě Ulrychové za možnost nahlédnout do archeologických sbírek jičínského muzea. Na konec bych chtěl poděkovat Mgr. Václavu Drnovskému za pomoc při vytváření obrazové přílohy.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu, a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia, či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Hradci Králové 8. května 2012

Abstrakt

Práce se věnuje vybraným kapitolám středověkého osídlení na území ležícího podél středního toku řeky Bystřice v severovýchodních Čechách. Tato oblast je shodná s okolím měst Hořic v Podkrkonoší a Miletínem. Úvodní oddíl zhodnocuje hmotné a písemné prameny. Hlavní část práce, věnující se vývoji osídlení, je rozdělena do několika základních podkapitol. Kvůli klesající výpovědní hodnotě archeologických nálezů, pocházejících většinou z povrchových sběrů, je kladen důraz především na studium osídlení raného a počátku vrcholného středověku.

Před 13. stoletím raně středověké osídlení nepřekročilo starou sídelní oblast. Na řadě raně středověkých sídlišť je doložena kontinuita sahající až do průběhu 13. století, kdy byla většina poloh opuštěna. Ve 13. století rovněž vznikají zcela nová sídliště, které se nachází buď v blízkosti starších sídlišť, nebo i na území, kde nebyly dosud raně středověké lokality evidovány. Většina těchto poloh zaniká na konci 13. století, či na počátku 14. století. V jejich blízkosti se pak často nachází dnešní vesnice.

Další oddíly se věnují problematice kostelů, pohřebišť a zaniklých středověkých vsí s důrazem na studium sídel drobné šlechty. Součástí závěru práce je katalog všech registrovaných archeologických středověkých nalezišť, který je doprovázen obrazovou přílohou vybraných nálezů.

Klíčová slova

východní Čechy – raný a vrcholný středověk – dějiny osídlení – sídla drobné šlechty

Abstract

The present study deals with the selected chapters of a medieval settlement in the territory lying along the middle stream of the river Bystřice in northeastern Bohemia. This area is consistent with the surroundings towns Hořice and Miletín. Introductory section evaluates the material and written sources. The main part of the study devoted to the development settlement is divided into several basic sections. Because of declining value of archaeological findings, came mostly from fieldwalking is put emphasis mainly on the study of Early and early Middle Ages.

Before 13th century early medieval settlement did not beyond the boundaries old settled area. On several of early medieval settlements is documented continuity of settlement dating back to the 13th century, when most of settlements were abandoned. In the 13th century also were created an absolutely new settlement, which is located near the old sites, or in areas where early medieval sites were not recorded. Most of these sites disappeared at the end of the 13th century or the early 14th century. In the vicinity of these sites we often found present villages.

Other sections deal with the issue of churches, cemeteries and deserted medieval villages with an emphasis on residences of the landowners. Part of the study is a catalog of all medieval archaeological sites registered, which is accompanied by pictures of findings.

Keywords

Eastern Bohemia - Early and High Middle Ages - history of settlement - residences of the landowners

1 Úvod	6
2 Vymezení a popis regionu	8
3 Prameny, možnosti jejich výpovědi a možnosti srovnání	10
3.1 Hmotné prameny	10
3.2 Sledovaná oblast ve světle písemných pramenů do konce 13. století	15
4 Osídlení	18
4.1 Venkovské osídlení	18
4.1.1 Proměny osídlení středověkého Hořicka a Miletínska	18
4.1.2. Kostely a pohřebiště	25
4.1.3. Zaniklé vrcholně středověké vsi	26
4.2 Šlechtická sídla	28
4.2.1 Doklady pozemkové držby	28
4.2.2 Bezejmenné opevněné polohy	29
4.2.3 Ode vsi ke vsi	32
4.2.4 Situace v nejbližším okolí	36
4.2.5 Zhodnocení vývoje panských sídel na Hořicku a Miletínsku	38
4.3 Hořice a Miletín	44
4.3.1 Hořice	44
4.3.2 Miletín	46
4.4 Shrnutí a možnosti interpretace	50
5 Závěr	54
6 Soupis archeologických nalezišť a lokalit	56
7 Použitá literatura, prameny	76
8 Obrazová příloha	83

1 Úvod

Předkládaná práce si bere za cíl zpracovat vybraná témata týkající se vývoje středověkého osídlení na středním toku řeky Bystřice. Územně se tento geografický termín kryje s krajinou dnešního Hořicka a Miletínska v severovýchodních Čechách. Jelikož se jedná o poměrně rozsáhlou oblast, nebudou moci být postihnuty všechny aspekty studia osídlení od raného středověku až po raný novověk. Jako zdroj poznání budou sloužit především movité a nemovité archeologické památky společně s nemnohými písemnými prameny.

Po první části práce, která ve stručnosti shrnuje základní vymezení, popis regionu a zdůvodnění jeho výběru, následuje kapitola věnující se zhodnocení hmotné a písemné pramenné základny. Zde bude vyličen současný stav problematiky týkající se studia východočeské středověké keramiky. Důraz bude kladen na otázky spojené s pojmy *naleziště* a *lokalita*, stejně tak jako problematika průkaznosti těchto termínů. Dále budou uvedeny další regionální studie, které by mohly sloužit k porovnání výsledků v závěrečné části práce. Poté budou zhodnoceny sice nemnohé, ale přesto velice zajímavé písemné prameny pro danou oblast do konce 13. století.

Hlavní část práce se věnuje tématu středověkého osídlení Hořicka a Miletínska, které bylo rozděleno do tří základních podkapitol. Pro poznání celého vývoje středověkého osídlení na základě movitých archeologických nálezů je limitující fakt, že jejich výpovědní hodnota s nástupem vrcholného středověku klesá. Proto bude kladen důraz především na období raného a počátku vrcholného středověku, se snahou zachytit proměnu osídlení během tohoto časového úseku, která bude ilustrována na vybraných konkrétních lokalitách. Následující oddíly věnující se problematice kostelů, pohřebišť a zaniklých středověkých vsí si kladou za cíl především zachytit současný stav (nejen) regionálního bádání, které je značně poznamenané nekritickým přístupem k dochovaným pramenům.

Podkapitola věnující se šlechtickým sídlům přináší nejprve doklady o pozemkové držbě, dále soupis lokalit a následně pokus o zhodnocení vybraných otázek spojených s tímto tématem. Samostatné oddíly věnující se vývoji osídlení Hořic a Miletína ukáží na možnou lokalizaci předlokačních Hořic a problematiku spojenou s miletínskou komendou řádu německých rytířů.

Závěrečná podkapitola shrne a vyhodnotí poznatky, ke kterým se v předcházejících oddílech dospělo. K samotnému závěru práce je připojen souhrnný katalog všech registrovaných nalezišť a lokalit, který je doprovázen obrazovou přílohou zobrazující výběr

nejdůležitějších nálezů. Díky systému, kdy má každé naleziště své číslo, lze snadno propojit katalog také s mapovou přílohou, odkazy v samotném textu a přiloženými tabulkami.

2 Vymezení a popis regionu

Zkoumané území se nachází v Královéhradeckém kraji. Svým tvarem připomíná ovál s maximálními rozměry okolo 17 km v poledníkovém a 10 km v rovnoběžkovém směru. Oblast zahrnuje celkem 41 katastrálních území.

Tento prostor byl vybrán na základě několika hlavních důvodů:

1. Jeho poloha na rozhraní tří okresů (Hradec Králové, Jičín, Trutnov) z něho vytváří okrajové území pro okolní muzea, sídlící v stejnojmenných městech. Proto se tomuto území zatím nedostalo větší odborné pozornosti, tak jako okolním exponovanějším celkům (např. Jičínská kotlina, oblast Českého ráje, prostor mezi Hradcem Králové a Jaroměří).
2. Zpracování terénních aktivit, které zde probíhají již více jak sto let. Především se jedná o aktivity spojené s muzeem v Hořicích, kde na přelomu 19. a 20. století působila řada místních amatérských archeologů. Dále pak zhodnocení četných povrchových sběrů prováděných pracovníky muzea v Hradci Králové v závěru 2. poloviny 20. století.
3. Poloha území na okraji staré sídelní oblasti.

Důležitými centry vybrané oblasti jsou města Hořice v Podkrkonoší a Miletín, které jsou umístěny v jeho jižní a severní části. Jsem si vědom, že s názvem území, který je uveden v titulu práce (*střední tok řeky Bystřice*) by se v textu hůře pracovalo, budu proto uvádět synonymicky termíny Miletínsko (pro severní část území) a Hořicko (pro jižní část území).

Zkoumané území bylo vyčleněno a ohraničeno na základě několika kritérií:

1. Hranice oblasti je tvořena katastrálními územími jednotlivých okrajových obcí.
2. Při výběru těchto vesnic jsem se snažil co nejvíce zohlednit přírodní podmínky, především reliéf krajiny, který v této oblasti hraje důležitou roli.
3. Osu území tvoří řeka Bystřice.
4. Tak, aby vybrané území zachytilo různé krajinné celky: jižní úrodné Hořicko se starou sídelní oikumenou a severní nepříliš úrodné Miletínsko, které se začalo intenzivněji osídlovat na sklonku raného středověku.

Tato oblast se nachází v morfologicky poměrně členitém terénu. Důležitou krajinnou dominantou je Hořický hřbet (422 m n. m.). Tento útvar dělí naše území na dvě téměř shodně velké oblasti – Hořicko na jihu a Miletínsko na severu. Tento jinak jednotný hřbet je uprostřed přerušen řekou Bystřicí, která tak vytváří komunikační prostor mezi oběma

oblastmi. Jak již název práce napovídá, osu území tvoří střední tok řeky Bystřice. Jedná se o tok 3. řádu, který pramení u Vidonic (481 m n.m.) na Novopacké vrchovině. Na zkoumaném území se tato řeka celkem třikrát kolmo zalomí, poprvé když vytéká ze Zvičinsko-kocléřovského hřbetu, podruhé když protéká přes Hořický hřbet a naposledy když opouští oblast Hořicka u vesnice Hněvčeves a dostává se do Nechanické tabule. Zvičinsko-kocléřovský hřbet, který byl již zmíněn, tvoří přirozenou severní hranici Miletínska a tím i celého území.

Z hlediska geomorfologie patří celé území do provincie České vysočiny. Při dalším členění se již oblast rozpadá na Východolabskou a Severočeskou tabuli (rozhraní tvoří Hořický hřbet). Při nejpodrobnějším členění se rozpadá do několika okrsků. Na jihu se jedná o Nechanickou tabuli (jižní část Hořicka), na severu pak leží Hořický hřbet, který spadá v Miletínský úval, jež je na severu zakončen Zvičinským hřbetem (*Balatka – Kalivoda 2006*).

Z geologického hlediska lze zjednodušeně říci, že jižní část Hořicka pokrývají eolické sedimenty (spraše), avšak Hořický hřbet a Miletínsko je tvořeno mořskými a sladkovodními sedimenty (pískovce, slepence až jílovce, opuky, slínovce).

Pedologická charakteristika se mění od jihu k severu. Zatímco jižní Hořicko pokrývají modální hnědozemě, dále k severu se společně s Hořickým hřbetem objevují modální kambizemě, které na severním Miletínsku přechází až ke kyselým kambizemím. V povodí vodních toků se vyskytují gleje (*Válek 1964*).

Klimatická charakteristika oblasti se stejně jako pedologické podmínky vyvíjí od jihu k severu. Jižní část území náleží do oblasti MT11, střední část do MT10 a severní do MT9. Potenciální přirozená vegetace na Hořicku a Miletínsku by byla černýšová dubohabřina, pouze na Hořickém a Zvičinském hřbetu by se vyskytovala jedlová, březová a biková doubrava a v povodí řeky Bystřice by se ostrůvkovitě nacházely lužní lesy (souhrnně viz *Faltysová – Mackovčín – Sedláček a kol. 2002*).

Promítneme-li do mapy údaje o bonitě polí podle tereziánského katastru, spatříme výrazný rozdíl mezi úrodností půdy na Miletínsku a Hořicku. Nápadně nízkou bonitu mají katastrální území na svazích Hořického hřbetu. Tato linie tvoří i hranici mezi Hořickem a Miletínkem. V jižní části našeho území (Hořicko) se průměrná úrodnost pohybuje na hodnotě 4,3 třídy, modus však je 3. třída (průměr zvyšuje špatná bonita polí na svazích Hořického hřbetu). Na Miletínsku je průměrná hodnota 6,8 třídy, přičemž modus je 7. třída (souhrnně viz *TK*).

3 Prameny, možnosti jejich výpovědi a možnosti srovnání

3.1 Hmotné prameny

Absence písemných pramenů, srovnatelná s ostatními regiony Čech a Moravy, způsobuje, že nejdůležitějším zdrojem poznatků pro osídlení Hořicka a Miletínska je pro raný (v podstatě i vrcholný) středověk archeologický movitý materiál. Ve většině případů se jedná o keramiku získanou během povrchových sběrů. Výjimku tvoří výkopy místních badatelů v závěru 19. století a na počátku století následujícího. Tento pramen tedy bude, i přes svou výpovědní nestabilitu (např. *Kuna 2004*) základním zdrojem poznání.

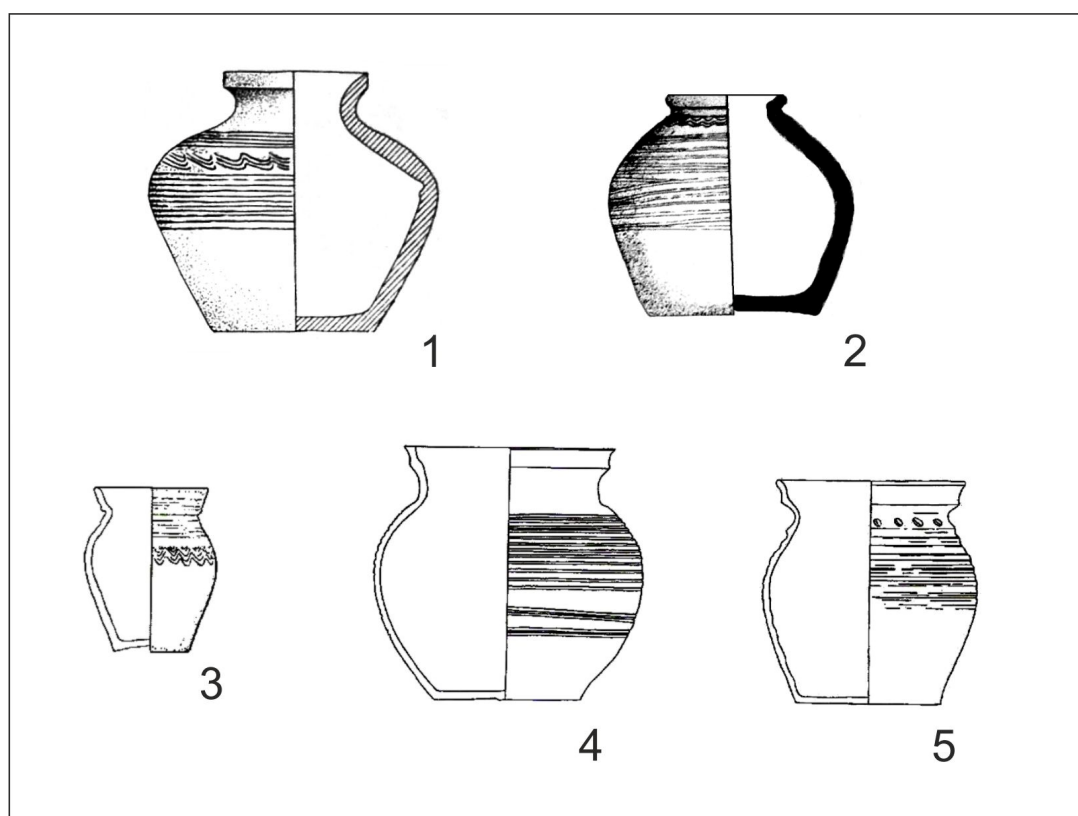
Na jeho zisku se v průběhu 2. poloviny 20. století podíleli pracovníci královéhradeckého muzea a to často společně s ostatními amatérskými badateli.¹ Tyto povrchové sběry se ve své podstatě liší od jiných metodicky pevně koncipovaných projektů studia osídlení krajiny. Byly totiž prováděny během dlouhého časového úseku, často s cílem zjištění či ověření pozitivního výsledku přítomností osídlení (často s zaměřením na pravěké období) na daném katastrálním území.

Většina nálezů se nachází v Muzeu východních Čech v Hradci Králové, kde mohly být (až na výjimky) pro potřeby práce zpětně dohledány, vyhodnoceny a zaneseny do katalogu. Jako lokalizace nálezů často sloužila parcelní čísla doplněná například vztahem k orientačnímu bodu (kostel, zástavba intravilánu, silnice, trať, pomístní jméno). Další část nálezů se nachází v Regionálním muzeu a galerii v Jičíně, kde je situace s uložením nálezů obdobná s hradeckým muzeem. Poslední institucí uchovávající archeologický materiál začleněný do této práce je Městské muzeum v Hořicích v Podkrkonoší. Z důvodu absence archeologického pracovníka je zde archeologická sbírka nesetříděná a bez podrobnější katalogizace. Bylo tedy nesnadné jednotlivé soubory přiřadit k zápisům v nálezové knize. Přesto se až na výjimky podařilo nálezy pocházející z počátku 20. století roztřídit a bylo tedy umožněno s nimi dále pracovat.

Problémem souborů pocházejících z povrchových sběrů zůstává nemožnost poznat jejich relativní chronologii. Dalším úskalím je nepřítomnost opor pro absolutní datování z naší zájmové oblasti. Nádoby datované mincemi jsou nejbližší známy z Královéhradecka a Jičínska. Do poslední čtvrtiny 10. století je zařazená láhev nalezená v Ostroměři (okr. Jičín) v roce 1903 (*Radoměřský – Richter 1974, 69-70, pol. 3*), která je zdobená na podhrdlí rytými pásy a mnohonásobnou vlnicí s okrovým a šedým povrchem. Stejně je datovaná i láhev

¹ Za všechny jmenujme například: V. Vokolka, J. Sigla, J. Kalfersta a J. Bočka.

pocházející z Čistěvsi, okr. Hradec Králové (*Radoměřský – Richter 1974, 69, pol. 1*). Ta je zdobena čtyřnásobnou vlnicí a šroubovicí, její povrch je okrově žlutý až bělavý. Další nálezy již pochází z grošového období, konkrétněji ze 14. století. Z jeho počátku pochází nález z Chvalkovic, okr. Náchod (*Radoměřský – Richter 1974, 86, pol. 45*). Jedná se o pohárek zdobený na okruží a na podhrdlí šroubovicí, těsně nad maximální výdutí je umístěna mnohonásobná vlnice. Obdobně datovaná je i nádoba nalezená v Černožicích, okr. Hradec Králové (*Němečková – Sejbal 2006*). Krátký výčet uzavírá nález bezuchého hrnce zdobeného vrypy na podhrdlí a rytou šroubovicí datovaný po roce 1346 z Tomkovy ulice v Hradci Králové (*Sigl 1999*). Za povšimnutí stojí použité výzdobné motivy, v kterých přežívají prvky, vyskytující se i ve 2. polovině 13. století.

Obr. 1 – Nádobý datované mincemi z nejbližšího okolí Hořicka a Miletínska. 1 – Ostroměř, okr. Jičín, poslední čtvrtina 10. století (*Radoměřský – Richter 1974, 69-70, pol. 3*); 2 – Čistěves, okr. Hradec Králové, poslední čtvrtina 10. století (*Radoměřský – Richter 1974, 69-70, pol. 1*); Chvalkovice, okr. Náchod, počátek 14. století (*Radoměřský – Richter 1974, 86, pol. 45*); Černožice, okr. Hradec Králové, po roce 1306 (*Němečková – Sejbal 2006*); Hradec Králové, Tomkova ulice, po roce 1346 (*Sigl 1999*).

V současné době na území Miletínska a Hořicka rovněž schází početnější soubor pocházející přímo z archeologického odkryvu umožňující osvětlení alespoň relativní chronologie. Je tedy nutné seznámit se základními oporami datování v širším Královéhradecku. Prozatím nezastupitelné místo zaujímá již několik desítek let probíhající výzkum centra královského města Hradce Králové a jeho středověkého zázemí, nalézajícího se pod současným městem. Zatím poslední monografické zpracování středověkého vývoje hradeckého návrší prezentuje práce *M. Richtera* a *V. Vokolka (1995)*, která přináší relativní nástin chronologie keramiky. Podstatnou část zpracovaného materiálu však tvoří soubory pocházející až z období počátků města. Pro poznání keramické produkce 13. a 14. století mají význam výzkumy prováděné v Hořické ulici v prostoru Pražského předměstí (např. *Sigl – Vokolek 1994; Bláha – Papineschi 2003*). Nové poznatky přinesly i rozsáhlé výzkumy v samém centru Hradce v posledních letech (např. *Bláha 2006*). Pro objasnění absolutní chronologie stále zůstává důležitý soubor pocházející z pohřebiště v Lochenicích (vesnice při severním okraji Hradce Králové). Díky nalezeným šperkům lze hroby, obsahující i keramiku, klást do rozmezí od 2. poloviny 10. století do první poloviny 11. století (*Sláma 1990*). Pro poznání keramické produkce 10. – 12. století může sloužit materiál objevený v 80. letech na hradišti v Ostroměři během zjišťovacího výzkumu hradeckého muzea, který však není dostatečně publikován (*Sigl 1985, 84-56*). Problematikou vývoje keramiky v průběhu 10. – 13. století v severovýchodních Čechách se zabývá diplomová práce *R. Bláhy (2000)*, a to především na základě pečlivého zhodnocení materiálu pocházejícího z několika lokalit Jaroměřska. Přes výše uvedené studie zůstává v chronologii (zvláště absolutní) východočeské raně středověké keramiky řada problematických témat. Často tak jsou uplatňovány poznatky i ze vzdálenějších lokalit, jako je například Libice nad Cidlinou (srovnej s *Ježek 2007*).

Protože zpracovávaný keramický materiál pochází především z povrchových sběrů, jedná se z větší části o menší fragmenty nádob. Výjimku tvoří soubory získané během výkopů, které byly prováděny jak amatérskými badateli, tak pracovníky hradeckého či jičínského muzea. Tyto vlastnosti nálezového fondu spojené s výše popsanou problematikou absolutních chronologických opor způsobily, že raně středověký materiál umožnil až na výjimky jen klasické rozdělení na starohradištní, středohradištní a mladohradištní období. Dále byla rozpoznávána keramika 13. století (VS1) a také keramika pohybující se na přechodu mezi mladohradištní a keramikou 13. století, která se v literatuře často označuje jako pozdně hradištní keramika. Vyčlenění mladších horizontů již neobnášelo tolik potíží, v rámci

zpracování soupisu nalezišť a pro potřeby práce bylo ponecháno základní dělení na VS2 a NO1, bližší označení bude popřípadě uvedeno přímo v textu.

Keramika starší doby hradištní se na našem území nevyskytuje. Výjimku tvoří pouze soubor pocházející z obce Vřesník získaný během výzkumu na přelomu 50. a 60. let 20. století (*Buchvaldek – Zeman 1967*). Keramika střední doby hradištní je zastoupena častěji, i když její celkové počty nepřesahují množství desítek střepů. Charakteristické pro ní je zbarvení do tmavých odstínů (tmavě šedá, hnědá). Tvarem je zastoupen především hrnec. Okraje bývají jednoduché, pouze ven vyhnuté. Na podhrdlí nádob se může vyskytovat plastická profilace (nádoby tzv. dolnověstonického typu). Výzdoba je tvořena hřebenem ve formě vpichů, mnohonásobných vlnic a vodorovných rýh. V hmotě střepu se vyskytuje slída. Na pomezí střední a mladší doby hradištní se objevují vodorovné plastické lišty. V mladší době hradištní zůstává hlavním tvarem hrnec. Vyskytuje se však častěji písčité ostřívo a slída ustupuje do pozadí. Hřebenový vpich se vytrácí, zůstává mnohonásobná vlnice, nově se objevují záseky, jednoduchá rytá vlnice, rytá šroubovice, či vodorovné rýhy. Rozvolňuje se počet typů okrajů, vedle jednoduchých pouze ven vykloněných se objevují i kolmo, či šikmo seřízlé, ovalené, aj. V následujícím období se výzdoba dále zjednodušuje, mizí hřebenová výzdoba a zůstává jen jednoduchá vlnice a vodorovné rýhy. Okraje hrncovitých nádob mají přímou analogii v souborech pocházející z královéhradeckého návrší. Hlavním rozpoznávaným typem zůstává hrnec. Velice obtížné je stanovit hranici mezi doznívající mladohradištní keramikou a keramikou počátku 1. poloviny 13. století. Nástup vrcholně středověké keramiky s sebou přináší celkově větší zastoupení různých keramických tvarů. Přes své celkově hojnější zastoupení se opět jedná pouze o fragmenty nepocházející z větších archeologických výzkumů. Výjimku tvoří soubor pocházející z výzkumu zaniklé tvrže v Třeboveticích. Zde byla nalezena pestrá škála pozdně středověké a raně novověké keramické produkce zastoupená i řadou celých nádob. Díky skutečnosti, že zde nalzáme keramiku, ke které můžeme rozpoznat analogie na Královéhradecku, Jičínsku i Novopacku, si uvědomíme pestrost tehdejší hrnčířské produkce.

Studii zaměřených na vývoj osídlení ve středověku není ve východních Čechách mnoho. Většinou se jedná o práce soupisového charakteru, které postihují větší regionální celky. Jako příklad lze uvést diplomovou práci *J. Sigla (1972)* doprovázenou objemnou obrazovou přílohou, která zpracovává prostor celých východních Čech. Svým charakterem jsou podobné i studie o osídlení Jičínska v jednotlivých dějinných etapách publikované *E. Ulrychovou (2006, 2008, 2009, 2010)*. K porovnání výsledků lze použít pro svou regionální blízkost

studie pojednávající o raně středověkém osídlení Jaroměřska (*Ježek 2007*) a Chrudimska (*Frolík – Sigl 1995*), ve kterých však autoři došli k různorodým výsledkům.

J. Frolík a J. Sigl se ve své práci rozhodli využít vypovídací hodnoty povrchových sběrů (ty pokryly okolo 36% území a byly zaměřeny na místa podél vodních toků, dřívějších nálezů atd.). Hned na počátku svého bádání se museli rozhodnout, jaké množství keramických fragmentů prokazuje lokalitu. Nejprve si stanovili hranici 20 střepů jako určující lokalitu a 3 kusy jako ještě registrované. Avšak většina nasbíraného materiálu byla silně podlimitní, takže aby měla jejich práce smysl, museli pracovat i s výrazně menším množstvím keramiky, takže nakonec v soupisu lokalit figurují i takové, které byly určeny na základě tří, dvou nebo i jednoho střepu.² Chrudimsko bylo rozděleno do několika sídlištních komplexů, ve kterých mohly být pozorovány různé jevy. Mezi hlavní výsledky studie patří například zjištění, že Chrudimsko bylo v celém svém rozsahu osídleno již ve středohradištním období. Dále, že zřejmě docházelo k přesunům či posunům sídlišť, ale vždy v rámci jednoho sídlištního komplexu, které mají většinou vždy „centrální bod,“ a to kostel nebo od 13. století pak možná i sídlo drobného šlechtice. Někdy okolo 2. poloviny 13. století pak došlo ke změně struktury osídlení. Zaniká většina malých sídlišť a osídlení se koncentruje do vrcholně středověkých jader, zpravidla v blízkosti „centrálního bodu.“ Tyto změny se opět dějí v rámci jednoho sídlištního komplexu (souhrně *Frolík – Sigl 1995*, 80-81).

S nálezy pocházejícími z povrchových sběrů pracuje ve své studii rovněž M. Ježek, který se soustředí na oblast kolem města Jaroměře. Hned na úvod autor uvádí problém s přesnějším datováním zpracovávané keramiky. Jestliže na Chrudimsku J. Frolík a J. Sigl počítají s rozptýleným raně středověkým osídlením, není situace na Jaroměřsku tak jednoznačná. Je zde evidováno několik zaniklých raně středověkých poloh bez svého nástupce ve 13. století. Zachyceno je i krátkodobé osídlení několika lokalit ve 13. století, které jsou však ještě v témže století opuštěny. Sídlíště ve střední době hradištní utvářela již stabilní strukturu a mez osídlení se do 13. století nepřesunula za hranici klimatického předělu. Ve 13. století se zde pak objevují nové venkovské sídelní formy, kdy původní sídlíště zanikaly a v jejich blízkosti vznikly vsi nové (souhrně *Ježek 2007*).

Na závěr je potřeba ještě zmínit problematiku výpovědi povrchových sběrů, konkrétněji rozdíly v chápání pojmu „naleziště“ a „lokalita“ včetně toho, kolik střepů prokazatelně určuje doklady osídlení. Problémy používání obou pojmů souhrně sumarizoval v poslední době například *M. Ježek (2006)*, který se s tímto problémem musel v rámci své práce potýkat.

² Autoři pracují s názorem, že povrchové sběry jsou jakousi horizontální obdobou vzorkování, které se užívá při liniovém výkopu, ze kterého rovněž pochází malé množství keramiky (*Frolík – Sigl 1995*, 7),

V podstatě zaujímám stejný postoj, protože i pro mě každé naleziště automaticky nedokládá archeologickou lokalitu. Je zřejmé, že pokud má mít práce výpovědní hodnotu, nemůže být existence *archeologické lokality* postavena na nepatrném počtu střepů, tak jako tomu bylo v práci věnované Chrudimsku. Další problém činí celková rozkolísanost používání pojmů *naleziště* a *lokalita*. V rámci své práce nepokládám za důležité do tohoto terminologického problému dále zasahovat dalším řešením, či polemikou. Spokojím se s konstatováním, že následně pokládám za *archeologickou lokalitu* takové archeologické naleziště, které na základě počtu nálezů (a jiných kritérií) dokládá, že byla v daném období a prostoru využívána. Tyto archeologické lokality, které jsou v souhrnném katalogu zvýrazněny, budou v následujících kapitolách brány v potaz při rekonstrukci vývoje osídlení. Je nutné uvědomit si, že vypovídající hodnota počtu střepů se mění podle jejich datace a také podle okolností jejich nálezu. Je zřejmé, že pro doložení pozdně středověké, či raně novověké lokality bude potřeba soubor počítající několik desítek až stovek nálezů. Jinou váhu také bude mít nález několika zlomků keramiky pocházejícího ze 13. století z bohatě osídleného katastru obce Benátky, kde se počty střepů počítají na desítky, než nález nemnoha zlomků keramiky ze stejného období z katastrálního území Rohoznice, kde jinak v celém okolí podobné doklady osídlení postrádáme. Neméně důležitá je i informace z jak velké plochy nalezený materiál pochází, to však na základě lokalizace pomocí parcelních čísel nelze vždy přesně stanovit.

3.2 Sledovaná oblast ve světle písemných pramenů do konce 13. století

S výjimkou několika málo zpráv nemáme pro zkoumanou oblast do konce 13. století dostatečný počet písemných pramenů, čímž se náš region příliš neliší od ostatních území raně středověkých Čech. Přesto jsou ty, které se nám dochovaly, natolik podstatné, že na ně bude v následujících kapitolách často odvoláváno. Proto zde uvedu jejich stručný soupis a výklad.

První písemná zmínka z naší oblasti pochází z roku 1124, kdy je popisována cesta bamberského biskupa Oty z Prahy do Polska. Zde je poprvé zmíněn Miletín, kde se měl biskup zastavit, než pokračoval dále do slezského Barda (Warta). V Miletíně uváděným jako: „*castrum ducis Boemici quod Mileciam dicunt*“ (Pertz 1868, 58), se tak tradičně, až nekriticky spatřoval dvorec, či hradiště ležící na cestě do Slezska (za všechny např. Jandera 1830; Lhota 1888; Šimák 1933; Wolf 1974; Balataková 1983). Zajímavý je názor M. Ježka (2007, 544), zpochybňující ztotožnění Miletína s údaji v Herbordově popisu cesty biskupa Oty, který považuje výraz „*Mileciam*“ za zkomolení názvu Kladska.

Další písemnou zprávou je listina Jindřicha Zdíka, vzniklá v letech 1143-48 (*CDB I*, 160). Olomoucký biskup v ní potvrzuje donace, které nově vznikajícímu Strahovskému klášteru věnoval pražský biskup Jan I. z Lochenic (biskup v letech 1134-1139). Tato zpráva má pro nás značný význam, neboť nám umožňuje přibližně poznat rozsah Janových majetků v severovýchodních Čechách, jejichž jádro se nacházelo na Hořicku. Z naší oblasti jsou zmíněny Černůtky (*Cirnoticih*), Hořice (*Gorici*), Libonice (*Lubonici*), Rašín (*Rassine*), a Třebnouševy (*Trebnusi*). Krom těchto vsí jsou zmíněny i jiné držby na Královéhradecku a Jičínsku.

První písemné zprávy ze 13. století souvisejí s posledními roky života královského číšníka Zbraslava a jeho ženy Domaslavy. Zbraslav, syn Vchynův k roku 1238 zanechal závěť, která je jedinečným pramenem k poznání pozemkových majetků jednoho z královských úředníků 1. poloviny 13. století (viz *Žemlička 2002*). Z okolí Miletína jsou v závěti zmíněny vesnice Třebihošť, Zábřezí, Dehtov, Trotina, Střemen (Třemešná?) a Zásada (*CDB III/1*, č. 181, 226). Dále se Zbraslav vyznal, že od (jménem neznámé) manželky Petra ze Skalice za cenu 170 hřiven stříbra koupil blíže neurčený újezd. Z těchto 170 hřiven bylo 113 hřiven manželky Domaslavy (*Žemlička 2002*, 408). Zbraslav zemřel patrně nedlouho po sepsání závěti. Krátce na to k roku 1241 je znám další majetkový přesun na Miletínsku. Tehdy král Václav I. v Hradci Králové potvrdil Domaslavinu obdarování řádu německých rytířů (*CDB IV/1*, č. 8, 68). Domaslava (*matrona nobilis de Miletin*) darovala řádu Miletín, Olešnický újezd (provinciam Olesnich) a vesnice Máslojedy, Sadovou a Výkleky.

Miletín se poté do světla písemných pramenů dostává během 13. století ještě několikrát. Například k roku 1261 král Přemysl Otakar II. uděluje Miletínu stejná privilegia jako má komenda v Chomutově, včetně hrdelního práva (*CDB V/2*, č. 265, 399-400). Miletín je navíc v této listině uváděn již jako trhová ves (*villa forensis*). S rozvojem Miletína souvisí i listina z roku 1267 (*CDB V/2*, č. 490, 33-35). Dovídáme se, že hradecký děkan Jan na základě pověření biskupa Jana III. z Dražic určil farní působnost miletínského kostela. V této listině jsou následně vyjmenovány všechny osady patřící pod miletínskou faru: *forum Myletin* (Miletín), *villa Rochoznice* (Rohoznice), *villa Myletin* (Miletínek), *villa Besdnich* (Bezník), *villa Borech* (Borek), *villa Seleyoue* (Želelejov), *villa Hrustovce* (Chroustov), *villa Threbehosze* (Třebihošť), *villa Huleyowe* (Úhlejov), *villa Ysdo bin* (Zdobín), *villa Trotina* (Trotina), *villa Bucouina* (Bukovina), *Marci de Horizc* (Markova ves), *Wiscze* (Visče), *villa Sthremesna* (Červená Třemešná), *Vidone* (Vidoň).³ Tři roky po tomto vymezení vypukl spor se sousedním hořickým farářem Arnoldem, a to kvůli Markově vsi, která se v roce 1267

³ Bukovina, Markova ves a Visče zanikly viz. kapitola 4.1.3

dostala pod miletínskou farnost, ale kterou patrně založila hořická vrchnost (*CDB V/2*, č. 614, 216-217; srovnej s *Šimák 1938*, 873). Hradecký děkan Jan rozhodl, že pokud bude chtít farář Arnold převzít některého z farníků, jež náleží miletínskému faráři, bude muset zaplatit dva talenty – jeden pro hradeckého děkana, druhý řádu. Hořický farář nebyl s tímto rozsudkem smířen, a tak se spor vedl až do roku 1271, kdy se Arnold musel pod pohrůžkou exkomunikace podříditi dřívějšímu rozhodnutí (*CDB V/2*, č. 642 a 646, 266-267 a 273-274).

Od následujícího 14. století písemných zpráv přibývá a v listinách se pravidelně objevují různé lokality Hořicka a Miletínska. Jedná se především o dokumenty týkající se církevní správy, které zároveň osvětlují působení místní drobné šlechty v tomto období.

4 Osídlení

4.1 Venkovské osídlení

4.1.1 Proměny osídlení středověkého Hořicka a Miletínska

4.1.1.1 Proces osídlování ve světle hmotných pramenů

Jak již bylo napsáno v úvodu, nebudou moci být sledována všechna témata spojená se studiem středověkého osídlení, ale jen vybrané kapitoly. Tato skutečnost je dána především charakterem dostupných archeologických souborů, pocházejících z povrchových sběrů, jejichž vypovídací hodnota od počátku vrcholného středověku klesá. Proto bude nadále kladen důraz na období raného a počátku vrcholného středověku.

Na sledovaném území se nenachází žádné nálezy, které bylo možné spojit s keramikou pražského typu. Tento horizont je celkově ve východních Čechách řídce doložen, což může souviset i s jeho nelehkým rozeznáním mezi materiálem pocházejícím z polykulturních lokalit. Z oblasti sousedního Jičínska jsou známy jen dvě lokality spadající do tohoto časné slovanského období (*Ulrychová 2006*). Následující starohradištní období je zastoupeno pouze jednou lokalitou (č. lok. 123), nacházející se na katastrálním území obce Vřesník při samé severní hranici zkoumaného území. Toto umístění do svahů Zvičinsko-kocléřovského hřbetu (nadmořská výška se pohybuje okolo 500 m n.m.) je velice nezvyklé. Shodou okolností se také jedná o jediné archeologicky zkoumané raně středověké sídliště na Miletínsku. Výzkum vedený nejprve R. Turkem, posléze M. Buchvaldkem a J. Zemanem zde probíhal v letech 1958, 1959 a 1961 (*Zeman – Buchvaldek 1967*). Během vykopávek zde bylo odkryto sedm sídlištních objektů, které pravděpodobně tvořily okraj osady, která se nachází pod dnešní vesnicí. Převážně zde byla nalezena pouze keramika. Toto sídliště, které leží na katastru ohodnoceném 7. třídou bonity polí, je současné s blízkým hradištěm u Kalu a lze tedy jejich existenci spojovat. Jak kalské hradiště, tak i sídliště ve Vřesníku v tomto období zanikají a v následujících obdobích zde již není osídlení doloženo, další nálezy z tohoto katastru pak pocházejí až z období vrcholného středověku.

Ze středohradištního období máme celkem zjištěno 6 lokalit na katastrech obcí Benátky, Bílsko, Hořice, Jeřice a Dolní Dobrá Voda (č. lok. 2, 12, 52, 54, 73 a 34, lokalita 34 je pohřebiště). Tyto lokality se bez výjimky nacházejí v jižní části zkoumané oblasti – na Hořicku (viz mapa 2), nepřekračují tedy Hořický hřbet. Rovněž není patrné, že by tvořily koncentrace. Nejbližše vedle sebe jsou lokality 52 a 54, kdy jedna je situována na vrch sv. Gotharda v Hořicích a druhá na jeho úpatí. Z těchto poloh většinou nepochází větší množství

střepů, výjimku tvoří obě hořické sídliště. Všechny lokality byly zachyceny v extravilánech současných sídel (rozlišení na intravilán a extravilán bude nadále určováno, i přes svou problematičnost, vždy podle rozsahu zástavby na indikačních skicách stabilního katastru). Po zanesení do mapy je zřetelné, že středohradištní lokality sledují tok řeky Bystřice a nacházejí se v její blízkosti. Tato řeka pak hraje důležitou roli i v následujících obdobích. Rozsah středohradištního osídlení vymezuje rovněž starou sídelní oblast, jejíž severní hranice je shodná s maximálním rozšířením pravěkých kultur, kdy osídlení nepřekračuje až na výjimky Hořický hřbet (srovnej s Anýž – Končelová – Thér – Tichý 2006). Tyto středohradištní polohy se vyskytují na polích, jejichž bonita je podle tereziánského katastru hodnocena čísly 3 a 4. Středohradištní sídliště vyhledávají terasy nad záplavovým územím, ať už řeky Bystřice, nebo jejích přítoků.

Následující mladohradištní období přineslo zahuštění osídlení, které však stále nezasahuje za hranice, vytyčené již v předešlé středohradištní etapě (viz mapa 3). Celkem se podařilo rozpoznat 16 lokalit s mladohradištním osídlením. Ve většině případů se opět jedná o polohy umístěné do extravilánu současných sídel, výjimku tvoří dvě lokality, které se nacházejí v současné zástavbě. Jedná se o lokalitu č. 29 v Dolních Černůtkách, kde byla mladohradištní keramika opakovaně objevena při hloubení základových pasů. Další se nachází v Jeřicích (č. lok. 67), kde byly během zemních prací vyzvednuty zlomky keramiky. Vyhledávány jsou opět polohy umístěné na terase nad vodním tokem. Celkem čtyři lokality (č. lok. 2, 34, 52, 54) navazují na dřívější středohradištní osídlení. Neméně zajímavý je též fakt, že pouze tři mladohradištní lokality nepokračují v dalším období, zatímco zbytek sídlišť navazuje.

Ve 13. století nastává změna a v osídlení se projevuje několik tendencí (viz mapa 4). Poprvé se objevují nálezy z Miletínska a osídlení se tak prokazatelně (v souladu s písemnými prameny) rozšiřuje i mimo starou sídelní oblast Hořicka. Jedná se o dvě lokality na katastru Rohoznice (č. lok. 100, 102), dále pak o nálezy z Miletína (č. lok. 82). Celkově se osídlení celé oblasti zahušťuje. Celkem je v tomto období na základě hmotných pramenů zachyceno 34 lokalit. Dalším fenoménem je opouštění poloh pokračujících z předchozích období, celkem takto zaniklo 14 poloh (3 sídliště s kontinuitou již od střední doby hradištní a 11 z mladohradištního období). Rozhodnout kdy k tomuto opouštění v rámci 13. století došlo není vzhledem ke stavu absolutního datování východočeské raně středověké keramiky přesně možné. Jako horní hranici považují vzhledem k přežívání určitých archaických prvků v místní keramice počátek 14. století. Kromě výše uvedeného zániku starých poloh se zde objevuje ještě jeden trend. Jde o výskyt celkem 17 poloh, bez staršího předchůdce, které v rámci

stejného období zanikají. Tyto polohy se nacházejí v poměrné blízkosti k jádrům současných vesnic, které jsou zmiňovány v písemných pramenech od 14. století. Celkem pět poloh z tohoto období bylo zaznamenáno v jádrech současných vsí. Jedná se o Dolní Černůtky (č. lok. 29), Jeřice (č. lok. 67), Miletín (č. lok. 82), Milovice (č. lok. 90) a Třebnouševs (č. lok. 113).

Pro následující období 14. století až k ranému novověku již zpravidla postrádáme (vyjma panských sídel) průkazné hmotné doklady osídlení, oproti tomu však stoupá počet písemných pramenů.

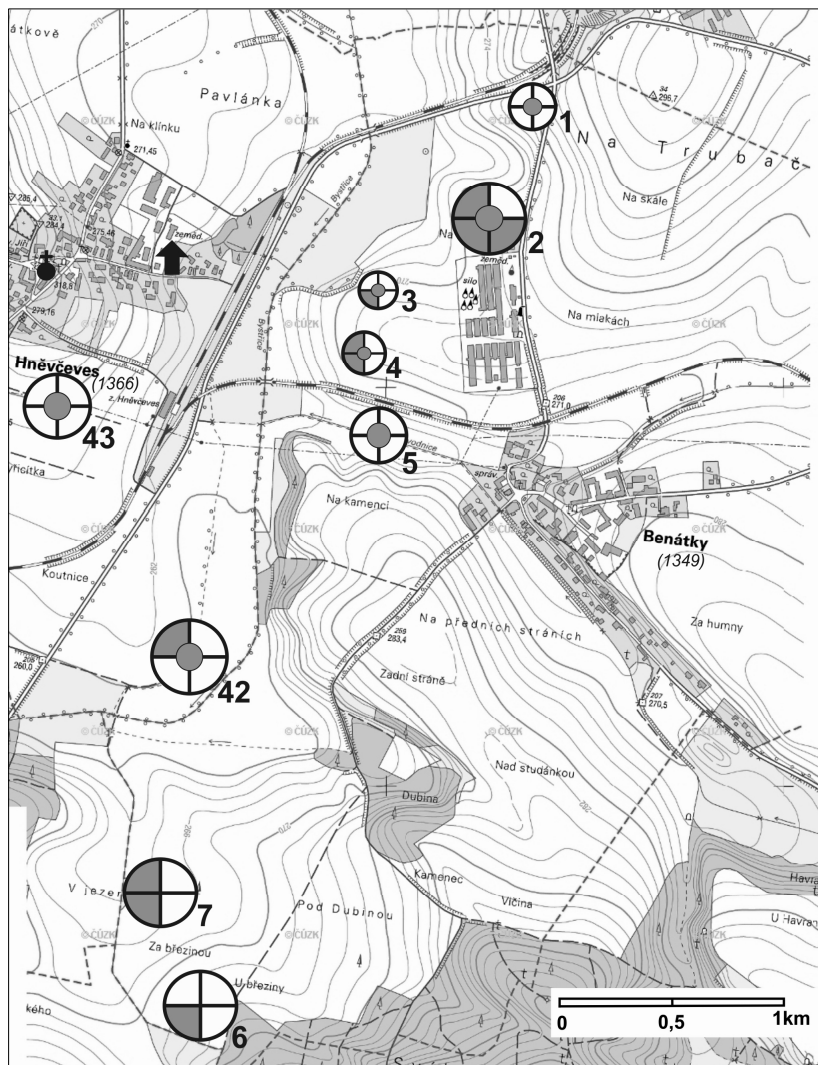
4.1.1.2 Stabilita nebo nestabilita?

Řada zjištěných raně středověkých lokalit vykazuje jistou polohovou stabilitu, která může sahát od střední doby hradištní až po 13. století (č. lok 2, 34 a 52). Častá je rovněž stálost osídlení mezi mladší dobou hradištní a 13. stoletím, kdy bylo registrováno 14 takových sídlišť. Jako příklad takového druhu osídlení mohou sloužit archeologické lokality v okolí vesnic Benátky a Hněvčevs. Na katastrálním území Benátek se nachází poloha s doklady osídlení sahající do střední doby hradištní. Jedná se lokalitu č. 2, která je využívána až do 13. století. Z této doby pochází velký soubor čítající přes 700 ks keramiky. V mladší době hradištní jsou osídleny další polohy (č. lok 3, 4, 6 a 7). Všechny tyto mladohradištní lokality přetrvávají (vyjma lokality č. 6) až do 13. století, kdy zanikají. V průběhu 13. století v tomto prostoru vznikají ještě lokality 1, 5, 42 a 43. Všechny polohy jsou však také do konce 13. století opuštěny a osídlení se přesouvá do dnešních Benátek, nebo Hněvčevsi, které jsou poprvé písemně zmíněny v letech 1349 a 1366.

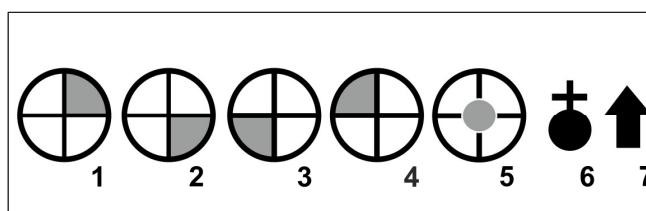
Obdobný obraz lze pozorovat i v prostoru mezi vesnicemi Rašínem a Horními a Dolními Černůtkami. Všechny tyto vesnice jsou poprvé písemně zmíněny již v darovací listině pro Strahovský klášter jako majetek biskupa Jana I. z Lochenic mezi lety 1143-48. Na katastrech všech těchto obcí bylo zjištěno již mladohradištní osídlení (č. lok. 29, 46, 98 a 99). Lokalita 29 je dokonce situovaná do intravilánu současných Dolních Černůtek. Do následujícího období nepokračuje pouze lokalita 98. Ke zbývajícím mladohradištním lokalitám pak ve 13. století přibývají dvě další (č. lok 30 a 47). Všechny pak v průběhu tohoto století zanikají, s výjimkou lokality 29, na které jsou situovány Dolní Černůtky.

Stabilitu osídlení ve svém intravilánu mají i Jeřice. Zde byl v prostoru tzv. staré fary (čp. 42) během zemních prací objeven soubor mladohradištní keramiky společně s keramikou ze 13. století (lok. č. 67). Z extravilánu pak pochází doklady o osídlení ve střední

době hradištní (č. lok 73), mladší době hradištní (č. lok 68) a ze 13. století (č. lok 66), tyto však v následujících obdobích nepokračují a zanikají.

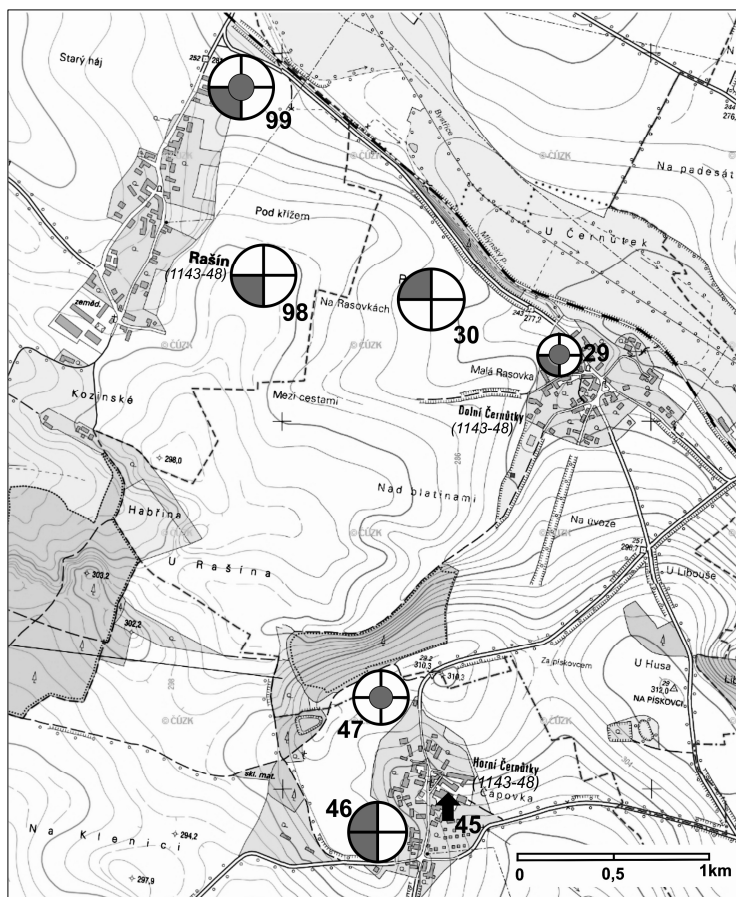

Obr. 2 – Území mezi Benátkami a Hněvčvesí přineslo čtyři lokality, u nichž lze pozorovat sídlištní kontinuitu trvající přes více období.

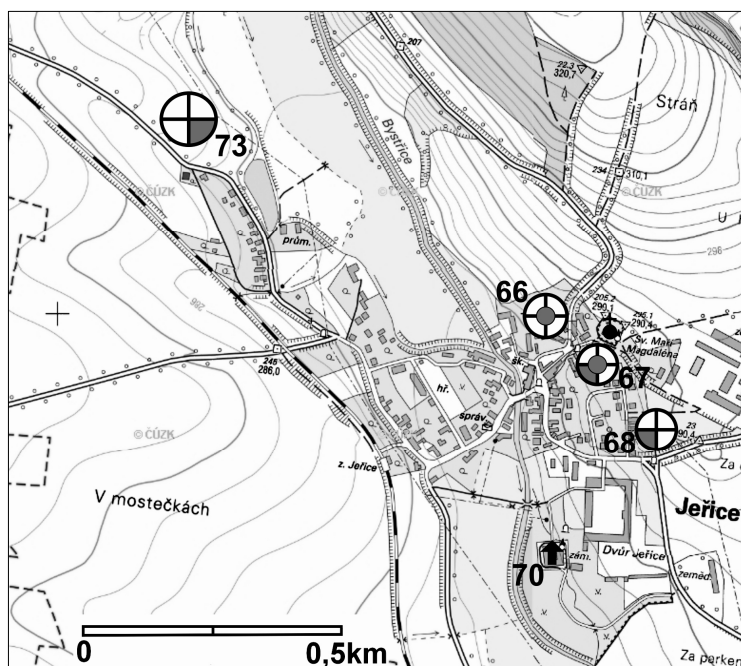

1 – starší doba hradištní; 2 – střední doba hradištní; 3 – mladší doba hradištní; 4 – pozdní doba hradištní a počátek 13. století; 5 – 13. století až počátek 14. století; 6 – kostel; 7 – panské sídlo.

Takovýchto poloh, jako výše uvedené, které vykazují kontinuitu (především mezi mladší dobou hradištní a 13. stoletím), je v oblasti Hořicka více, například na katastru Hořic (č. lok. 52, 54), Třebnouševsi (č. lok. 108) a Dolní Dobré Vodě (č. lok. 34).

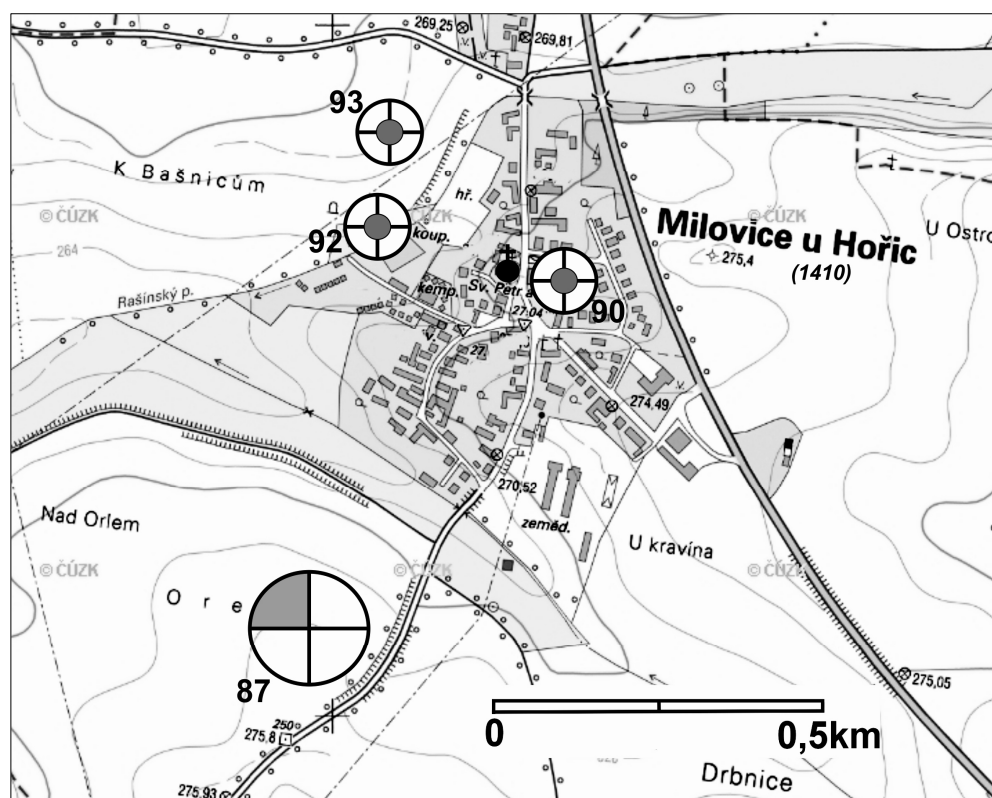
Obr. 3 – Na katastrech všech vesnic, které jsou uvedeny jako donace Strahovskému klášteři, bylo zjištěno již mladohradištní osídlení. Část lokalit vykazuje kontinuitu osídlení. Lokalita č. 29 s mladohradištní keramikou a nálezy ze 13. století se nachází přímo v intravilánu dnešní vsi.

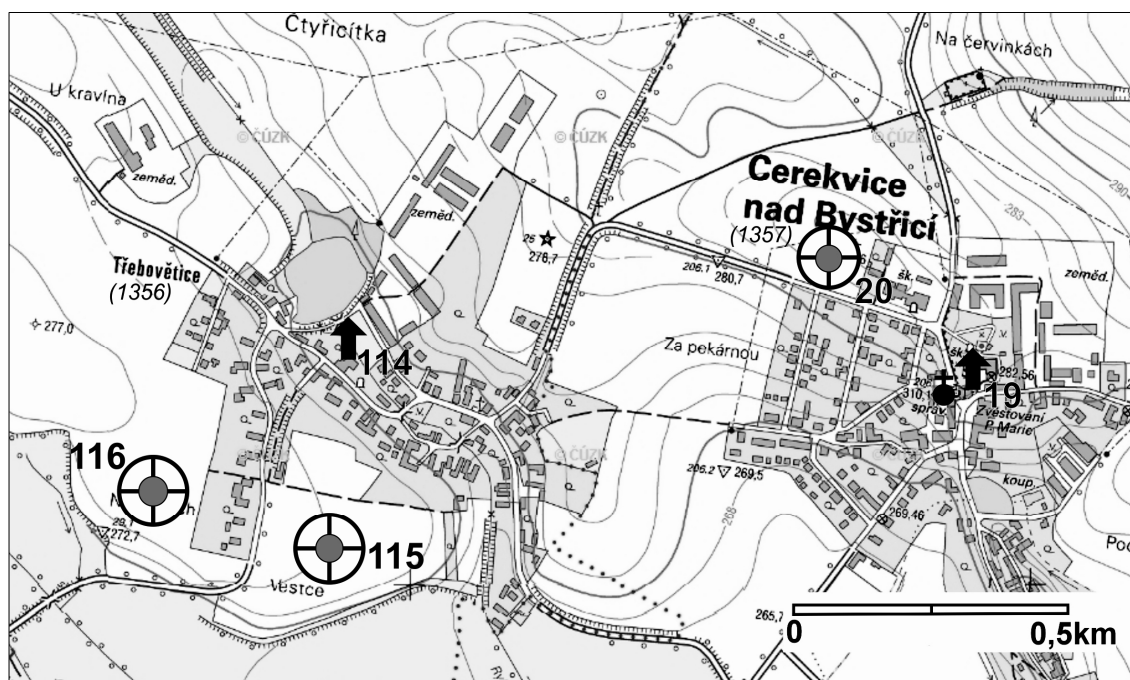
Obr. 4 – Z intravilánu Jeřic máme na základě keramiky získané během výkopových prací doloženo osídlení od mladší doby hradištní (č. lok. 67).

K výše uvedeným příkladům poměrně stability existují protiklady. Jedná se většinou o lokality vzniklé během 13. století, které však toto století nepřežívají. Typickým příkladem je ves Milovice. Z jejího katastru není známo žádné raně středověké osídlení. Změna nastává na prahu 13. století, kdy vzniká sídliště (č. lok. 87) v okolí pomístního jména „Pod Vorlem.“ Zde byl během povrchového průzkumu získán keramický soubor vážící několik kilogramů. V pokročilejším 13. století zde vznikají další lokality (č. lok. 90, 92 a 93). Tři lokality umístěné do současného extravilánu Milovic zanikají, přežívá jen jedna, a to v místech současné vsi, zmiňované poprvé v roce 1410 (č. lok 90).

Obdobný případ skýtají i Třebovčice. Ani zde není známo raně středověké osídlení. Ze 13. století zde však jsou registrovány dvě polohy (na pozemcích s pomístními jmény „Vesce“ a „Na Višních“) v extravilánu jižně od jádra současné vsi, které opakovaně poskytly bohatý keramický materiál. Další lokalita (č. lok. 20) pak vzniká severovýchodně od Třebovčic. Ani jedna z těchto lokalit však v následujících obdobích nepokračuje, a osídlení se přesouvá na území dnešních Třebovčic či Cerekvice.

Obr. 5 – V okolí Milovic není prozatím prokázáno hradištní osídlení, změna nastává na počátku a během 13. století, kdy vznikají čtyři nové polohy, z nichž 3 nemají přímého nástupce.

Obr. 6 – V okolí Třebovětice a Cerekvice vzniká ve 13. století trojice nových poloh, které se však dále nevyvíjí.

Jak bylo ukázáno, osídlení (až na výjimku starohradištního sídliště ve Vřesníku) až do počátku 13. století nepřekračuje severní hranici Hořicka. Tento rozsah je v podstatě vymezen již ve střední době hradištní. V období od střední přes mladší, pozdní dobu hradištní a 13. století se u některých lokalit objevuje relativní stálost. Ve 13. století naopak vzniká řada nových poloh, které neobsahují starší keramické nálezy, a to buď v blízkosti předešlého sídliště, nebo i bez návaznosti a na novém místě.

Obtížné je vyjádřit se k otázce zda bylo raně středověké osídlení Hořicka spíše disperzní nebo koncentrované. Ve středohradištním a mladohradištním období nenacházíme takové doklady rozptýleného osídlení jako například v Třeboníně u Čáslavi (*Smetánka – Škabrada 1975*), nebo na Chrudimsku (*Frolík – Sigl 1995*). Navíc musíme brát v potaz, jak by po revizi zůstaly závěry výše zmíněných studií průkazné. Na většině katastrálních území se většinou vyskytují maximálně dvě současné naleziště, výjimku tvoří hustě osídlené okolí Benátek či Milovic ve 13. století.

Celkovým překvapením je nepatrný výskyt archeologicky doložitelných lokalit na Miletínsku do konce 13. století. Na základě regionální archeologické literatury se totiž toto území jeví jako poměrně hojně osídlené již v závěru mladší doby hradištní (především *Ulrychová 2009 a 2010*). Během revize nálezů však téměř žádné naleziště nevyhovovalo kritériím stát se lokalitou, nehledě na velice problematické datování většinou atypických

zlomů keramiky. Také se často nepodařilo ověřit primární zdroj v literatuře, která o místním osídlení pojednávala. Hmotný obraz osídlení se tedy na Miletínsku jeví jako poměrně chudý, což pak kontrastuje s faktem, že máme pro tuto oblast poměrně bohaté písemné zmínky, zmiňující většinu současných vesnic již před nebo během poloviny 13. století. Na Hořicku je situace naprosto odlišná. Písemné prameny zmiňují většinu vesnic až v průběhu 14. a 15. století. Přesto máme toto území prokazatelně osídleno již od střední doby hradištní. Výjimku v této situaci tvoří vesnice zmíněné již k letům 1143-48 jako donace biskupa Jana I. z Lochenic pro Strahovský klášter (Černůtky, Hořice, Libonice, Rašín a Třebnouševy). Neméně zajímavá je skutečnost, že na katastrech všech těchto uvedených vesnic je doloženo mladohradištní a pozdněhradištní osídlení.

4.1.2. Kostely a pohřebiště

V současné době zůstává faktem, že ze zkoumaného území je s jistotou doloženo pouze jedno raně středověké pohřebiště. Nachází se na katastru Dolní Dobré Vody (č. lok. 34) a protože se jedná o nález z roku 1884, postrádáme i bližší okolnosti celé události. Během odkopávání zeminy dělníci narazili na dvě kostry, z nichž jedna měla pod lebkou záušnici s esovitým koncem. Do hořického muzea se pak ještě později dostala ze stejné lokality další záušnice nalezená při jiné příležitosti (*Pokorný 1895b*, 458). Další možné pohřebiště bylo objeveno při stavbě hostince severně od kostela v Milovicích (č. lok. 91) v roce 1889. Tehdy bylo narušeno blíže neznámé kostrové pohřebiště, čítající na 7 hrobů. V tehdejší literatuře jsou zmíněny bronzové kruhy, není možné se tedy rozhodnout zda tím byly myšleny záušnice, či náramky (*Zwiefelhofer 1927*, 31). Pravděpodobnější je však závěr, že se jednalo o hroby z mladšího pravěku, či spíše doby laténské.

Tím byl vyčerpán výčet známých dokladů raně středověkého pohřbívání a musíme připustit skutečnost, že prakticky nic nevíme o polohách, kde byli pochováváni lidé ze sídlišť, které máme na Hořicku doloženy.

Lépe na tom nejsme ani s poznáním raně středověké sakrální architektury na sledovaném území. Do dnešních dnů se nedochoval (či zatím nebyl zjištěn) ani jeden důkaz o románském původu některého z kostelů. Přesto se v literatuře často objevuje názor o románském původu kostela sv. Gotharda na stejnojmenném kopci nad Hořicemi. Vychází se zpravidla z patrocina, které se v Čechách objevuje ve 12. století a bývá kladeno do souvislosti s písemnými záznamy o držení Hořic strahovskými premonstráty v druhé polovině 12. století. Přesto však přímý důkaz chybí, protože současná podoba stavby pochází až z počátku 18. století. Ve prospěch této hypotézy svědčí doklady o osídlení vrchu sv. Gotharda

již od střední doby hradištní až do 13. století, kdy se osídlení přesouvá pod kopec do míst současných Hořic (více v kapitole 4.3.1).

Celkem se na území Hořicka a Miletínska, které spadalo do hradeckého děkanátu, nachází 8 kostelů s vrcholně středověkými kořeny. Ve 13. století máme doloženy dva z nich. Jedná se farní kostely v Hořicích a v Miletíně. Dovídáme se o nich díky sporům, které vedli jejich faráři, a to kvůli Markově vsi, která se v roce 1267 dostává pod miletínskou farnost. Miletínský kostel lze s jistotou ztotožnit s kostelem Zvěstování Panny Marie, který založil řád německých rytířů po svém příchodu do Miletína. Kde sloužil mše hořický kněz Arnold, který se nakonec musel podřídit vůli hradeckého děkana není jisté. Není totiž známo zda se jednalo o již zmíněný kostel sv. Gotharda, nebo o podle tradice mladší kostel Narození Panny Marie v centru dnešních Hořic. Ostatní kostely postavené v Cerekvici, Červené Třemešné, Hněvčevsi, Jeřicích a Milovicích jsou zmíněny v průběhu 14. století a pravidelně se objevují i v následujících obdobích v listinách církevní správy.

4.1.3. Zaniklé vrcholně středověké vsi

Protože je výzkum zaniklých středověkých vsí ve východních Čechách na velmi neuspokojivé úrovni, zhodnotím pouze stručně známé lokality nacházející se na sledovaném území, které vykreslí jeden z jevů ve změnách osídlení středověkého Hořicka a Miletínska. Jedním ze základních problémů je, že regionální archeologická literatura často zcela nekriticky přebírá informace od starších regionálních badatelů konce 19. a počátku 20. století. Často jsou tak uváděny kvazi zaniklé vsi i v soupisech publikovaných v odborných periodikách. Další neřestí je časté spojování písemných záznamů hovořících o zaniklé vsi s určitou archeologickou lokalitou, často zcela bez uvedení jakýchkoliv důvodů k takovéto interpretaci (srovnej s *Ulrychová 2004b*).

Na zkoumaném území, když pomineme domnělé zaniklé vesnice, jako například polohu Lysice (č. nal. 17), se nachází celkem sedm zaniklých vsí. Toto číslo v zápětí klesne, protože vesnice Tetín a Trotina, které jsou písemných pramenech uváděny jako pusté, byly v novověku obnoveny. Všechny zaniklé vesnice se nacházejí severně od Hořického hřbetu, tedy na Miletínsku. Tyto vsi lze pracovní rozdělit do dvou skupin.

V první se nachází lokality zmiňované na Miletínsku ve 13. století (viz. kapitola 3.2). Jedná se o ves Zásadu připomínanou k roku 1238 (*CDB III/1, č.181, s. 226*) a vesnice Bukovinu, Visču (Wiscze), Markovu ves a Miletínek zapsané k roku 1267 v miletínské farnosti (*CDB V/2, č. 490, 33-35*). Tyto vesnice se již v pozdějších pramenech nevyskytují,

výjimkou je pouze vesnice Miletínek, ze které se však stal dvůr (jinak též sídlo Bořků z Miletínka) a Bukovina zmíněná ještě k roku 1490 (*RT II*, 185).

Odpověď na otázku, kde se nacházela vesnice Zásada, již patrně bez dalších indicií nenajdeme, i když se o to místní badatelé nadále pokoušejí. Situace se zaniklou Bukovinou, Markovou vsí a Visčou však již není tak bezvýchodná a umožňuje alespoň hrubé zanesení do mapy. K pomoci se totiž nabízí již několikrát zmíněná listina z roku 1267, historička *Balatková (1983)* si totiž povšimla, že vesnice zde uvedené jsou zapsané podle určitého pořadí, kdy je jako první zmíněn Miletín, pak sousední Rohoznice a Miletínek a následně jsou prakticky po kruhu vyjmenovávány zbývající vesnice v okolí Miletína. Všechny zaniklé vsi jsou tedy v listině seřazeny za sebou a před nimi je zmíněna Trotina. Zaniklou Bukovinu bychom tedy měli hledat někde v prostoru západně od obce Trotina. Ves Bukovina je v písemných pramenech uvedena ještě k roku 1490 (*RT II*, 185), avšak v další zmínce z roku 1598 je zmiňován již jen les (*Roubík 1959*, 102). Pomístní jméno „Bukovina“ dnes nese les na katastru obce Boháňka, který se v souladu s interpretací listiny z roku 1267 nachází západně od vsi Trotina. Zaniklou Bukovinu tedy lze předpokládat někde v jeho blízkosti, snad v místech kde dnes stojí dvory Jeníkov a Doleneč.

V souladu s výkladem listiny je potřeba hledat zbylé dvě vsi v prostoru jižně od Miletína, což odpovídá i skutečnosti, že se o jednu z nich přel hořický plebán Arnold s miletínskými řádovými rytíři. Zaniklá ves villa Marci bývá umísťována do polohy „Na Stávkách,“ v blízkosti zaniklého rybníka. V roce 1896 zde totiž byly při orbě zachyceny zbytky staveb (*Zwiefelhofer 1927*, 27). Téměř o sto let později, v roce 1984, zde proběhl povrchový průzkum, který přinesl pouze vrcholně středověký keramický materiál (*Frolík – Kalferst 1987*). Zaniklá Visča (Wiscze) bývá pak lokalizována do lesů v okolí dnešní osady Dachova, kde byly ke konci 19. století při lesních pracích registrovány zarostlé základy staveb (*Zwiefelhofer 1927*, 28). Pokud lze ztotožnit dvě výše uvedené polohy s prostory zaniklých vsí, je dle mého názoru nutné opravit závěry regionálního bádání. Myslím si totiž, že by se zaniklá villa Marci měla nacházet blíže k Hořicím a měla by tedy být hledána v okolí osady Dachova, zatímco na severněji situované poloze „Na Stávkách“ bych lokalizoval zaniklou Visču.

Nesmíme vynechat ani možnost, že nedošlo k zániku vsí zmíněných v roce 1267, ale jen k jejich přejmenování. Tato varianta se zdá, vzhledem k tomu, že jsou v listině vyjmenovány téměř všechny současné vesnice na Miletínsku, jako méně pravděpodobná.

Do druhé skupiny pak spadá již jen ves Maňovice. Ta je poprvé zmíněna k roku 1378 a následně je pravidelně uváděna v rukou různých majitelů, až postupně připadla k panství Smiřickému (*Roubík 1959*, 102). V popisu Čech k roku 1654 je již uváděna jako celá pustá (*Doskočil 1953*, 239). Stávala patrně v okolí dnešní stejnojmenné hájovny, kde byl v roce 1903 při dobývání pařezů získán nevelký soubor, který je dnes uložený v hořickém muzeu (př.č. 103/87, 102/87, 145/87, 34/88). Mezi nálezy, které umožňují chronologické zařazení do sklonku vrcholného středověku a raného novověku se nachází převážně keramika. Vyniká zlomek čelní vyhřívací stěny komorového kachle s rostlinnou ornamentální výzdobou, v jehož pravém dolním rohu je uveden letopočet 159? (poslední číslice je nečitelná). Mezi nálezy jsou i kovové předměty, za povšimnutí stojí útržky (celkem šest) pocházející z drátěné košile.

Všechny uvedené zaniklé vesnice se nachází na Miletínsku. To pravděpodobně naznačuje, jak byla severní část zkoumaného území nevýhodná pro zemědělství v klimaticky horších obdobích. To se projevuje i na ohodnocení bonity polí v tereziánském katastru (průměrná hodnota činí pouze 6,8 třídy). Zde bychom mohli vidět příčinu toho, že řádoví rytíři na počátku 15. století v podstatě krachují a musejí z Miletínska odejít (podrobněji viz kapitola 4.3.2). Na rozdíl od Hořicka na Miletínsku vzniká řada samot a dvorů (Jeníkov, Doleneč, Miletínek, Polšt'), které se nachází poblíž míst, kam jsou lokalizovány zaniklé vsi.

4.2 Šlechtická sídla

4.2.1 Doklady pozemkové držby

Z naší sledované oblasti máme poměrně rané doklady o nepanovnickém držení půdy. Jedná se o majetek v podobě několika vsí na Hořicku, který věnoval pražský biskup Jan I. z Lochenic Strahovskému klášteru mezi lety 1143-1148 (*CDB I*, 160). Další doklady pochází z počátku 13. století. Z té doby máme doloženo (1238), že královský číšník Zbraslav vlastnil několik vsí na východní hranici Miletínska (*CDB III/1*, č.181, s. 226). Dále se uvádí, že Zbraslav koupil od manželky Petra ze Skalice blíže neurčený újezd. O několik let později je Zbraslavova manželka Domaslava držitelkou celého Miletínska, Olešnického újezdu a několika dalších vsí na Hradecku. Nepostrádáme tedy zprávy o větších majetkových transakcích, naopak nám zcela chybí zprávy o drobnějších držitelích půdy. V naší oblasti rovněž schází doklady o existenci vlastnických kostelů, výjimkou by mohl být kostel sv. Gotharda nad Hořicemi, ale to pouze za podmínky, že bychom připustili jeho nejistou starší dataci. Poté by se nabízelo ho pojít s blízkým tvrzištěm (cca 30 m), ze kterého máme doloženy nálezy keramiky ze 13. století. Ta se sem však mohla dostat až druhotně během

budování pomníku Jana Žižky, protože celý vrch sv. Gotharda byl hustě osídlen. Predikáty se na našem území (téměř výhradně pouze na Hořicku) ve větší míře objevují až ke konci 14. století. Naproti tomu známe ze 13. století z blízkého okolí menší opevněné lokality, které bychom mohli považovat za sídla místní drobné pozemkové šlechty (Vražba u Habřiny a poloha „Na Hradě“ u Velkého Vřešťova).

4.2.2 Bezejmenné opevněné polohy

Na zkoumaném území se nachází několik opevněných poloh (Pustohrad, hrad u Úhlejova, hrad u Bezníka, které spojují určitá společná specifika. Především nejsou známe z písemných pramenů a jejich dnešní jména vychází buď z lidové tradice, či pouze z lokalizace k nejbližší vsi. Dalším společným znakem je nevelká rozloha sídla, které je ohrazeno příkopem a jednoduchým valem. Osídlení lokality je zpravidla krátkodobé, což se vyznačuje absencí většího počtu nálezů a složitější stratigrafie. Tyto polohy jsou většinou umístěny v dnes odlehlých místech daleko od dnešních (i tehdejších) center.

Hrad⁴ u Bezníka

Tato poloha se navzdory svému jménu nachází na katastrálním území obce Borek (parc. č. 192), v poloze „Hrádek“ při severní hranici zkoumaného území (4,5 km severozápadně od Miletína). Lokalitu zmiňuje ve svém soupisu již *A. Sedláček (1932, 129)*. Opevněná poloha má protáhlý půdorys, který je situován na ostrožně nad soutokem dvou potoků (převýšení cca 30 m). Areál je zhruba 40 m dlouhý a 8 m široký. Hrad je od ostrožny oddělen šíjovým příkopem (délka 20 m), doplněným valem.

V roce 1985 proběhlo zaměření lokality, ale nebyl získán žádný datovací materiál (*Sigl – Vokolek 1986, 7*). Podobně neúspěšná byla i sondáž, kterou provedla J. Benešová v roce 1988 (*Benešová 1991-1992*).

Hrad u Úhlejova

Poloha se nachází v místě zvaném Šluspárk (odtud pak někdy paralelně užívaný název) na katastrálním území obce Úhlejov (parc.č. 323, 324 a 325/1), která je vzdálená zhruba 2 km severně od Miletína. Tato lokalita byla v minulosti v obecném povědomí známa více než hrad u Bezníku, proto se častěji vyskytuje v tehdejší odborné literatuře (*Axamit 1889; Nálevka 1895; Sedláček 1932*). Panuje však neshoda jak lokalitu, kterou písemné prameny nezmiňují, interpretovat.

⁴ Stranou ponechávám terminologické určení této i ostatních terminologicky hůře uchopitelných opevněných poloh (*hrad, hrádek, refugium, ...*), protože z hlediska poznání dané lokality k tomuto problému nepřikládám větší význam. Bude vždy používán název pod kterým je daná lokalita uváděna v literatuře.

Hrad se nachází jihovýchodně od obce, západně od silnice Brodek – Třebihošť. Právě při budování silnice byl hrad v prvních dvou desetiletích 20. století zčásti poničen. Narušena byla východní část hradu, kudy probíhá zářez silnice. Hrad se nachází na mírné vyvýšenině u soutoku potoků Bystrého a Hornoúhlejevského. Lokalita má zhruba oválný půdorys, délka činí přibližně 65 m a šířka 30 m. Jádru hradu je obklopeno valem, který dosahuje výšky 3 m a u základny je široký 5-7 m. Mezi valem a jádrem hradu se ještě nachází příkop, který má ploché dno široké 4-5 m.

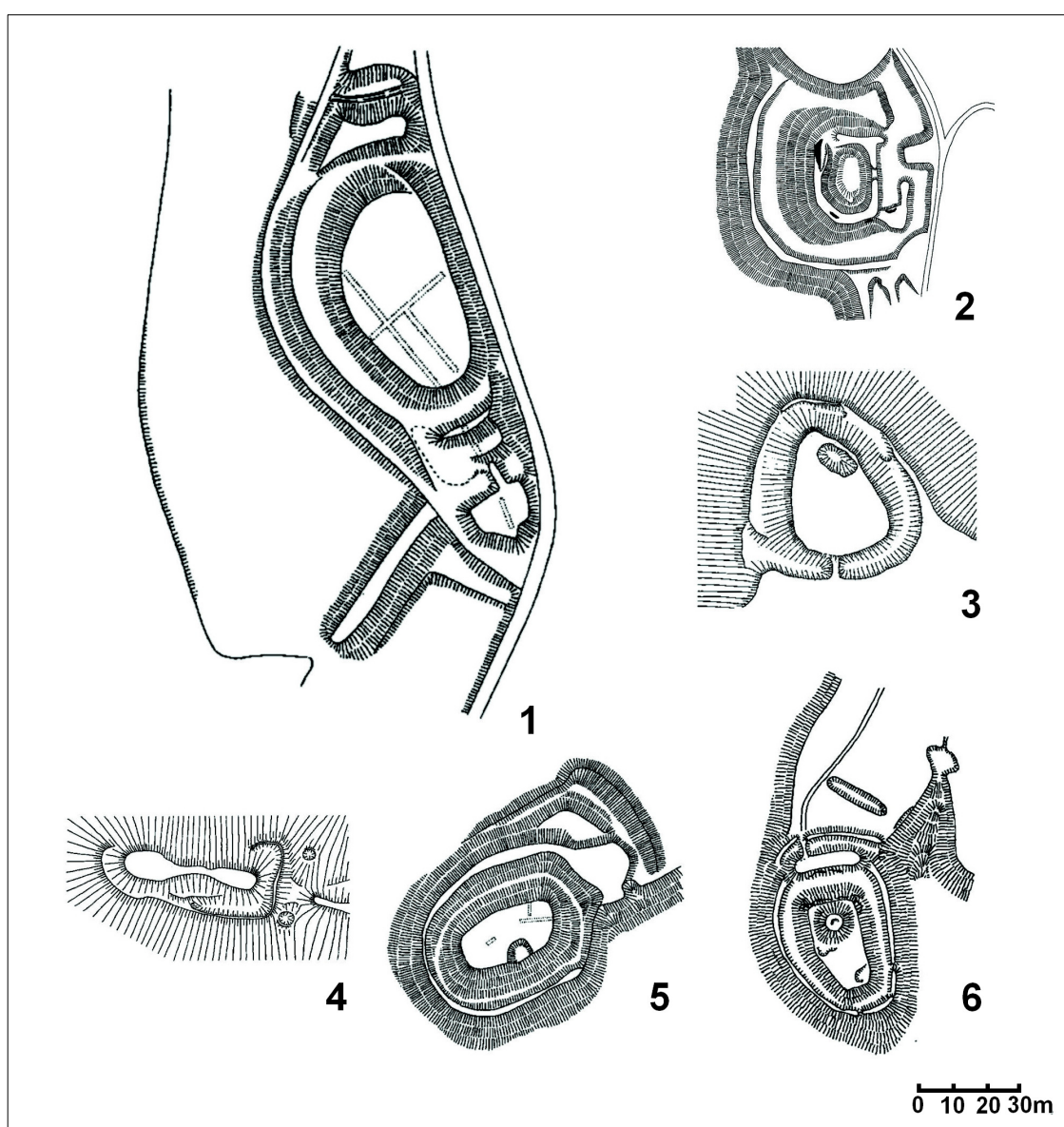
Ve dnech 28. 5. – 7. 6. 1979 proběhl na ploše hradu zjišťovací archeologický průzkum vedený J. Siglem z královéhradeckého muzea (*Sigl 1980*, 20-25). Během tohoto výzkumu bylo zjištěno několik nových informací, které rozšířily poznání této lokality. Díky odkryvu byly získány poznatky o fortifikaci, když byla odkryta kamenná zídka a palisáda chránící jádro hradu (*Sigl 1980*, 24). Mezi hlavní archeologické nálezy patří zlomky mazanice, díky nimž si můžeme udělat představu o vnitřní zástavbě. Protože nebyla zjištěna požárová vrstva, domnívá se J. Sigl, že hrádek byl opuštěn a nezankl tedy násilnou formou (*Sigl 1980*, 24).

Hrad Pustohrad

Hrad Pustohrad (někdy též Buštěhrad) se nachází na katastrálním území obce Doubrava, parc. č. 208, na nevýrazném zlomu nad řekou Bystřice asi 2 km východně od centra Hořic. Hrad býval v minulosti terčem zájmu několika místních badatelů (za všechny například J. L. Jandera a F. Pokorný), kteří zde prováděli své výzkumy (*Sedláček 1932*, 131). Nejbližší okolí lokality je značně narušeno dobýváním pískovce v novověku, samotný areál však poškozen není. Hrad byl obehnán příkopem a valem. Obvodová hradba je tvořena z lomového kamene, pojeného maltou. Půdorys jádra hradu tvoří nepravidelný pětiúhelník. Na jednom místě z hradby ještě vystupoval čtverhranný objekt, v jehož blízkosti je možné předpokládat vstup. Do dnešních dnů se nadzemní konstrukce nedochovaly a hradba je patrna v podobě valových útvarů. Prostor, který Pustohrad zaujímal, je malý (26 x 18 m). Během obhlídky hradu T. Durdíkem (1980, 261) bylo v amatérských výkopech v jádru hradu nalezeno větší množství mazanice, která vypovídá o vnitřní zástavbě přiléhající k plášťové hradbě. Kromě mazanice byla objevena i keramika (118 ks). T. Durdík tento soubor rámcově datuje do rozmezí konce 13. století až 1. poloviny 14. století (*Durdík 1980*, 264). V letech 1978, 1993 a 2003 byly v areálu hradu prováděny povrchové sběry, ze kterých však pochází spíše drobné soubory keramiky obecně datované do období vrcholného středověku (*Bláha – Kalferst – Sigl 2004*, 19, č. 106 a 107; *Bláha – Kalferst – Sigl 2005*, 10, č. 9).

Tvrz Bělušice

Tato lokalita je běžně označována jako tvrz Bělušice, protože se tradičně přejímá názor A. Sedláčka, který tuto polohu spodobnil se zaniklou vesnicí s tvrzí, které jsou již jako pusté v roce 1497 zmíněny při prodeji Kunšnovi z Oděrat (*Sedláček 1932*, 129). Dle mého názoru je ztotožnění chybné. V lese (k.ú. Vřesník, parc.č. 306, 307) se totiž nachází tvrziště vejčitého tvaru, které je na jižní straně chráněno šíjovým příkopem, na straně severní je obklopeno prudkými srázy. Přitom listina zmiňuje pouze zaniklou ves s poplužním dvorem (*AČ I*, 353), který se mého názoru nemohl nacházet na výše popsaném tvrzišti. V letech 1988, 2000 a 2002 zde byly prováděny povrchové sběry, které přinesly vrcholně středověké nálezy (č. lok. 121).

Obr. 7 – Půdorysy (ve stejném měřítku) vybraných opevněných poloh. 1 – Hrad u Úhlejova (*Durdík 2009*, 540); 2 – Pustohrad (*Durdík 2009*, 463); 3 – Tzv. Bělušice (*Kolektiv 1998*, 13); 4 – Bezník (*Kolektiv 1998*, 24); 5 – Vražba (*Durdík 2009*, 607); 6 – Velký Vřešřov, poloha „Na Hradě“ (*Durdík 2009*, 589).

S hrady u Bezníka a Úhlejšova rovněž souvisí i problematika tzv. kolonizačních provizorií, neboť oba jsou od zavedení tohoto pojmu uváděny za příklad této skupiny v Podkrkonoší (*Wolf 1998*, 113 a další). Pojem kolonizační provizorium uvedli do literatury *P. Kouřil* a *M. Plaček* (1985, 114-127) na příkladu slezského hradu Lugislandu, který hrál důležitou úlohu při kolonizaci Krnovska. I v pozdějších letech byl pojem užíván spíše moravskými badateli, do české kastelologie termín přivedl *V. Wolf* (1998). Ve svém článku zároveň charakterizuje základní rysy těchto hradů. Zdůrazňuje nepřilíš kvalitní fortifikaci, nevelkou rozlohu, krátkodobost osídlení, polohu mimo komunikace. Z okolí Miletínska bývají k těmto provizoriím přiřazovány ještě lokality hrad u Vlčic, okr. Trutnov (*Sigl – Wolf 1983*) a hrad v poloze „Hradiště“ u Horních Štěpanic, okr. Semily (*Sigl 1986*). Tento termín se mi celkově zdá nejasný a také diskutabilní. Při jeho používání rovněž vyvstává řada otázek a nejasností, na které bychom asi těžko hledali v současném stavu poznání otázky.

4.2.3 Ode vsi ke vsi

Majetková roztržštěnost na vrcholně středověkém Hořicku způsobila, že ve značném počtu vesnic vzniklo šlechtické sídlo. Prakticky jediný jejich soupis dodnes najdeme pouze od *A. Sedláčka* (1932), který však není kompletní. Naopak v místní regionální literatuře nacházíme domnělá sídla a jejich lokalizaci, protože se přídomek často chápal za automatickou indikaci panského sídla ve vsi. Proto v následujícím oddílu přináším stručný seznam sídel nižší šlechty na Hořicku a Miletínsku, který si dal za cíl nepřejímat často opakované omyly.

Vesnice **Bílsko u Hořic** je poprvé zmíněna roku 1386. Tehdy ji vlastnil Zdislav z Bílska (*AČ 31, 24*), tehdy se však tvrz ještě nepřipomíná. V 16. století patřilo Bílsko k blízkým Holovousům. Když si v roce 1574 dělili synové Karla Karlíka z Holovous majetek, připadlo Bílsko Adamu Karlíkovi (*Sedláček 1932, 137*). Ten zde nechal postavit tvrz, která je poprvé připomínána k roku 1594, kdy ji synové Adama Karlíka prodávají Smiřickým ze Smiřic, kteří Bílsko obratem připojily k Hořickému panství (*Šimek 1989, 44*). Ačkoliv tvrz ztratila svou sídelní funkci, nezanikla a je naposledy zmiňována ještě k roku 1621, kdy byl majetek Smiřických konfiskován. Tvrz patrně nepřečkala období třicetileté války, kdy pustla a poslední ranou bylo zrušení a rozparcelování bílského dvora v rámci Strozziiovské nadace na sklonku 17. století. Tvrz stávala v místech dvora (dnešní čp. 3, 7, 11, a 18), a to snad až do 20. století Před zbořením je pravděpodobně zachycena na fotografii z 20. let 20. století (*Pour – Švůgerová 2010, 20*).

Cerekvická tvrz je poprvé připomínána až k roku 1530, avšak predikáty jsou známy již od 14. století. Během tohoto období se zde vystřídalo několik majitelů a je možné, že ves patřila i několika vlastníkům najednou. V roce 1539 Cerekvici koupil Zdeněk Záruba z Hustířan, čímž se na dvě století dostala do držení tohoto rodu (*Šimek 1989*, 63). K roku 1683 se dochoval popis tvrze.⁵ V druhé polovině 18. století byla pak tvrz (v té době po renesanční a barokní úpravě) přestavěna v barokní zámek. Z původní tvrze (patrně věžové) se dochoval jen valeně klenutý sklep (délka 5,2 m) a v přízemí a prvním patře 170 cm široká zeď (*Ebel – Svoboda 1997*, 89). Další stavební etapou byl patrně trojdílný palác, který je dnes zastavěn do východního křídla zámku, přiléhající ke zmíněné věži (*Kolektiv 2005*, 67).

Tvrz v **(Horní) Dobré Vodě** je prvně zmíněna k roku 1505 jako majetek Jana a Václava Králů z Dobré Vody. Poprvé se ale po Dobré Vodě píše již v roce 1415 Mladota, Zdislav a Bartoloměj, kteří přidali svou pečeť na stížný list kostnickému koncilu (*Sedláček 1932*, 140). Výše zmínění Václav a Jan se o společný majetek rozdělili a vzniká tak členění na Horní a Dolní Dobrou Vodu. Tvrz v Horní Dobré Vodě často střídala majitele, až nakonec byla v roce 1585 připojena k Hořickému panství. Naposledy je zmíněna v pramenech k roku 1639 (*Šimek 1989*, 123), a dá se tedy usuzovat, že po definitivní ztrátě sídelní funkce zanikla po připojení k Hořicím. Stávala pravděpodobně v místech dnešní čp. 2. Sousední tvrz v **Dolní Dobré Vodě** vzniká po výše zmíněném rozdělení. Poprvé je zmíněna až k roku 1540, kdy zdejší větev Králů z Dobré Vody vymírá a tvrz se dostává do rukou Janu Zlivskému z Labouně (*Sedláček 1932*, 141). V roce 1550 ji získali Zilvárové z Pilníkova,. Během jejich držby se z Dolní Dobré Vody v roce 1557 stává městečko (*Šimek 1989*, 92), ale po třicetileté válce poklesla opět na vesnici. Zilvárové připojili Dolní Dobrou Vodu k Třebnouševsi, tím zaniká její sídelní funkce a v roce 1622, kdy je Zilvářům konfiskován majetek, se už neuvádí. Tvrz stávala v místech domu čp. 15, kde se do dnešní doby dochoval pískovcový portál s plochou pozdně gotickou profilací (*Slavík 1991-1992*, 110).

Vesnice **Hněvčeves** je poprvé zmíněna k roku 1366 (*Libr. er. I*, 59), kdy se po ní píše Zdislav. Od té doby se jméno vesnice objevuje v přídomcích několika majitelů, například Jindřich z Hněvčevsi se roku 1440 zúčastnil čáslavského sněmu (*AČ I*, 257). Sama tvrz je poprvé a naposledy připomínána až na počátku 16. století, kdy ji v roce 1503 prodali Václav a Petr z Černůtek Václavu Zárubovi z Hustířan (*Sedláček 1932*, 344). Připojení pod třebovětické a posléze pod cerekvické panství patrně znamenalo její zánik. Proto v roce 1570,

⁵ „Tvrz Cerekvice, díl od kamene, ostatek ode dřeva nákladně vystavěna a šindelem přikryta, v níž pokoje od trámův a táflování z prken se nachází, s síní, komorami, sklepův povrchních i podzemní pro pivo a víno, kuchyně, spížirna, lokajská světnice, vinopalna a kancelář“ (*Ebel – Svoboda 1997*, 99)

když zemřel Zdeněk Záruba z Hustířan, se v jeho hněvčevské pozůstalosti neuvádí (Křížek – Řezník 1992, 20). Do dnešních dnů po ni nezůstaly žádné stopy (Šimek 1989, 116). Stávala údajně v místech dnešního dvora, kde v minulosti během stavebních úprav došlo k nálezům kachlů (Cechner 1909, 28).

O tvrzi, jež měla stát v **Horních Černůtkách**, nemáme přímé písemné doklady. Prvně se Černůtky zmiňují v donaci Strahovského kláštera v letech 1143-48 (CDB I, 160). První zmínka o Horních Černůtkách pochází z roku 1447 (RT II, 210), kdy zde svůj majetek prodává Vaněk z Těšína. Po častých změnách majitelů se Černůtky dostávají roku 1547 do rukou Zárubů z Hustířan, v kterých zůstanou až do 17. století. Avšak ještě na počátku minulého století bylo v okolí dnešního domu čp. 1 znatelné tvrziště (Pokorný 1903). Do dnešních dnů se ale nezachovalo, neboť bylo údajně rozebráno místními pěstiteli z důvodu zisku kvalitní zeminy (Křížek – Řezník 1992, 22). Vhodné období pro existenci tvrze je doba před získáním vsi Záruby, kteří ves připojily pod třebovětické panství. Tvrz měla podle F. Manna stát i v **Dolních Černůtkách**, a to v místech čp. 19, 20 a 21 (Mann 1934, 65). Není však jasné z jakých pramenů F. Mann čerpal, známi jsou totiž pouze majitelé Dolních Černůtek, ale o tvrzi není v žádné listině zmínka.

V **Hořicích** stávaly díky majetkové roztržiténosti tvrze dvě. Jedna (patrně starší) se nacházela na vrchu sv. Gotharda nad Hořicemi, blízko kostela a původního hořického osídlení. Tato tvrz zanikla nejpozději v roce 1491, kdy Hořice, rozdělené na čtyři díly, sjednotil Jan Rašín z Rýzmburka (Šimek 1989, 127). Pravděpodobně však nemusela přežít bitvu u Hořic v roce 1424, kdy vrch Gothard bránil Jan Žižka z Trocnova. Dnes je místo tvrziště narušeno pomníkem Jana Žižky postaveným roku 1873. Druhá hořická tvrz stávala v místech dnešního zámku v severovýchodní části městečka. V roce 1365 jsou zmiňovány poprvé obě tvrze. I přes sjednocení Hořic Janem Rašínem z Rýzmburka měnily Hořice majitele, až konečně od roku 1538 na delší dobu zůstaly v držení Smiřických ze Smiřic (Sedláček 1932, 133). Po konfiskacích a konci třicetileté války připadly Hořice Jakobovi Strozzimu, jehož syn nakonec odkázal panství Hořice nadaci pro vydržování vojenských invalidů (Kolektiv 2005, 199). V letech 1749 byl areál tvrze po požáru přestavěn do podoby současného zámeckého areálu (Šimek 1989, 127). Z původní tvrze se dochovalo přízemí podsklepené budovy na dnešním nádvoří zámku. Jedná se o trojdílnou dispozici s dvojicí komor po stranách (Kolektiv 2005, 199).

Jeřice jako predikát poprvé užívají k roku 1379 Mrzák a Zdeněk z Jeřic (Lib. conf. III/IV, 114). První zmínka o tvrzi však pochází až z roku 1448, kdy ji držel Sezima

z Rýzmburka. Jeřická tvrz během své existence neustále měnila majitele, vlastnili ji Otmarové z Holohlav, Martin Rodovský z Hustířan, Jiřík Zachař z Pašiněvsi, Kordulové ze Sloupna a další (*Sedláček 1932*, 142-143). Jako tvrz je naposledy zmiňována k roku 1628. Na jejím místě byl v polovině 17. století postaven zámek, který tvrz pohltil. V rámci jeřického zámku se na jeho jihovýchodním nároží podařilo zachytit masivní zdivo dvou přízemních místností, do kterých vede od nádvoří půlkruhový, střídavě bosovaný portál (*Kolektiv 2005*, 258).

Vesnice **Lukavec** je poprvé zmíněna až k roku 1440, kdy se po ní píše Jan a Hašek, kteří se účastnili sněmu v Čáslavi (*AČ I*, 257). Zdejší tvrz je prvně uvedena později, k roku 1543, tehdy ji držel Jan Lukavský z Lukavce. Od této doby ves i tvrz často střídá majitele a je přičleňována k různým okolním panstvím. Po roce 1663, kdy připadla k Bělohradskému panství, tvrz již nebyla obydlena (*Šimek 1989*, 291). Tvrz stávala v centru vsi, blízko čp. 44, v jehož sousedství se zachovaly nepatrné terénní vlny (*Mann 1934*, 87).

Tvrz **Miletínek** se nacházela ve stejnojmenné vsi, která je zmiňovaná již v roce 1267 (*CDB V/2*, č. 490, 33-35). Do dnešních dnů se však dochoval pouze dvůr na katastrálním území obce Červená Třemešná. Z tohoto sídla pocházel významný rod Mrzáků z Miletínka, za všechny členy rodu stačí zmínit Diviše Bořka (+1437). Tvrz je prvně zmíněna za Miliče Panátka z Miletínka v roce 1358 (*Šimek 1989*, 303). V průběhu 15. století se v držení tvrze vystřídal několik majitelů, až ji nakonec v roce 1519 prodal Mikuláš Šebek z Nové Vsi Matěji Líbákovi z Radovesic. Ten ji pak obratem připojil k panství Pecka. (*Sedláček 1932*, 128-129). Tím končí její sídlení funkce a od té doby není písemně zmíněna. Stávala pravděpodobně v místech dnešního dvora.

Tvrz, jejíž majitel Závíš z **Milovic** je zmiňován na počátku 15. století, ale o které chybí další písemné zprávy, údajně stávala na mírném návrší u vesnice naproti kostelu (*Cechner 1909*, 95; *Mann 1934*, 87-88). Stejně jako u Dolních Černůtek nemůžeme toto tvrzení ověřit a jeví se jako nepravděpodobné.

Vesnice **Ostrov** se poprvé zmiňuje v roce 1364, tehdy zde měl majetek Ješek z Ostrova, připomínaný jako spolupatron kostela ve Vidonicích (*Lib. conf. I*, 51). V dalších obdobích jsou v písemných pramenech zachyceni ještě další příslušníci nižší šlechty, kteří používali přídomku z Ostrova. Tvrz je připomínána k roku 1550, ale již o rok později je Ostrov prodán Zárubům z Hustířan (*Šimek 1989*, 351). Zárubové sídlící na Třeboveticích neměli o místní tvrz zájem, a tak se od přičlenění dále nezmiňuje.

Tvrz, která stála při dvoře v Dolenci (k.ú. **Rohoznice**) patří svým vznikem mezi nejmladší v celém regionu. Nechal si ji postavit až na počátku 17. století Jiří z Valdštejna.

Připomínána je poprvé až k roku 1622, kdy byl Jiřímu majetek konfiskován. Poté bylo rohoznické panství přiřčleněno k Frýdlantskému a tvrz zde postupně pustne. Ještě k roku 1830 byly patrné při dvoře v Dolenci její trosky (*Cechner 1909*, 143).

Vesnice **Třebnouševes** je uvedena již k letům 1143/8 v držení strahovského kláštera (*CDB I*, 160). Ve 14. a 15. století se objevuje v přídomcích několika majitelů, jejichž vzájemné vazby nejsou příliš známé (*Sedláček 1932*, 139). Tvrz je poprvé doložena k roku 1543, kdy si vesnici dělili Prokop a Bedřich Otmarové z Holohlav. V roce 1546 prodal Prokop Otmar Třebnouševes Zilvárům z Pilníkova, ti pak vlastnili tvrz až do konfiskací v roce 1622 (*Šimek 1989*, 499). Tehdy byla ves získána Albrechtem z Valdštejna a přiřčleněna k frýdlantskému panství. Již v roce 1657 byla koupěna Petrem Strozim a začleněna k hořickému panství (*Sedláček 1932*). Od konfiskace ztrácí tvrz svou sídelní funkci, a tak byla v roce 1661 změněna na sýpku a v roce 1779 rozparcelována na dnešní čp. 31 a 49.

Vesnice **Třebovětice** je poprvé připomínána k roku 1356, kdy je zmíněn Příbek z Třebovetic (*MVB II*, 443). Od konce 14. století jsou pak drženy ve vlastnictví více majitelů současně, vesnice v této době byla rozdělena na více dílů. V roce 1447 Vaněk z Těšina prodal své dědictví v Třeboveticích, při této příležitosti je poprvé uvedena stojící tvrz (*RT II*, 210). Díky roztříštěnosti majetkových poměrů ve vsi je k roku 1503 zmíněna i druhá tvrz, kterou držel Jan Rašín z Rýzmburka (*Sedláček 1932*, 344). Okolo roku 1530 sjednotil obě části Třebovetic Václav Záruba z Hustířan. Po jeho smrti se však ves opět dělí mezi jeho syny. Jeho vnuk Bohuslav Záruba z Hustířan v roce 1570 ves znovu zceluje a jedna z tvrzí definitivně beze stopy zaniká. Syn Bohuslava Záruby Václav se zúčastnil stavovského povstání a musel tudíž uvést své panství v léno Ferdinandovi II., poté se dostalo do držení Albrechta z Valdštejna. V roce 1665 se třebovětické panství vrátilo zpátky Zárubům z Hustířan. Ti však tou dobou sídlili již na sousední Cerekvici nad Bystřicí, a tvrz tak definitivně ztratila svou sídelní funkci. Postupně zaniká a od konce 17. století se již v písemných pramenech neobjevuje. Tato tvrz patří díky výzkumu, který proběhl mezi červencem a zářím roku 1921 mezi jedny z nejlépe poznaných v regionu (*Drnovský 2012*).

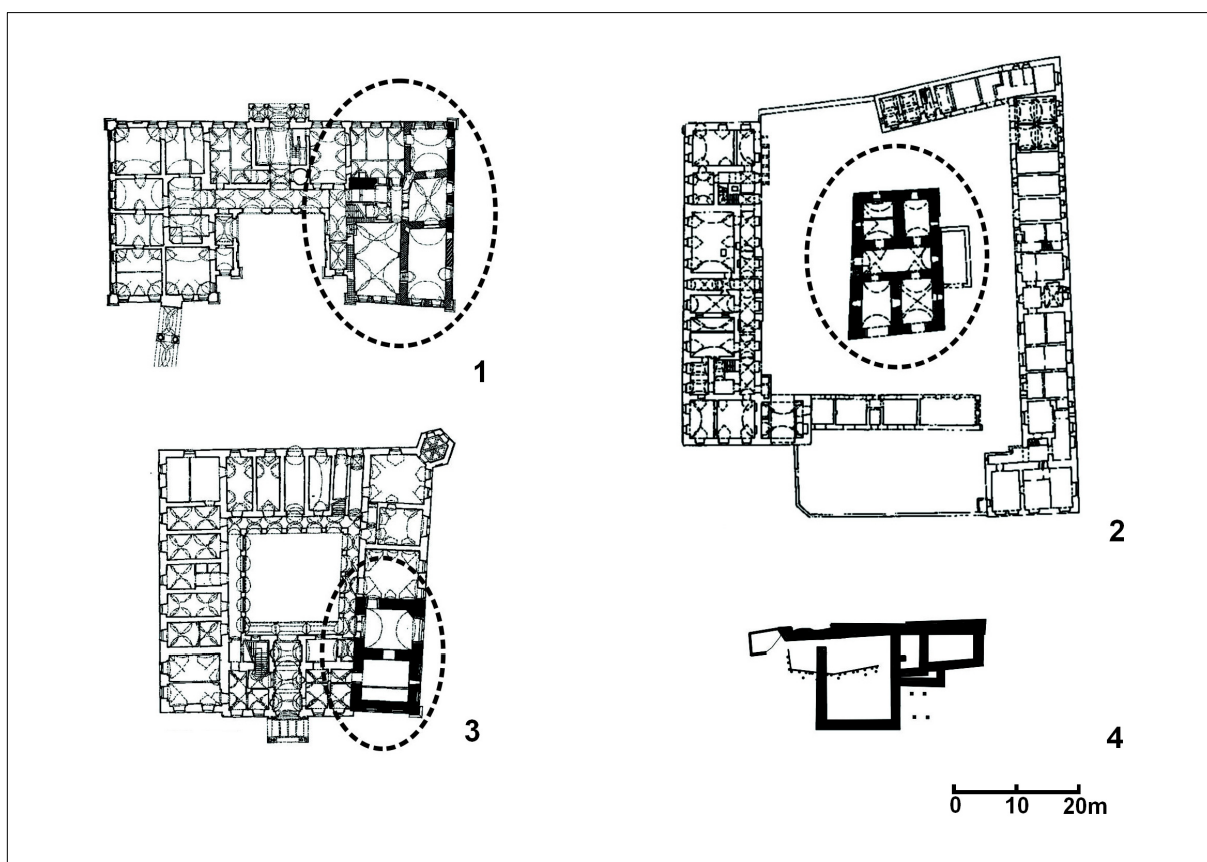
4.2.4 Situace v nejbližším okolí

Bylo by chybné pracovat s naší oblastí jako s osamoceným celkem. Proto v tomto oddílu uvedu důležité lokality z nejbližšího okolí Miletínska a Hořicka. Nebudou zde zmíněny sídla nižší šlechty z okolí, a to z důvodu jejich velkého počtu. Vybrané tvrže z bližšího okolí budou zmíněny až v kapitole shrnující celkový vývoj panských sídel na Hořicku a Miletínsku.

Hrad **Bradlo** se nachází zhruba 11 km severně od Miletína na návrší Bradlo (k.ú. Mostek, okres Trutnov). Uvádím ho z důvodu, že jeho vznik bývá spojován s miletínskou komendou řádu německých rytířů. Písemné zprávy o jeho existenci mlčí, proto neznáme ani jeho původní jméno. V letech 1966-68 zde prováděl archeologický výzkum *A. Hejna (1974, 365-148)*. Podle závěrů A. Hejny hrad vznikl na sklonku 13. století a zanikl již v průběhu první poloviny 14. století. Předpokládá se, že existoval jako součást Olešnického újezdu, jež patřil řádu německých rytířů. Autoři výzkumu A. Hejna a V. Wolf se proto domnívají, že hrad Bradlo dokládá počínající fázi kolonizace Olešnického újezdu. Jeho zánik pak spojují se změnou majitele újezdu v roce 1325, kdy ho získal Půta z Turgova. (*Hejna 1974, 404*). Hrad měl jednoduchou dispozici. Hradba, tvořená z nasucho kladených kamenů, obíhala celý areál, přičemž na exponovanějších místech byla zesílená. Hlavním objektem byla obytná věž – donjon, který byl stejně jako ostatní zástavba tvořen z nasucho poskládaných kamenů, které tvořily podezdívku pod hrázděnou horní částí budov. Další dvě budovy byly přistaveny k obvodové hradbě. První s lichoběžníkovým půdorysem byla interpretována jako kuchyně a malý obdélný přístavek jako kovárna. Druhá menší budova sloužila patrně k provozním účelům.

Na katastrálním území obce **Velký Vřešťov** (zhruba 10 km východně od Hořic, okr. Trutnov) se nachází tři opevněné polohy z období vrcholného středověku. V místech zvaných „Na Hradě” se nachází zaniklý menší hrad. Podle J. Sigla, který zde provedl povrchový průzkum, se jedná o původní sídlo Mutiny Vřešťovského, kterého zmiňuje tzv. Dalimilova kronika (*Sigl 1982, 430*). Dispozice tohoto hradu je nevelká, ze všech stran obehnaná příkopem a valem. V čele oválného jádra je pozůstatek věže. Se zánikem tohoto hradu se počítá již v průběhu první poloviny 14. století, kdy vzniká (v poloze „Na Zámku”) hrad větších rozměrů na nedalekém vysokém homolovitém vrchu. Tento hrad je již znám z písemných pramenů, poprvé je zmíněn k roku 1348, kdy na něm sídlili Vojek z Vřešťova a Albert z Rýzmburka (*Šimek 1989, 520*). V rukou toho rodu zůstal až do poloviny 15. století. Jedním z majitelů byl i Aleš Vřešťovský z Rýzmburka, který byl svého času i zemským správcem. Za Jiřího z Poděbrad se stal hrad v roce 1467 jako majetek Jana Zajíce z Házmburka terčem obléhání. Z tohoto období pochází i obléhací tábor v poloze „Bílý Kopec“ naproti hradu. V období po dobytí hradu nejsou známy jeho další osudy. Koncem 15. století se jeho majiteli stávají Kordulové ze Sloupna, kteří ho pak vlastnili až do roku 1632, od té doby pustne. Hrad měl oválný půdorys, který obkružovaly dva mohutné příkopy a valy. Z vnitřního hradu se do dnešní doby dochovaly pouze terénní náznaky.

Opevněná poloha **Vražba** se nachází zhruba 1 km západně od vesnice Habřina. V roce 1978 zde byl proveden zjišťovací průzkum vedený *J. Siglem (1979)*. K této poloze nejsou dochovány, žádné písemné prameny. Vražba má oválný půdorys (31 x 18 m), který je díky charakteristické poloze chráněn ze tří stran stržemi. Na severní straně, která je snáze přístupná, je ochrana posílena valem a příkopem. Během výzkumu byla získána keramika dovolující klást jeho existenci do druhé poloviny 13. století. O vnitřní zástavbě není mnoho známo, archeologické sondy zachytily zbytky palisádového opevnění a pozůstatky dřevěné stavby. Na nedaleké ostrožně pak v průběhu 14. století vzniká hrad Rotenberk, který patrně přebírá její funkci.

Obr. 8 – Půdorysy vybraných tvrzí. Umístění tvrže v rámci mladší stavby zvýrazněno. 1 – Cerekvice (*Kolektiv 1998, 67, upraveno*); 2 – Hořice (*Kolektiv 1998, 199, upraveno*); 3 – Jeřice (*Kolektiv 1998, 258, upraveno*); 4 – Třebovčice, zobrazen rozsah zjištěného zdiva během výzkumu v roce 1921, zjednodušeno.

4.2.5 Zhodnocení vývoje panských sídel na Hořicku a Miletínsku

Jak již bylo uvedeno výše, na zkoumaném území se díky majetkové roztržitosti držby nacházelo ve středověku značné množství drobných sídel. Rozličné přírodní podmínky se projevíly jejich značnou různorodostí.

Nachází se zde lokality, které nebyly ani v jednom případě zmíněny v písemných pramenech. Proto se regionální bádání snažilo je přiřadit k historickým zprávám a událostem, které jim byly časově a především místně blízké. Tak je například hrad Pustohrad dáván *A. Sedláčkem* (1932, 132) do spojitosti s pány z Březovice, a to pouze na základě predikátu Tasa z Březovice z roku 1318. Tento Sedláčkův závěr byl pak přebírán a objevuje se dodnes (např. *Šimek* 1989, 405). První dva hrady u Bezníka a u Úhlejeva naopak regionální bádání spojuje s miletínskou komendou a dává je do souvislosti s kolonizačním podnikáním řádu německých rytířů. Na rozdíl od teorie o držení Pustohradu pány z Březovic je souvislost těchto dvou hradů s řádem založena na stabilnějších oporách (např. *Benešová* 1991-1992, zde další odkazy na literaturu). Obě polohy totiž leží v blízkosti vesnic, jež jsou k roku 1267 výslovně zmíněny ve spojitosti s řádem (*CDB V/2*, č. 490, 33-35). Avšak pouze na hradě u Úhlejeva byla nalezena keramika zařaditelná do 13. století. Nesmíme ani opomenout možnost, že rytíři nestáli u vzniku těchto hradů, ale naopak u jejich konce, kdy se změnou vlastnictví Miletínska ve 40. letech 13. století, přerušili pokusy dřívějších majitelů o vybudování těchto poloh. Tato hypotéza by pak mohla vysvětlovat nenásilné vyklizení těchto poloh, a tedy žádné, či menší počty nálezů, a absenci dokladů o násilném zániku. Také se často uvádí, že se stavbou započali řádoví rytíři, ale kvůli ekonomickým důvodům ji museli ukončit, aniž by se řešilo, že ve stejný čas patrně bez problému budují hrad Bradlo. Tím spíš bych upřednostnil variantu, kdy řád stavbu těchto lokalit přerušil. V potaz však musíme vzít i nejasnou výpověď nečetných keramických nálezů pocházející z lokality Šluspárk. Ačkoliv se zde nachází střepy zařaditelné do 13. století, stejně tak se v souboru nachází několik atypických střepů náležející snad do 14. století a dále kolekce recentních zlomků. Tato situace může být způsobena skutečností, že plocha Šluspárku byla v minulosti zemědělsky využívána, což by vysvětlovalo promísení nálezů ve vrstvách. Přesto je vypovídací hodnota keramického souboru nízká a nelze z ní vyvodit jasné hypotézy.

Co se týče tvrzení, na první pohled je zřejmý rozdíl mezi Miletínkem a Hořickem. Jestliže lze v jižní části území napočítat patnáct panských sídel, v severní části pouze dvě. Tento rozdíl lze dle mého názoru spatřovat v odlišném vývoji držení půdy v obou oblastech. Zatímco na Hořicku se patrně vlastnictví půdy rozštěpilo již v průběhu 14. století, kdy se objevují první přídomky místních šlechticů, na Miletínsku byla situace odlišnější. Zde řád držel značnou část území ve svých rukou, a teprve až po svém ekonomickém zániku na počátku 15. století se zdejší vesnice a půda dostává do vlastnictví šlechty, která má však tou dobou již vystavěna sídla na svých starších državách a zde zakládá pouze hospodářské dvory.

Většina tvrzí je poprvé písemně zmíněna až v průběhu 16. století, dříve jsou uvedeny tvrže v Hořicích (1365), Miletínku (1358) a Třeboveticích (1447). Přídomky jsou však často známy již ze 14. století. Určitou zvláštností je sídlo, které stávalo v rámci dvora v Dolenci, to si Jiří z Valdštejna nechal postavit až okolo roku 1622. Nejčastější příčinou pustnutí tvrzí je ztráta sídelní funkce. Tu lze pravděpodobně určit jako příčinu zhruba v deseti případech. Hlavní vlna opouštění tvrzí přichází v druhé polovině v 16. století, kdy na hořicku docházelo ke zcelování panství. To prováděli například Zárubové z Hustiřan sídlící na Třeboveticích a Cerekvici. Tento rod přikoupil a nechal patrně zaniknout tvrže v Hněvčevsi, Horních Černůtkách, Ostrovu a nakonec i v Třeboveticích, poté co definitivně přesídlil do Cerekvice. Několik tvrzí zaniklo po přičlenění k hořickému panství, drženému různými majiteli. Obdobný proces zanikání je doložen i na sousedním území Smiřicka, se kterým Hořicko sousedí při své východní hranici. Zde naopak za scelováním stál významný rod Trčků z Lípy. Na konci 15. století se zde nacházelo na 15 malých statků. Z tohoto čísla se pak v rozmezí let 1492 – 1624 dvanáct dostalo pod panství Smiřice ovládaným Trčky z Lípy (*Antošová - Čáňová 1959*), což znamenalo zánik místních tvrzí.

Celkem tři tvrže si udržely svou sídelní funkci a byly v průběhu novověku přestavěny na barokní zámky. Díky těmto tvrzím v Hořicích, Jeřicích a v Cerekvici si můžeme udělat i představu o tom jak tvrže vypadaly z hlediska stavebního. Ostatní tvrže totiž až na výjimky zanikly beze stop. Na zámku v Jeřicích lze rozpoznat obvodové zdivo tvrže s dvoudílnou věžovou dispozicí. Naopak tvrz v Hořicích vykazuje pětiprostorové uspořádání. Tvrz v Cerekvici zase umožnila rozpoznat složitý vývoj zprvu jednoduché věžové tvrže, ke které se postupem času přistavovaly nové budovy, což vyústilo až v radikální barokní přestavbu, která pohltila dřívější gotické a renesanční úpravy.

Důležitým pramenem pro poznání stavební podoby tvrzí na Hořicku jsou výsledky zpracování výzkumu zaniklé tvrže v Třeboveticích. Vykopávky byly vedeny prof. E. Dufkem, který se pokoušel zachránit a zdokumentovat obnažené zbytky tvrže, objevené při budování nového koryta v roce 1920. Tvrz stávala v poloze ve středu obce na břehu potoka bezprostředně pod hrází rybníka. Silně podmáčený terén si vyžádal náročné konstrukční řešení, kdy většina zdiva byla založena na dřevěné roštové konstrukci tvořené dubovými piloty a mohutnými trámy. Z důvodu nedostatku financí, však výzkum nebyl dokončen a odkryta tak byla jen část stavby. Přesto se můžeme díky plánům a fotografické dokumentaci pokusit navrhnout alternativní hypotézy stavebního vývoje. Třeboveticická tvrz měla podobu velké palácové stavby s řadou přístavků, které byly výzkumem odhaleny. Na základě dendrochronologického určení odřezku jedné z pilot (pol. 14. století) a druhotně použitého

ostění portálu jako stavebního materiálu v jednom z přístavků můžeme uvažovat o gotickém základu tvrze, která byla přestavěná a rozšířená v renesanci (*Drnovský 2012*).

Z některých tvrzí jsou známy naopak pouze architektonické detaily, jako například z tvrze v Horní Dobré Vodě. Z dochovaných tvrzí v nejbližším okolí lze zmínit sídlo v Konecchlumí a Dřevěnicích, které jsou svým upořádáním podobné hořické tvrzi (*Slavík - Svoboda 1993*).

Nálezy z těchto sídel jsou poměrně časté a bohužel jsou často skromné a fragmentární. Z lokalit jakými jsou například hrad Šluspárk, hrad Pustohrad, tzv. tvrz Bělušice a jedné z hořických tvrzí na vrchu Gothardu pochází větší soubory keramiky, které jsou však zlomkovité (často pochází ze sběrů) a neumožňují tak dojít k bližšímu poznání daných lokalit. Výjimku opět tvoří soubor získaný během vykopávek v Třeboveticích. Během výzkumu bylo vyzvednuto na 268 nálezů, které časově pochází z téměř celého trvání tvrze. Některé z nich nám dokreslují stavební podobu třeboveticke tvrze. Celkem zde bylo například nalezeno 14 skleněných fragmentů okenních terčíků (průměr se pohyboval nejčastěji okolo 9 cm). Z kovových nálezů lze zmínit čtyři visací a jeden pevný zámek, dva klíče, petlici, skobu a dveřní pant. Nálezy kachlů pak dokládají nepřímé vytápění na třeboveticke tvrzi. V souboru se nachází pozdně gotické, renesanční a raně barokní kachle. Až na výjimky se jedná o kachle komorové. Motivy, objevující se na vyhřívacích stěnách byly různorodé – náboženské, heraldické, alegorické i ornamentální.

Významný je rovněž soubor dutého a plochého renesančního skla (106 kusů), který nemá v současné době pro toto sociální prostředí srovnání. Zastoupeny jsou všechny charakteristické tvary tohoto období. Za zmínku stojí nálezy bílé nitkováného skla a fragmenty svatební číše vlastníků tvrze, Bohuslava Záruby z Hustířan a Johanky ze Sloupna (připomínané k roku 1571), která patří k zatím nejstarším zástupcům tohoto druhu v Čechách.

Z četných kovových nálezů lze zmínit část nárameníku pocházejícího z pozdně gotické plátové zbroje a lotové závaží, jež ukazuje na směnu, či spíše tezauraci majetku na tvrzi, která bývala centrem panství. Dále pak kompletní kování rýče, sekeru, hák a předměty používané při stolování, zdobené nože, lžíce. Díky vhodným podmínkám se dochovaly i nálezy z organického materiálu, které na podobných lokalitách chybí, jako například usňové zbytky pocházející z obuvi, medvědí lebka a jelení parohy (lovecké trofeje?).

Z nejbližšího okolí pochází soubor získaný ze zaniklého tvrziště v Bříšťanech (6 km jihovýchodně od Hořic), který obsahuje množství zlomků komorových kachlů, včetně kovových nálezů (*Burgert 2006*).

Z nepříliš vzdáleného okolí Miletínska a Hořicka pochází i nálezy pocházející z tvrzí, jež stávaly v Semonicích a Batňovicích. Obě lokality byly zkoumány před více než sto lety, jejich výzkum vyvolaly úpravy terénu a archeolog se na místo úprav dostal až během průběhu prací. Tvrz v Batňovicích se nacházela v místní části Zálesí (dříve Zálezly) jako součást dnešního katastrálního území obce Batňovice (asi 1,5 km východně od Úpice – okr. Trutnov). První zmínka o Zálezlech je k roku 1361, kdy patřily Albertu ze Skalice, jenž se po nich také psal (*Profous – Svoboda 1957*). Nedlouho na to koupil Zálezly Ješek z Lichtenburka, který zároveň do zdejšího kostela dosadil faráře - 1371. Již jeho nástupce Hynek z Náchoda a Dubé přičlenil Zálezly k panství hradu Vízburka a zdejší tvrz patrně po ztrátě funkce panského sídla zaniká (*Lochmann 1989, 103; Sedláček 1932, 53-54*).

Sama tvrz se nacházela v místech, kde dnes stojí dům č.p. 112, do roku 1888 bylo místo, kde stávala, snadno rozpoznatelné. V tomto roce bylo tvrziště rolníkem Kábrtem rozvezeno při úpravách jeho pozemku. Před rozvezením tvrziště tvořil 12 m vysoký nasypáný pahorek o průměru 13 m, ten byl ještě obehnán 16 m širokým příkopem a 11 m vysokým valem. Na místo „vandalského díla“ dorazil v průběhu prací K. J. Hraše a v hloubce asi 80 cm vyzvedl ze spáleniště řadu nálezů, které se později dostaly do muzea v Náchodě (*Hraše 1891, 291*). K poznání vzhledu tvrziště před terénními úpravami přispěl v nedávné době *V. Wolf (1995, 117-119)*, kterému se podařilo v pamětní knize batňovické školy objevit zápis o jejím rozkopávání i s čtyřmi kresbami z roku 1888.

Soubor byl poprvé publikován již *K. J. Hrašem (1891)*, k novému zpracování pak přistoupil *Z. Lochmann (1989)*. Kolekce nálezů obsahuje zhruba 28 železných předmětů (část nálezů byla ztracena a u 9 železných artefaktů není jisté zda pocházejí z Batňovic) a jednu hrcovitou nádobu. K zemědělskému nářadí lze přiřadit část srpu (délka 230 mm), dále zachovalé hřeblo, tříhroté (hnojně) vidle a pouta. K významným nálezům patří masivní krojidlo (dlouhé 495 mm) a asymetrická radlice (dlouhá 330 mm). Během výzkumu byly nalezeny i součásti výstroje jezdce – ostruha, a 7 třmenů (do dnešní doby se z této skupiny s jistotou dochovala jen jedna ostruha). K početné skupině nálezů patří i stavební kování a vybavení stavby (hřeby, skoby, tříčlankový řetěz, tři klíče, závěs). Další železné předměty lze rozdělit na řemeslnické nástroje (sekeru), zbraně (dva hroty šípů do kuše) a osobní výbavu (přezka a násada k noži). Celý soubor je datován do období 14. století (*Lochmann 1989, 111*).

Jestliže pro tvrz v Batňovicích máme jen velmi kusé historické zmínky, tak u tvrze v Semonicích (3 km jižně od Jaroměře – okr. Náchod) je situace ještě složitější, neboť sídlo nemáme zmíněno v písemných pramenech ani jednou. Sama ves je poprvé připomínána

k roku 1352 (*Profous – Svoboda 1957*, 42). O existenci panského sídla mohou napovídat predikáty Ješka a Peška ze Semonic k roku 1357. Tvrz byla odkryta v místech dvora, který se nachází v jihovýchodní části vsi. V těchto místech se nacházela mírná vyvýšenina, která byla během stavebních úprav v roce 1895 srovnána. Během výkopových prací byly zachyceny základy kamenné stavby o rozměrech 6,6 x 8,5 m (*Huml 1967*, 5). Archeologické výkopy řídil přivolaný L. Šnajdr, který v místech kamenné stavby zachytil železné a keramické nálezy, které se nacházely ve vrstvě promíšené zuhelnatělým dřevem a vypálenou mazanicí. Celkem bylo během záchranných prací vyzdviženo na 160 kovových předmětů a 6 nádob (včetně zlomků).

Významnou skupinu semonických železných nálezů tvoří zemědělské nástroje. Pro příklad jistě postačí výčet nejzajímavějších kusů – motyky, hřeby bran, ovčácké nůžky, zděř osy kola, okutí rýče, krumpáčová motyka, vidle, otka a v neposlední řadě i radlice a krojidlo pluhu. Semonická i batňovická radlice jsou si velmi podobné (hmotnost, tvar, laloky). K hojným nálezům ze Semonic patří i nástroje řemeslné – nebozezy, sekery. V inventáři nechybí ani části výstroje jezdce a koně (ostruhy, hřeblo, třmeny, udidlo). Poměrně hojně je i zastoupení militárie (meč, šipky do kuše, kopí, dlouhé železné šídlo a fragment kroužkového brnění). Mezi další železné nálezy patří stavební kování a vybavení stavby (klíče, držadlo truhly, hřeby).

Celý soubor ze semonické tvrze je datován na přelom 13. a 14. století. O jeho zpracování se monograficky postaral *V. Huml (1967)*. Zajímavé zjištění přinesly i metalografické analýzy 20 železných předmětů (*Hošek 2006*).

Nálezy z obou tvrzí nám ukazují hmotné vybavení tvrze na přelomu 13. a 14. století (Semonice) a 14. století (Batňovice). Na obou lokalitách má velmi významnou roli zemědělství (73 ks v Semonících a 9 ks v Batňovicích), což může vypovídat o životní úrovni nižší šlechty tohoto období (na tvrzi v Třeboveticích se již nálezy tohoto charakteru neobjevují). Další významnou složku tvoří řemeslné nástroje, které dokládají práci se dřevem (především Semonice, v Batňovicích byla nalezena jen jedna sekera). S drobnou šlechtou samozřejmě souvisí i militárie, které jsou zastoupeny především v Semonících. Při hodnocení však nesmíme zapomínat i na způsob získání materiálu, neboť méně zajímavé předměty jistě nebyly z místa vykopávek odváženy.

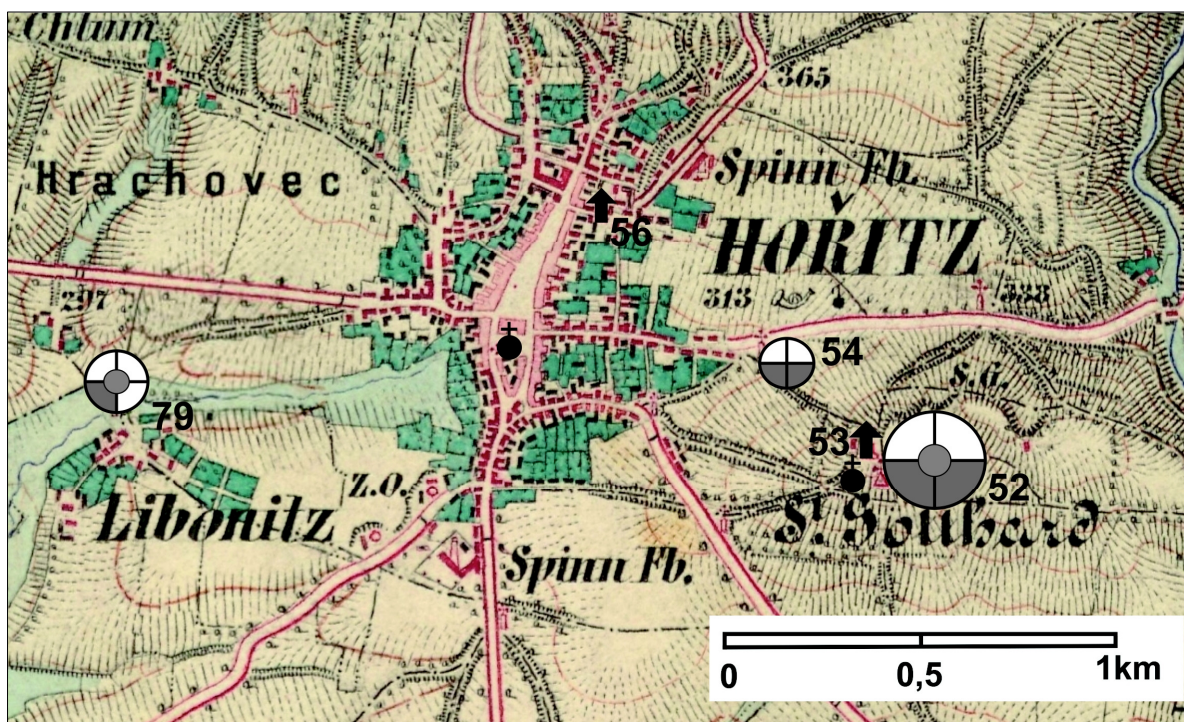
4.3 Hořice a Miletín

4.3.1 Hořice

S Hořicemi se poprvé v písemných pramenech setkáváme již v několikrát zmiňované listině z let 1143-1148, kdy se dostaly společně s okolními vesnicemi do majetku Strahovského kláštera jako donace biskupa Jana I. z Lochenic (*CDB I*, 160). Další historický záznam pochází až z roku 1267, kdy jsou v držení Marka z Hořic, patrně zakladatele vesnice Villa Marci, o kterou se v následujících letech vedl spor s miletínskými řádovými bratry (*CDB V/2*, č. 642 a 646, 266-267 a 273-274). Další zmínka je o sto let mladší (1365), tehdy již Hořice vystupují jako městečko (*RT I*, 432). Během 14. a 15. století byly Hořice drženy v rukou několika majitelů najednou, tento stav změnil až v roce 1491 Jan Rašín z Rýzmburka (*Sedláček 1932*, 132). V následujících letech Hořice a přilehlé panství často střídaly majitele, až se nakonec dostaly do rukou Smiřických, jejichž majetek nakonec získal Albrecht z Valdštejna.

Pro poznání vývoje osídlení je velice důležité uvědomit polohu města. Hořice jsou situovány k přechodu přes Hořický chlum. V těchto místech ho v úzkém údolí protíná řeka Bystřice. Jedná se tedy je nejkratší a zároveň nejsnazší přístup na Miletínsko. Nejstarší doklady raně středověkého osídlení však nepochází z prostoru dnešních Hořic (z důvodu časté stavební činnosti ve městě je vyloučena možnost hledat důvod absence raně středověkých nálezů v nedostatečném stavu bádání). Již středohradištní nálezy pocházejí z prostoru kopce sv. Gotharda, a to z míst samotného návrší i z jeho úpatí (č. lok. 52 a 54). Problém přesnější lokalizace ztěžuje starší původ získání těchto nálezů. Na vrchu sv. Gotharda po určitou dobu fungovala pískovna, při jejímž rozšiřování došlo k řadě nálezů, z nichž se v hořickém muzeu dochoval pouze zlomek. Přesto je z vršku kopce znám keramický soubor, který vykazuje dlouhou kontinuitu sídliště – od středohradištního období až po 13. století (č. lok 52). Lokalita č. 54, nacházející se na úpatí vrchu sv. Gotharda byla objevena během stavby sokolského stadionu v roce 1921. Pochází z ní soubor datovaný do střední a mladší doby hradištní. Kontinuitě osídlení napomohl jistě i přirozený zdroj vody, který se nacházel v okolí kostela sv. Gotharda, tak i mírnost svahů z východní strany. Svahy směřující k současnému městu však zůstávají i dnes přes parkové úpravy prudké.

Celkově tedy lze vyslovit domněnku, že se raně středověké Hořice nacházely na vrchu sv. Gotharda a do současné polohy byly přesunuty až během vzniku městečka někdy ke konci 13. století, či spíše až v průběhu 14. století. Z této současné polohy města pochází již početný vrcholně středověký a raně novověký materiál získaný během různých záchranných akcí.

Obr. 9 – Hořice. Vrch Sv. Gotharda byl osídlen od střední doby hradištní do konce 13. století.

Těžko řešitelné však nadále zůstávají otázky týkající se obou hořických tvrzí a kostelů. Je pravděpodobné, že starší panské sídlo se nacházelo na vrchu sv. Gotharda, odkud pochází soubor datovaný do 13. až 15. století. Zda se však jednalo o sídlo Marka z Hořic nevíme. Podoba tohoto sídla je navíc značně pozměněna terénními úpravami, ke kterým došlo při budování pomníku Jana Žižky, jež se dnes nachází v jeho středu jako upomínka na bitvu z roku 1424, která se zde na úpatí vrchu sv. Gotharda udála. Do spojitosti s touto bitvou se obecně klade i zánik tohoto sídla. Mladší hořická tvrz, nacházející se na nádvoří dnešního zámku, vzniká patrně během 14. století, kdy Hořice drží i čtyři majitelé současně. Při popisu hořických panských sídel nelze vynechat ani polohu Pustohrad (č. lok 35), která ač se nachází na katastru vesnice Doubrava je od vrchu Gothard vzdálená jen necelý kilometr. Z Pustohradu (původní jméno neznáme) pochází keramický materiál, který je datován do rozmezí konce 13. století až 1. poloviny 14. století (Durdík 1980, 264).

Problematika hořických kostelů je rovněž složitá. Lákavá je představa kostela sv. Gotharda, který pochází ze 12. století a je umístěn na místě tehdejších raně středověkých Hořic. Později by těsně vedle kostela vzniklo panské sídlo (nebo naopak?), aby dotvářelo atmosféru předlokačnických Hořic. Přes svou idyličnost musíme tyto interpretace založené pouze na domněnkách a nepřímých důkazech opustit. Nejsme si v podstatě ani jisti, o jakém z hořických kostelů se zmiňují prameny z let 1267-1271. Přesto se zdá pravděpodobnější, že

starší kostel stál na vrchu sv. Gotharda v návaznosti na starší doklady osídlení. Kdy ale vzniká mladší kostel v centru současných Hořic nevíme.

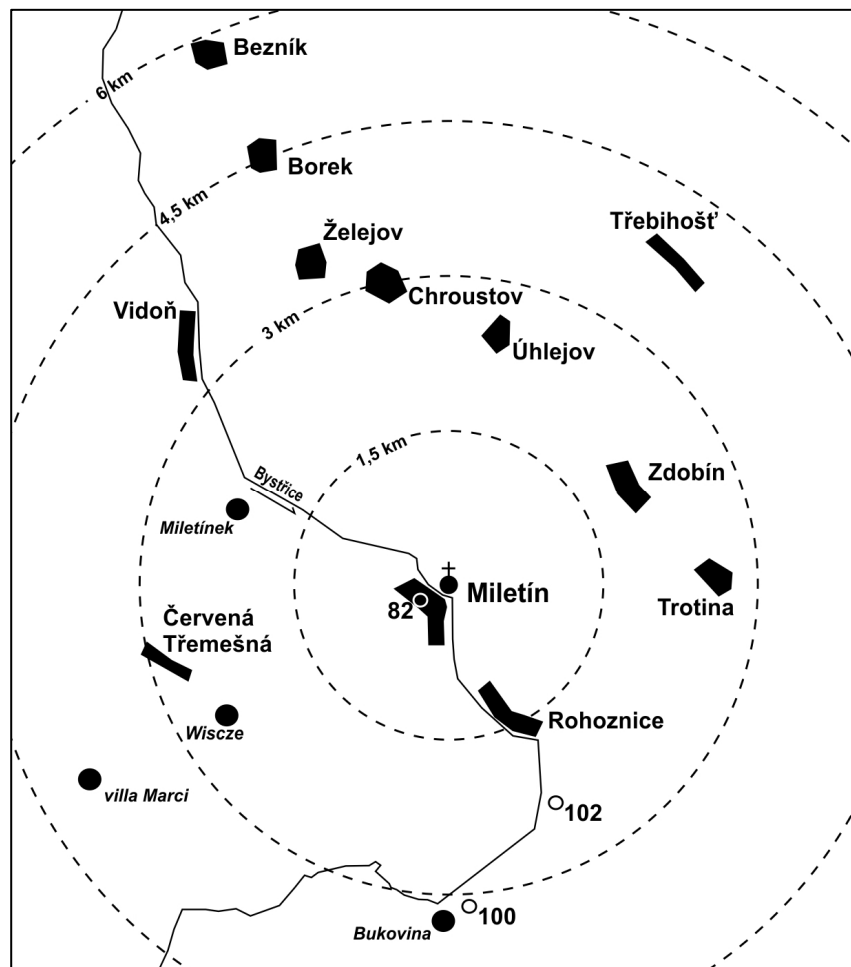
4.3.2. Miletín

Městečko Miletín se nachází na návrší nad řekou Bystřicí, uprostřed miletínské kotliny, a je tedy přirozeným komunikačním centrem tohoto mikroregionu. Již první písemná zmínka vyvolává rozpaky. Tradičně je uváděno datum 1124, kdy je popisována cesta bamberského biskupa Oty z Prahy do Polska. Právě v Miletíně se měl biskup zastavit po cestě do slezského Barda (Warta). Na zdejším sídle uváděným jako: „*castrum ducis Boemici quod Mileciam dicunt*“ (Pertz 1868, 58), se tak tradičně, až nekriticky spatřoval dvorec, či hradiště ležící na cestě do Slezska. Miletín má ideální polohu pro umístění dvorce či hradiště. V současné době však nedisponujeme s hmotnými důkazy o takto starém osídlení. Z prostoru centra Miletína pochází materiál, který můžeme i přes veškerou snahu zařadit nejhloběji na počátek 13. století⁶. Znovu se Miletín do světla písemných pramenů dostává během 13. století v listinách, které zde byly již několikrát popisovány. Ve stručnosti shrňme, že v roce 1241 získává Miletín řád německých rytířů od Domaslavy, vdově po královském číšníku Zbraslavovi (CDB IV/1, č.8, 68). Další zpráva pochází z roku 1261, kdy král Přemysl Otakar II. uděluje Miletínu stejná privilegia jako má komenda v Chomutově, včetně hrdelního práva (CDB V/2, č. 265, 399-400).

Na přelomu 60. a 70. let 13. století vypuká spor řádových bratří s hořickým farářem ohledně hranic farní působnosti, ze kterého vychází úspěšně řád (CDB V/2, č. 642 a 646, 266-267 a 273-274). V listině z roku 1267 máme zachycenu celou miletínskou farnost⁷. Díky tomu si můžeme po vynesení do mapy učinit představu o dostupnosti kostela pro své farníky. Většina ze 16 vesnic se nacházela v okolí vzdáleném do 4,5 km, nejdelší cestu museli vykonávat obyvatelé vsi Bezník, která je od kostela Zvěstování Panny Marie vzdálená 6 km. Pro 13. století v podstatě postrádáme obdobné kompletně vyjmenované farnosti. Výjimku tvoří farnost kostela sv. Vavřince na Pelhřimovsku, kterou zmiňuje biskupská listina z roku 1203 (Klápště 2005, 192-193). Za povšimnutí stojí fakt, že některé vsi rýnské farnosti byly situovány až 15 km.

⁶ Regionální archeologická literatura však bez jasných opor uvádí poměrně hojně osídlené již v závěru mladší doby hradištní (především Ulrychová 2009 a 2010).

⁷ *Forum Myletin* (Miletín), *villa Rochoznice* (Rohoznice), *villa Myletin* (Miletínek), *villa Besdnich* (Bezník), *villa Borech* (Borek), *villa Seleyoue* (Želelejev), *villa Hrustovce* (Chroustov), *villa Threbehosze* (Třebihošť), *villa Huleyowe* (Uhlejov), *villa Ysdo bin* (Zdobín), *villa Trotina* (Trotina), *villa Bucouina* (Bukovina), *Marci de Horiz* (Markova ves), *Wiscze* (Visče), *villa Sthremesna* (Červená Třemešná), *Vidone* (Vidoň).

Obr. 10 – Rozsah miletínské farnosti podle listiny z roku 1267 (CDB V/2, č. 490, 33-35). Černé plochy zobrazují rozsah zaznamenaných vsí podle 1. vojenského mapování. Černými body je zanesena pravděpodobná poloha zaniklých vsí. Kroužky jsou vyznačeny lokality s nálezy pocházející z pozdně hradištního období až konce 13. století. Dostupnost miletínského kostela vyznačena kružnicemi v rozstupech po 1,5 km.

Poté se písemné zprávy o Miletínu odmlčí až do konce 14. století (známy jsou pouze jména farářů). K přelomu 14. a 15. století však existuje cenné písemné svědectví ve formě účetních knih českomoravské baillie z let 1382-1411 (viz *Balatková 1983*). Miletínská komenda patřila mezi nejmenší – ke konci 15. století ji obývali jen tři bratři. Podle inventáře z roku 1382 vlastnil miletínský statek 7 koní, 6 krav, 2 telata, 7 sviní, 16 podsvinčat, celkem odvedla 7 kop úroků a dlužila půl kopy (*Balatková 1983*, 210). Podle dalších inventářů však dluh v roce 1402 vzrostl na 4 kopy a 27 grošů, přičemž o rok později musel zemský komtur dokonce přijet a vymáhat peníze osobně (*Balatková 1983*, 210). Situace se natolik vyhrotila, že v roce 1403 přistoupil zemský komtur k prodeji miletínského zboží Janu Krušinovi z Lichtenburka za 700 kop grošů (*Foltýn 1997*, 363). Po jeho smrti se majetek opět vrací

německým rytířům, kteří jej však opět v roce 1410 pronajali Beneši z Choustníka (*Lhota 1888*). Během husitských válek se Miletína zmocnil Jan Městecký z Opočna. V roce 1437 konečně miletínské zboží zastavil císař Zikmund Hynkovi Krušinovi z Lichtenburka, jehož rod si Miletín podržel až do roku 1520 (*Jandera 1830*). Poté se opět majitelé často střídají, přičemž koncem 17. století je zde postaven zámek, který je poté ještě několikrát přestavovaný (*Lhota 1888*).

Podoba miletínské komendy není dostatečně známa. Při pohledu na indikační skicu stabilního katastru zaujmou pomístní názvy „Parkán“ které jsou situovány v blízkosti kostela Zvěstování Panny Marie. Ve stejných místech pod domy čp. 118 a 120 byly objeveny sklepy s gotickým portálem (*Frolík 1989*, 155, č. 281). V okolí těchto domů byly navíc během zemních prací opakovaně nalezeny soubory keramiky datované do 13. století (č. lok. 82c, 82d). Další, stejně staré, nálezy pochází i z prostoru severně od kostela (č. lok. 82g). Celkově se jako nejvíc pravděpodobné umístění komendy jeví prostor v okolí kostela, ulice Na Parkáni dodnes tento prostor zčásti obkružuje. Na západní straně tohoto areálu přiléhá zemědělský dvůr s budovou zámku. Jak daleko na západ komenda zasahovala není možné blíže určit.

Obr. 11 – Miletín na indikační skice stabilního katastru. Za povšimnutí stojí pomístní jméno „Parkán.“ Objevené středověké sklepy se nachází v prostoru severně od lokality 82 C,D. Tečkovaně vyznačen pravděpodobný rozsah komendy řádu německých rytířů, západní hranice areálu je nejasná, proto není vyznačena

Do dnešních dnů se z komendy zachoval pouze farní kostel Zvěstování Panny Marie. Jedná se o jednolodní stavbu s pravouhlým presbytářem. Délka lodi činí 15,3 m, široká je 9,8 m. V současné době je překryta rovným stropem, původně však byla zaklenuta, o čemž svědčí zbytky konzol (*Cechner 1909*, 83).

Na osudech Miletína je vidět jak nesnadné bylo ve zdejší málo úrodné krajině hospodařit. V polovině 13. století němečtí rytíři vlastnili panství čítající 15 vsí a městečko s komendou a hrdelním právem, o necelých 150 let později v podstatě krachují a jako memento na dřívější vlastnictví Miletína již pouze dosazují místního faráře. Poslední známý plebán z řad německých rytířů byl dosazen v roce 1424 (*Foltýn 1997*, 363).

4.4 Shrnutí a možnosti interpretace

V předchozích oddílech byly po jednotlivých kategoriích, a tedy i odděleně popsány vybrané jevy týkající se středověkého osídlení Hořicka a Miletínska. V zásadě zde panuje rozpor ve výpovědní hodnotě hmotných a písemných pramenů. Zatímco pro raný středověk prakticky postrádáme svědectví písemných pramenů, disponujeme pro toto období (i přes svou problematickou výpovědní hodnotu) množstvím archeologických souborů, díky kterým si můžeme vytvořit základní nástin podoby a vývoje osídlení. Situace se ve vrcholném středověku změnila. Máme sice k dispozici (nečetné) písemné prameny, avšak reprezentativních vrcholně středověkých souborů je velice málo. Když pomineme dosud nezpracovaný materiál pocházející ze záchranných výzkumů z Hořic (rekonstrukce jižní části náměstí Jiřího z Poděbrad a plocha budoucího obchodního domu při severním okraji téhož náměstí), uložených v Jičínském muzeu, zůstane nám prakticky jen soubor pocházející z třebovické tvrze (jeho vyhodnocení viz *Drnovský 2012*) získaný již ve 20. letech minulého století. Stranou úplně ponecháme menší zlomkovité soubory keramiky získané během povrchových sběrů v extravilánech současných vesnic.

Osídlení se v raném středověku až do závěru hradištního období nepřesunulo přes Hořický hřbet a zůstává v oblasti Hořicka. Výjimkou je pouze osídlení v okolí obce Vřesník, které patrně tvořilo zázemí starohradištnímu Kalskému hradišti. Za současného stavu bádání však nelze plnohodnotně odpovědět na otázku, jakou úlohu měla tato opevněná poloha, kde byly objeveny i nálezy avarského původu, situovaná do tak neúrodné oblasti (hradiště neleží ani v blízkosti předpokládaných raně středověkých cest). Toto časně osídlení Podzvičinska však postrádá jakékoliv náznaky pokračování v dalších etapách raného středověku.

Středohradištní oikumena na Hořicku prakticky kopíruje hranici vymezenou již kulturami zemědělského pravěku. Sídla jsou v krajině rozmístěna pravidelně, bez viditelné koncentrace. V tomto období začíná osídlení vrchu sv. Gotharda u Hořic. Z této doby rovněž pochází jediné prokazatelné raně středověké pohřebiště na území Hořicka a Miletínska v Dolní Dobré Vodě u Hořic.

Mladohradištní osídlení nepřineslo posun severních hranic osídlení, proběhlo pouze zahuštění sídlišť. Změna přichází až s počátkem 13. století, kdy se sídelní oikumena rozšiřuje i na Miletínsko, z této doby však jsou již známy i písemné doklady o zdejších osídlení. Nejbližší přírodovědná data svědčící o výrazném nárůstu sídelní aktivity přinesl palynologický průzkum v poloze Na bahně, východně od Hradce Králové, vzdálené však

zhruba 26 km od Hořic, který tento jev klade již na přelom 11. a 12. století (*Beneš - Pokorný 2001*, 496).

Pro raný středověk byla doložena kontinuita řady sídlišť, která ve třech případech pokrývá období od střední doby hradištní až do závěru 13. století (lok. č. 2 na katastru Benátek, lok. č. 34 na katastru Dolní Dobré Vody a lok. č. 52 na vrchu Sv. Gotharda u Hořic). Neméně častá je i návaznost mezi mladší dobou hradištní a 13. stoletím, celkem je známo 14 takových sídlišť. V několika případech jsou tyto lokality situovány do intravilánů dnešních vsí. Přesto dochází na počátku 13. století i k osídlení zcela nových poloh. Ty se mohou nacházet v blízkosti mladohradištního předchůdce, anebo jsou situovány bez jakékoliv návaznosti na hradištní osídlení. Pro tyto polohy je častým jevem jejich zánik ještě v rámci 13. století, či na počátku 14. století, jen některé se nachází přímo v intravilánech dnešních vsí. Přesto se většina těchto sídlišť, pocházejících z počátku či průběhu 13. století, nachází v relativní blízkosti dnešních vesnických jader.

Po zanesení středohradištních a mladohradištních sídlišť bychom marně hledali doklady disperzního osídlení, kdy zpravidla počet lokalit na jednom katastrálním území nepřevyšuje dvě položky. Změnu přináší 13. století kdy dojde k celkovému zahuštění sídlišť a na katastrech Milovic a Benátek se nachází více poloh. Přesto se obraz raně středověkého osídlení Hořicka podobá výsledkům, ke kterým došel *M. Ježek (2007)* na téměř sousedním Jaroměřsku, spíše než k závěrům z Chrudimska, které publikovali *J. Frolík s J. Siglem (1995)*.

Podle mínění regionálních historiků (nejnověji např. *Felcman 2009*, 171-173) mělo pro sídelní vývoj severovýchodních Čech významnou roli polské tažení vedené Boleslavem III. v říjnu roku 1110. Tehdy polský král uspořádal na naléhání Soběslava výpravu do Čech vedenou proti knížeti Vladislavu I. Polské vojsko tehdy neproniklo do Čech po starých zemských stezkách, nýbrž přes oblast Krkonoš, kde využilo zatím méně frekventované cesty (patrně v okolí Libavského sedla). Historici v této události spatřují počátek tzv. nové polské cesty, která měla svou částí vést i přes naši zkoumanou oblast. S touto událostí se pak spojuje vznik knížecího hradiště v Miletíně, které mělo tuto cestu chránit. Jako opora této hypotézy se uvádí zmínka z roku 1124, kdy český kníže doprovází do Miletína bamberského biskupa Otu při cestě do Polska (*Pertz 1868*, 58). Ve skutečnosti, že jel kníže Vladislav na Miletínsko mimo loveckou sezónu (v květnu) viděl *J. Šimák (1938*, 872) důkaz o právě probíhající kolonizaci tohoto území. Často se pak uvažuje o Miletínsku jako o osídleném území již od první poloviny 12. století (např. *Wolf 1974*, 406). Na základě absence takto starých nálezů

z tohoto území a to dokonce i z prostoru samotného Miletína musíme být v takovýchto závěrech opatrní.

O exploataci krajiny Miletínska s jistotou vypovídá až název jedné z vesnic jmenované k roku 1238 – Dehtov (*CDB III/1, č. 181, s. 226*). O nepříliš rozvinutém rozsahu osídlení na Miletínsku svědčí i poměrně malá částka za kterou jej koupili Zbraslav a Domaslava od manželky Petra ze Skalice (170 hřiven), přitom se jednalo o území, kde je o necelých 30 let později vyjmenovávalo 15 vesnic a Miletín, tou dobou již nazývaný villarum forensium (*CDB V/2, č. 265, 399-400*). V 60. letech 13. století byl však Miletín již v rukou řádu německých rytířů, a to od roku 1241, kdy jim darovala celé území Miletínska a Olešnický újezd vdova Domaslava (*CDB IV/1, č. 8, 68*). Řád patrně záhy začal na svěřeném území s rozšiřováním dosavadní sídelní oikumeny. Přitom zároveň rozšiřoval i svou farní působnost na cizí území, čímž se dostal do sporu s hořickým farářem, který však nakonec musel ustoupit. Z Miletínska patrně vycházelo i osídlování Olešnického újezdu, jež patřil řádu. Mimo jiné o této skutečnosti svědčí dvojice jmen vesnic Červená Třemešná – Bílá Třemešná, Vidoň – Vidonice (prvně jmenované se nachází na Miletínsku, druhé leží severně od Zvičinského hřbetu). Do souvislosti s těmito aktivitami bývá kladen i vznik hradu Bradlo (*Hejna 1974*).

Celé kolonizační úsilí se však německým rytířům na přelomu 13. a 14. století přestalo vyplácet a byli nuceni se oblasti severně od Miletínska vzdát (*Wolf 1974, 407*). Ani na samotném domovském území nebyla situace jednoduchá. Řehole sídlící v komendě, jež se nacházela v blízkosti kostela Zvěstování Panny Marie, čelila krizi, do které se celý řád na území českého království na přelomu 14. a 15. století dostal ve spojitosti s událostmi při Baltském moři. Miletínskou komendu navíc sužovaly i problémy hospodářské, které se prohloubily do té míry, že v roce 1403 přistoupil zemský komtur k prodeji miletínského zboží Janu Krušinovi z Lichtenburka za 700 kop grošů (*Foltýn 1997, 363*). Hospodářský úpadek celého Miletínska ilustruje výskyt zaniklých středověkých vsí a samot, nejlépe však tuto krizi dokládá osud samotného Miletína.

Situace na Hořicku byla značně odlišná. Již před polovinou 12. století nebyly Hořice a okolní vesnice v knížecích rukou, ale tvořily rodový majetek biskupa Jana I. z Lochenic, který jej věnoval Strahovskému klášteru (*CDB I/4, 160*). Další zprávy pochází z poloviny 13. století, kdy je doložen Marek z Hořic, s jehož jménem je patrně spojena Markova ves, o kterou propukl spor, jež musel řešit hradecký děkan. Hořice, těžící ze své polohy, jsou pak v roce 1365 již označeny jako městečko (*RT I, 432*). V této době se již vrcholně středověké

Hořice nacházely v dnešní poloze. Máme však doloženo, že nejstarší osídlení raně středověkých Hořic se nacházelo na svatogothardském návrší, odkud pochází nálezy již ze střední doby hradištní, a kde se rovněž nacházelo panské sídlo jednoho z několika vlastníků majetkově roztržitých Hořic, které byly spojeny až v roce 1491. Do sídelní struktury Hořicka výrazně nezasáhly ani vojenské aktivity spojené s bitvou u Hořic v roce 1424. Z prostoru Hořicka dnes není známa jediná zaniklá středověká vesnice.

Čím se naopak Hořicko vyznačuje, je značná majetková roztržitost, která způsobila, že v řadě okolních vesnic vznikají sídla pozemkové šlechty. Predikáty jsou na tomto území doloženy již od 14. století, přesto je většina tvrzí zmíněna až v průběhu 16. století. Vlna pustnutí těchto sídel nesouvisí s válečnými událostmi, ale se zcelováním panství a ztrátou sídelní funkce. Projevuje se zde prakticky stejný proces jako na sousedním Smiřicku (*Antošová-Čáňová 1959*). Pouze tři tvrze si udržely svou sídelní funkci a dočkaly se i přestavby na zámek. Díky těmto stavbám, jejichž zdivo bylo objeveno v rámci mladších přístaveb (Cerekvice, Jeřice a Hořice), si lze udělat rámcovou představu o jejich středověké podobě. Naše poznání výraznou měrou doplňuje i zaniklá tvrz v Třeboveticích, která byla zkoumána ve 20. letech 20. století (*Drnovský 2012*).

5 Závěr

Cílem práce bylo osvětlit vybrané kapitoly středověkého osídlení na území ležícího podél středního toku řeky Bystřice v severovýchodních Čechách. Tato oblast se územně překrývá s územím v okolí měst Hořic v Podkrkonoší a Miletínem. Tento prostor má oválný tvar s rozměry okolo 17 km na 10 km a zasahuje na území 3 okresů. Tato poloha na hranicích tří územně správních jednotek způsobila, že tomuto regionu dosud nebyla věnovaná žádná obsáhlejší studie. Hranice oblasti byla vymezena na základě katastrálních území okrajových vesnic, při jejich výběru byl brán zřetel především na přírodní podmínky. Celkem se na zkoumaném území nachází 41 katastrálních území.

Jeden z hlavních přínosů práce spočívá ve shromáždění téměř kompletního nálezového fondu z prostoru Hořicka a Miletínska. Tyto nálezy jsou uloženy ve sbírkách Muzea východních Čech v Hradci Králové, Městského muzea v Hořicích v Podkrkonoší a Regionálního muzea a galerie v Jičíně. Pochází většinou z povrchových sběrů, z menších záchranných akcí a starých badatelských výzkumů z přelomu 19. a 20. století. Charakter původu nálezů ovlivňuje jejich vypovídací hodnotu, stejně tak jako absence detailnější (především absolutní) chronologie pro období raného středověku. Za srovnávací materiál sloužily především nálezy publikovaných nálezů z Hradce Králové. Po vyhodnocení nálezového fondu mohl být nastíněn základní přehled relativní chronologie místní keramiky.

V rámci práce byl také vyhotoven soupis archeologicky zjištěných nalezišť. Každá evidovaná archeologická akce má své číslo, na které je odvoláváno v rámci textu. Čísla se shodují s hodnotami uvedenými v textu a mapových přílohách. V rámci vyhodnocení archeologických aktivit nebylo každé naleziště automaticky pokládáno za doklad osídlení, tedy archeologickou lokalitu. Toto rozdělení je rovněž zachyceno jak v soupisu, tak v mapových přílohách. Interpretace výsledků, z důvodu větší výpovědní hodnoty, nadále zacházela pouze s vybranými archeologickými lokalitami s průkaznými doklady osídlení. Na soupis navazuje i vyobrazení vybraných archeologických nálezů.

Hlavní část práce byla věnována studiu osídlení. Z důvodu rozsáhlosti území a charakteru nálezů však mohly být sledovány jen vybraná témata. Protože většina keramiky pocházela z povrchových sběrů, klesala výpovědní hodnota vrcholně středověkých a raně novověkých menších souborů. Byl proto kladen důraz především na období raného a počátku vrcholného středověku.

Až na výjimku starohradištního sídliště ve Vřesníku nemáme pro toto období doloženy další sídlištní aktivity. V následujícím středohradištním období se osídlení vyskytovala pouze

na jižní části území – na Hořicku. Tato hranice v podobě Hořického hřbetu nebyla překonána až do počátku 13. století, kdy začíná být soustavněji osídleno i Miletínsko. V době hradištní se tedy sídliště vyskytují na Hořicku. Během vývoje dochází k jejich zahušťování. Na vybraných lokalitách byla pozorována sídlištní kontinuita, která v několika případech zasahovala od střední doby hradištní až po 13. století. Velmi častá je návaznost mladohradištního období a 13. století. Na počátku 13. století vzniká řada nových poloh. Některé vznikají v blízkosti předchozího osídlení, jiné naopak na území, kde nebyly hradištní sídliště evidovány. Na konci 13. století, či na počátku následujícího, je řada těchto poloh opuštěna. V jejich blízkosti se pak často nachází dnešní vesnice. Přesto lze v několika případech pozorovat i polohovou kontinuitu od mladší doby hradištní, či od 13. století v intravilánech dnešních vsí.

Na základě vyhodnocení nálezů bylo doloženo, že původní jádro raně středověkých Hořic se nacházelo na nedalekém vrchu sv. Gotharda. Otázka stáří místního kostela zůstává i nadále nejistá. Nečetné písemné zprávy dokreslují obraz procesu osídlování Hořicka a Miletínska ve 13. století. Hmotné nálezy nepotvrdily osídlení dnešního Miletína již na počátku 12. století, kdy je (patrně) prvně písemně zmiňován. S rezervou musíme brát také názory historického bádání, které kolonizaci Miletínska klade do 12. století. Dle mého názoru se jako pravděpodobnější zdá klást počátky soustavnějšího osídlení do první třetiny 13. století, či až do 40. let, kdy se Miletínsko ocitá v rukou řádu německých rytířů, jež je dostali jako donaci od Domaslavy, vdovy po královském číšníku Zbraslavovi. Rozsah osídlení Miletínska na počátku 70. let 13. století máme doložen díky sporům o hranice farní působnosti miletínského a hořického faráře. Kritická finanční situace německých rytířů na počátku 15. století pak ukazuje jak náročné bylo v zemědělsky neúrodné oblasti Miletínska hospodařit. Tento jev máme doložen i zánikem několika vsí, známých z pramenů 13. století.

Na Hořicku máme od poloviny 12. století doloženou nepanovnickou držbu půdy, když biskup Jan I. u Lochenic obdarovával Strahovský klášter. Na katastrech všech obcí, jež byly předmětem donace, máme doloženo již mladohradištní osídlení. Celkově bylo Hořicko zemědělsky úrodnější oblastí než Miletínsko. Na jeho území není známa žádná zaniklá středověká vesnice. Naopak se Hořicko oproti Miletínsku vyznačuje majetkovou roztržitostí, která dala vzniknout řadě sídel drobné šlechty. Většina těchto tvrzí však nepřezila proces zcelování šlechtických majetků, který zde probíhal od 16. století.

Předmětem dalšího studia by jistě měla být problematika místní raně středověké keramiky. Na základě probíhajících drobných záchranných akcí si však nemůže dělat iluze o

nějakém posunu. Jako možné východisko se jeví zpracování souborů pocházejících z výzkumů na nedalekém hradišti v Ostroměři prováděných hradeckým muzeem. Potřebné by rovněž bylo poznat blíže zaniklé středověké vesnice v oblasti Miletínska, ke kterým v současné době prakticky postrádáme podrobnější informace. Jako nadějně by se mohlo jevit studium zaniklých cest, neboť výrazně morfologicky členěná oblast Miletínska je na svých okrajích z větší části pokrytá lesy. Především hraniční území mezi Hořickem a Miletínkem (prostor Hořického hřbetu) muselo být v minulosti protkáno řadou dnes již neexistujících cest a úvozů. Na samotném Miletínsku se ještě jako další možnosti studie jeví sledování neagrárních aktivit. Doloženy máme pomístní názvy jako Malý Dehetník, Dehtov a další. Na samotném Miletínsku pak existují zprávy o raně novověkých neúspěšných pokusech dolování stříbra.

6 Soupis archeologických nalezišť a lokalit.

Poznámky k soupisu:

Níže uvedený soupis vznikl na základě rešerše odborné literatury, nálezových knih Muzea východních Čech v Hradci Králové, Regionálního muzea a galerie v Jičíně a Městského muzea a galerie v Hořicích v Podkrkonoší. Poté jsem se snažil veškeré nálezy projít a ověřit dataci a popis uvedený v literatuře. To se podařilo u většiny raně středověkých nálezů. V několika případech nebyly soubory dohledány, poté byla datace převzata z literatury (v soupisu označováno *neobj.*). Vrcholně středověký a raně novověký materiál pocházející z povrchových sběrů v extravilánech osad nebyl z důvodu jeho menší výpovědní hodnoty vždy procházen a datace byla pak převzata z literatury.

Pakliže je moje chronologické zařazení v rozporu s již publikovanými údaji, je tato neshoda rovněž uvedena. Číslování jednotlivých nalezišť je shodné s číslováním v mapových a obrazových přílohách. Názvy, či označení jednotlivých poloh vycházejí primárně z evidence daného regionálního muzea.

Tmavě jsou zvýrazněny archeologické lokality s průkazným dokladem osídlení (viz kapitola 3.1). V obrazové příloze odpovídá tučné písmo číslu lokality a menší pak místu uložení.

Přehled použitých zkratk:

hrad. – hradištní

starohr. – starohradištní

středohr. – středohradištní

mladohr. – mladohradištní

pozdně hr. – pozdně hradištní

VS 1 – vrcholný středověk (polovina 13. – přelom 13./14. století)

VS 2/pozd. stř. – pozdní středověk (14. – počátek 16. století)

střed. – mladší středověk obecně (14. – 16. století)

neobj. – neobjeveno, materiál nemohl být autorem ověřen, protože nemohl být v daném muzeu (*nejčastěji v Hořickém*) dohledán. Datace převzata z literatury.

M HK – Muzeum východních Čech v Hradci Králové

M Jičín – Regionální muzeum a galerie v Jičíně

M Hořice – Městské muzeum a galerie v Hořicích

parc.č. – parcelní číslo

inv.č. – inventární číslo

př.č. – přírůstkové číslo

ev.č. – evidenční číslo

BENÁTKY (okr. Hradec Králové)

1349 assignatio villae Benachkil pro cella in Vrchlábí (MVB I, 1136)

1) **Naleziště Benátky 2, poloha „Na Trubače“**

- a/ parc.č. 162/1, 239, 255, sběr J. Sigl 12.4. 1980, M HK př.č. 29, 30/80, 4 ks VS1?
- b/ parc.č. 239, sběr J. Militký 9.7. 1985, M HK př.č. 99/86, VS1 (*Kalferst – Sigl – Vokolek 1987, 4, č.2*). neobj.
- c/ parc.č 239/1, sběr J.Kalferst 1992, M HK př.č. 56/96, přeslen, střed? (*Vích – Vokolek 1997, 4, č.13*).

2) **Naleziště Benátky 3, parc.č. 255**

- a/ mikrolokalita 1-3, sběr J. Boček 28. 10. 1985, M HK př.č. 147-149/85, 74 ks, mladohr. (část VS1), v literatuře jako mladohr. a pozdně hr. (*Sigl – Vokolek 1986, 6, č.1*).
- b/ mikrolokalita 4, sběr J. Boček 4.11. 1985, M HK př.č. 120/85, střed. (*Sigl – Vokolek 1986, 6, č.2*). neobj.
- c/ mikrolokalita 5, parc.č 255, 262/1, sběr J. Boček 30.10. a 1.11. 1985, M HK př.č. 121, 131/85, 721 ks VS1 (z toho min. 40 ks z pozdní mladohr.) v literatuře jako pozdně hr., střed. (*Sigl – Vokolek 1986, 6, č.3*).
- d/ parc.č. 255, 260/1, sběr R.Tichý 8.5. 1993, M HK př.č. 9/96, 2ks, středohr. (starohr.), v literatuře jako starohr. (*Vích – Vokolek 1997, 4, č.10*).

3) **Západní svah k řece Bystřici, za porodnou prasat parc.č. 199, 200, 201**

- a/ sběr F. Matuška 1982, M HK př.č. 12/02, 18 ks VS1 (4 ks mladohr), v literatuře jako hrad. (*Bláha – Kalferst – Sigl 2004, 5, č. 10*).
- b/ sběr Boček 1986, M HK př.č. 9/88, 3 ks, hrad., v literatuře jako hrad., střed. (*Kalferst – Sigl – Vokolek 1989, 3, č.4*).
- c/ parc.č. 199, 200, 201, sběr D.Vích 18.11. 1996, M HK př.č. 79/2000, 63 ks VS1, v literatuře jako střed. (*Bláha – Kalferst – Sigl 2004, 5, č.9*).

4) **Sprašová návěj nad řekou Bystřice**

- a/ parc.č. 260/1-3, 262/1, sběr J. Urban 16.3. 1975, M HK př.č. 106/75, pozdně hr., střed. (*Vokolek 1978a, 11, č.8c*), neobj.
- b/ parc.č. 260/1-3, 262/1, sběr M. Kopecký a D. Vích 31.10. 1995, M HK př.č. 2/96, 50 ks VS1 (včetně několika zlomků mladohr.), v literatuře jako mladohr. (*Vích – Vokolek 1997, 3, č.4*).
- c/ parc.č. 262/1, sběr J. Sigl 12.4. 1980, M HK př.č. 31/80, 13ks VS1

- 5) **Naleziště Benátky 4**
- a/ parc.č. 262/2 jižně od trati Sadová-Smiřice, sběr J. Boček 1987, M HK př.č. 3,22/88, střed. (*Boček 1989a*, 14, č.10c). neobj.
- b/ parc.č. 262/2, sběr, J. Boček 9.11. 1987, M HK př.č. 22/88, střed. (*Kalferst – Sigl – Vokolek 1989*, 3, č.2). neobj.
- c/ parc.č. 262/2, 264/5, 264/6, 267/1 sběr 1.4. 2000, M HK př.č. 80/2000, 60 ks VS1, v souboru též příměs z doby římské, v literatuře jako střed. (*Bláha Kalferst – Sigl 2004*, 5, č. 11).
- 6) **Pole u pomístního jména „U německého rybníka“**
- a/ parc.č. 314, 315, na k.ú. Čistěves parc.č. 227, 228, 233, 234, 242, sběr M. Vávra a J. Urban 21.3. 1984, M HK př.č. 17/85, středohr., mladohr., střed. (*Kalferst – Sigl 1985*, 6,č.5), neobj.
- b/ parc.č. 314, 315, na k.ú. Čistěves parc.č. 227, 228, 233, 234, 242, sběr Jirásek, M HK př.č.1/96, 49 ks mladohr., 1 ks NO, v literatuře jako středohr., mladohr. (*Vích – Vokolek 1997*, 3, č.3).
- c/ parc.č. 233/1,2, sběr M. Kopecký, D. Vích 31.10. 1995, M HK př.č. 4/96, 4 ks VS1, v literatuře jako mladohr. (*Vích – Vokolek, 1997*, 3, č.6).
- 7) a/ **parc.č. 302, 319, 325/1-3**, sběr J. Urban 1975, M HK př.č. 104, 105, 106, 126/75, 9ks mladohr., 25 ks pozdně hr., 3 ks VS1, v literatuře mladohr. (*Vokolek 1978*, 11, č.11b).
- b/ **parc.č. 302, 303, 319/1, 327**, sběr J. Urban, Vávra 1984, M HK př.č. 15/85, hrad., střed. (*Kalferst – Sigl 1985*, 6, č.2), neobj.
- 8) Poloha „Na Mlakách“
- a/ ZM 10:13-22-12, 175:307, sběr F. Matuška 1982, M HK př.č. 7/02, střed. (*Bláha – Kalferst – Sigl 2004*, 6, č. 14). neobj.
- 9) Parc.č. 219/1
- a/ sběr D. Vích a M. Kopecký 31.10. 1995, M HK př.č. 6/96, 2ks, hrad.?, v literatuře jako mladohr. (*Vích – Vokolek 1997*, 3, č.7).

BÍLSKO U HOŘIC (okr. Jičín)

1386 Zdislao de Blska (AČ 31/24)

- 10) Parc.č. 38, 48/1, 365, 366, 371, 372, sběr 27.4. 1983 J. Kalferst, M HK př.č. 182/83, 4 ks VS2.
- 11) **Tvrz**, připomínaná roku 1386 (*AČ 31/24*), zaniká na sklonku 17. století
a/ v místech dvora (dnešní čp. 3, 7, 11, a 18), zbořena až na poč. 20.století, zachycena zčásti na fotografii (*Pour – Švúgerová 2010*, 20).
- 12) **Jihovýchodně od intravilánu Velkého Bílska, parc.č. 117**, záchranný výzkum V. Vokolek a J. Sigl 4.4. 1976, M HK př.č. 89-90/76, středohr. (*Sigl 1981*, 10, č.13a). neobj.

Nelokalizováno: železná ostruha M Hořice, inv.č. 4179 – 4180 neobj.

BOHÁŇKA (okr. Jičín)

1378 in villa Bohanyowahora (Libr. Er., II, 187)

- 13) **ZSV Maňovice**, v okolí hájovny, výkopy muzeum Hořice 1903, M Hořice př.č. 103/87, 102/87, 145/87, 34/88, 10 ks VS2, 8 ks NO1. (*Zwiefelhofer 1927*).
- 14) **Břeh zářezu silnice na pokraji obce v roce 1861**, průzkum Petera, střed. (?) (*Sklenář 1992, 24, č.22/1*)

BŘEZOVICE (okr. Jičín)

1318 Tassonem de Brzyezowwyczye (RT I, 41)

- 15) Parc.č. 494, 503, pole u lesa severovýchodně od hrádku Pustohrad (k.ú. Doubrava), sběr 1985 Vlastivědný kroužek, M HK př.č. 69/86, 12 ks střed. (*Kalferst 1987a, 23, č.36*).
- 16) Pole směrem k Jeřicím, poloha „Ve spálenišťatech“ předal p. Vávra z Březovic, železná ostruha, M Hořice, inv.č. 674, střed. (?), neobj.

Nelokalizováno:

- a/ V blízkosti hrádku Pustohrad (k.ú. Doubrava) v roce 1897 nález denár Vladislava I., M Hořice inv.č. 112 (*Ulrychová 2010, 835*).
- b/ Bez bližších okolností, nádoba, výška 12,5 cm, M Hořice inv.č. 13152, VS1

CEREKVICE NAD BYSTRICÍ (okr. Jičín)

1357 ad ecclesia in pless, exec. plebanus. de Czerekwicz (Lib. conf. I, 28)

- 17) Domnělá ZSV Lysice, v okolí kaple sv. Vavřince (viz *Pokorný 1895a*).
- 18) Poloha „Na Kozách“ parc.č. 336
a/ sběr J. Kalferst 15.4.1985, M HK př.č. 113, 166/85, střed. (*Boček – Kalferst 1987a, 25, č.41*). neobj.
b/ sběr J.Kalferst 17.4. 1986, M HK př.č. 156/86, střed. (*Kalferst – Sigl – Vokolek 1987, 5, č.9*). neobj.
- 19) **Tvrz**, připomínaná roku 1530, přestavěna na barokní zámek (souhrnně *Ebel – Svoboda 1997*)
- 20) **Pole za školou, parc.č. 265/1**, ZM 13-22-06, 439x154, sběr J. Boček 30.9. 1987, M HK př.č. 20, 21/88, 13 ks VS1, 5 ks pravěk, v literatuře jako střed. (*Boček 1989b, 26, č.50*).

- 21) Poloha „U Kamenné cesty“, parc.č. 271, 272/6, (na k.ú. Třebovětice parc.č. 86,85) sběr J. Kalferst 24.4. 1986, M HK 150/86, 6 ks VS1?, v literatuře jako střed. (*Kalferst – Sigl – Vokolek 1987*, 23, č.154).

ČERVENÁ TŘEMEŠNÁ (okr. Jičín)

1267 villa Sthremesna (CDB V/2, č. 490, 33-35).

- 22) **ZSV Villa Marci (?)**, pole v poloze „Na Stávkách“ , nad hrází zaniklého rybníčku.
a/ Pole F Nejedlého v poloze „Na Stávkách“ 1896 při orbě zachyceny zbytky domů (Villa Marci), (*Zwiefelhofer 1927*, 27).
b/ sběr J. Frolík a J. Kalferst 1984, M HK př.č. 67/86, VS2 (*Frolík – Kalferst 1987*).
- 23) **ZSV Wiscze (?)** parc.č.č446, 449, 471, 480/1
a/ 1896 při lesních pracích registrovány zarostlé základy staveb (*Zwiefelhofer 1927*, 28).
b/ les v okolí prospekce 1986 J. Kalferst, J. Frolík bez nálezu (*Frolík – Kalferst 1987*).
- 24) **Dvůr Miletínek**
a/ ZSV Miletínek připomínaná k roku 1267 (*CDB V/2, č. 490, 33-35*).
b/ Tvrz Miletínek, zmíněna roku 1358, zaniká po roce 1519 (*Sedláček 1932*, 128-129).
c/ jámy s popelovou výplní, střepy s vlnicí, bez bližších nálezových okolností (*Axamit 1887-1889*, 669).
- 25) **Hřbitov u kostelní zdi**, při kopání hrobu podle Petery Rohoznického 1843 červeně malovaný hrnec (*Sklenář 1992*, 43, č.84). neobj.
- 26) **Ve dvoře statku v roce 1891**, sběr učitel p. Deyl, M Hořice (?), hrot železné šipky, zlomky kachlů (*Zwiefelhofer 1927*). neobj.

DOBEŠ (okr. Jičín)

1395 Zdislai dicti Barborka de Dobess (Lib. conf. V, 229)

- 27) Zahrada čp. 14 poloha „na Hradě“, terénní průzkum J. Kalferst srpen 1985, negativní zjištění (*Sigl – Vokolek 1986*, 9, č.25).

DOLNÍ ČERNŮTKY (okr. Jičín)

1143-48 Cirnoticih (CDB I, 160).

1447 v Čeruoatkách dolejních i hořejních (RT II, 210)

- 28) **Les „Habřinka“** depot mincí 1889 groše Václava II. a Jana Lucemburského (15ks), M Hořice inv.č. 273 (*Šůla 1966*).
- 29) **V místech čp. 19, 20, 21 domnělá tvrz**, spíše však pouze dvůr
 - a/ východně od parc.č. 58/2, průzkum v základových pasů E. Ulrychová 24.6. 1999, M Jičín ev.č. 52/1999, 48 ks VS1 (část souboru mladohr.) (*Ulrychová 2007c*, 162).
 - b/ parc.č.58/2, průzkum základových pasů E. Ulrychová 10.9. 2004, M Jičín inv.č 9350-54, 4 ks mladohr. (*Ulrychová 2007b*, 51).
- 30) **Parc.č. 250-256**, pole západně od obce, sběr D. Vích 5.10. 1995, M HK př.č.88/97, 6 ks pozdně hr., v literatuře jako hrad. (*Vích – Vokolek 1997*, 8,č.61).

DOLNÍ DOBRÁ VODA U HOŘIC (okr. Jičín)

1395 Grecz, cuius bona in Trzebnvsewsy, Dobre Wodie (Profous – Svoboda 1957, 588)

- 31) Poloha „Na Kamenci“ u křižovatky polních cest parc.č. 238/2, 240, 243/1-3, 247, sběr J. Kalferst 1984, M HK př.č.158/85, 2ks hrad., v literatuře jako mladohr. (*Sigl – Vokolek 1986*, 10, č.31).
- 32) **Pozemek šlechtitelské stanice J. Poura**
 - a/ parc.č. 104/1,2 (dále na k.ú. Horní Dobré Vody parc.č. 102, 104, 1,2, 105, 106, 108) sběr J. Kalferst 1984, M HK bez př.č. 1 ks mladohr., 11 ks VS1, 3 ks VS2, v literatuře jako hrad., střed. (*Kalferst – Sigl 1985*, 7, č. 20)
 - b/ parc.č. 102, 104/1,2, 105 (pozemky p. Poura), sběr J. Kalferst 1984, M HK př.č. 95/84, 3 ks hrad., 24 ks VS1, 1ks VS2, v literatuře jako střed. (*Kalferst – Sigl 1985*, 8, č.21)
 - c/ parc.č. 102, 104, 1,2, 105, 106, 108 sběr J. Pour 1989, M HK 197/90, 4 ks VS1 (2 ks silně tuhové), v literatuře hrad., střed. (*Sigl 1995*, 69, č.327).
- 33) **Tvrz**, zmíněna roku 1540, zaniká po roce 1550 (*Sedláček 1932*, 141).
 - a/ sběr E. Ulrychová 14.-17.7. 1998, přípojka plynu u čp. 15, M Jičín ev.č. 64/98, 69/98, VS2 (*Ulrychová 2000a*, 3, č.5).
 - b/ sběr E. Ulrychová 13.12. 1998, přípojka plynu u čp. 15, M Jičín ev.č. 4/99, VS2 (*Ulrychová 1999*, 32, č.5).
 - c/ v místech čp. 15 druhotně zazděný gotický portál (*Slavík 1991-1992*, 110).
- 34) **Cihelna „Na Mohejlíku“**
 - a/ výkopy M Hořice, V. Dokoupil r. 1884 dva skrčené kostrové hroby, Muzeum Hořice inv.č. 13265 (A550), inv.č. 550,554,510, středohr. (*Ulrychová 2008*, 678).

- b/ při těžbě hlíny, bez bližších okolností, Muzeum Hořice 13450/ 13451/ 13454/ 13457/ 13460/ 13464-13466/13468/ 13476/13483/ 13455/ 13359, 9 ks mladohr., 3 ks VS1, 1ks VS2 (Sigl 1972, II, 7).
- c/ sběr V. Vokolek a J. Sigl 1977 parc.č. 351/1, M HK př.č. 80/77, 2 ks VS1, v literatuře pozdně hr. (*Vokolek 1981*, 27, č. 60b).

Nelokalizované:

- a/ Zahrada p. Vraštila v roce 1927, nález meče, 17. st. (*Ulrychová 2002a*, 8-10).
- b/ části nádob, M Hořice 13448, 13481, 13484, 13486, 13487, 13490, 13491, 13494, 3ks mladohr., 6ks VS1 (může pocházet rovněž z vrchu Gothard, viz Hořice).

DOUBRAVA (okr. Jičín)

1416 Petrus de Dubrawa (Profous 1947, 391)

- 35) **Hrad Pustohrad** (někdy též Buštěhrad) parc.č. 208
- a/ amatérské průzkumy J. L. Jandery, p. Hýska aj. (souhrnně *Durdík 1980*)
- b/ výkopy p. Růžička, Hašek 1942, M Hořice ev.č. 2/87, 27 ks VS2.
- c/ sběr Durdík, keramika, konec 13. – polovina 14. století (*Durdík 1980*)
- d/ sběr L. Macháčková 11.7. 1993, M HK př.č. 112/2000, 4 ks střed. (*Bláha – Kalferst – Sigl 2004*, 19, č. 106).
- e/ sběr J. Benešová, J. Kalferst, T. Mangel 18.9. 1993, M HK př.č. 111/2000, 8 ks střed. (*Bláha – Kalferst – Sigl 2004*, 18, č. 105).
- f/ sběr klubu A. Sedláčka 26.4. 2003, M HK př.č. 86/2005, střed. (*Bláha – Kalferst – Sigl 2005*, 10, č.9). neobj.
- g/ okolí Pustohradu? Sběr F. Juner 21.6. 1966, M Hořice ev.č. 7/87, 12 ks VS2.
- h/ okolí Pustohradu? Sběr roku 1917, M Hořice ev.č. 5/87, 2 ks VS1, 6 ks VS2.
- ch/ okolí Pustohradu? Bez bližších okolností, M Hořice 8/87, 20 ks střed.
- j/ okolí Pustohradu? Sběr J. Vrabec 20.6. 1966, M Hořice ev.č. 6/87, 7 ks VS2.
- 36) Parc.č. 111, 114, 115, 201, 290/1, 296, sběr Vlastivědný kroužek 3.4. 1985, M HK př.č. 70/86, 28 ks VS2, v literatuře jako střed. (*Sigl – Vokolek 1986*, 10, č.32).
- 37) Parc.č 134/1, 139, 147, 149, sběr vlastivědný kroužek 1985, M HK př.č. 71/86, 17 ks VS2, v literatuře jako střed. (*Sigl – Vokolek 1986*, 11, č.33).
- 38) Parc.č. 153, 157, 163/1 východně od vsi a jihozápadně od lesu Bukoviny, M HK př.č. 72/86 9 ks VS2, 2 ks VS1, stopy po jednoduché vlnici, v literatuře jako střed. (*Sigl – Vokolek 1986*, 10, č. 34).
- 39) Silnice u mlýna Beránek, sběr F. Velich 1920, nádoba, M Hořice inv.č. 13153, VS1

- 40) V řece Bystřici u Panského Mlýna, nález V. Vitoh, nůž, M Hořice inv.č. 1375. neobj.

Nelokalizované:

- a/ bez bližších okolností, sběr M. Najman, M Hořice ev.č. 9/87, 7 ks VS2
b bez bližších okolností, M Hořice ev.č. 10/87, 4 ks VS2.
c/ bez bližších okolností, M Hořice ev.č. 604, 1 ks VS2.

HNĚVČEVES (okr. Hradec Králové)

1366 Hawlo , plebanus in Hnyewoczwess fatemur (*Lib. er. I, 59*)

- 41) **Poloha „Pod Skalkou“ úsek „A“**
a/ parc.č. 327, k.ú. Sovětice parc.č. 452, 578, hrad. (*Kalferst 1988, 5*) neobj.
- 42) **Poloha „U Březinky“**
a/ parc.č. 348/35-38, 348/34, 44, 45, 46, 341, 342, sběr J. Urban 16.3. 1975, M HK př.č. 125/85, 7 ks, pozdně hr. v literatuře uvedeno př.č. 78/85 a datace hrad. (*Vokolek 1978b, 25, č.56*).
b/ par.č. 341, 342, 348/43-46, sběr J. Urban a M. Vávra, M HK př.č. 7/85, VS1 (*Kalferst – Sigl, 1985, 9, č.31*). neobj.
c/ parc.č. 341, 342, sběr J. Urban únor 1977, M HK př.č. 45/77, 4 ks, VS1
d/ ZM 10:13-22-11, 445:215, sběr D. Vích 18.11. 1996, M HK př.č. 12/01, střed. (*Bláha – Kalferst – Sigl 2004, 21, č.125*).
- 43) **Naleziště 1 - „Pod Kostelem“**
a/ parc.č. 348, sběr J. Boček 6.11. 1980, M HK 26/88, 3ks VS2. (*Kalferst – Sigl – Vokolek 1989, 10, č.58*).
b/ parc.č. 105, sběr J. Boček 6.11. 1987, M HK př.č. 13, 14/88, 17ks VS1, několik ks neurčeno, možná příměs pravěku, v literatuře jako střed. (*Kalferst – Sigl – Vokolek 1989, 10, č.57*).
- 44) **Tvrz**, zmíněna roku 1503, zánik před rokem 1570 (*Sedláček 1932, 344*).

HORNÍ ČERNŮTKY (okr. Hradec Králové)

1143-48 *Cirnoticih* (*CDB I, 160*).

1447 v *Černuotkách dolejních i hořejních* (*RT II, 210*)

- 45) **Tvrz**, zmíněna roku 1447 (*RT II, 210*), zaniká po roce 1547.
- 46) **Pole p. Novotného** v roce 1926 vyorána keramika, M Hořice inv.č. 13377, 13380, 13422, 13371, 13372, 13375, některé bez inv.č., 49ks mladohr. a pozdně hr. (*Sigl 1972, II, 11*).

- 47) **Západní okraj intravilánu obce**, ZM 13-22-11, 217x345, sběr J. Boček 6.10. 1987, M HK př.č. 29/88, 7 ks, VS1 (*Boček 1989c*, 50, č.124).
- 48)

HORNÍ DOBRÁ VODA (okr. Jičín)

1395 Grecz, cuius bona in Trzebnvsewsy, Dobre Wodie (Profous – Svoboda 1957, 588)

- 49) **Tvrz**, zmíněna 1505, zaniká po roce 1639 (*Sedláček 1932*, 140).
- a/ parc.č. 188/1, při stavbě RD, záchranná akce 27.4. 2002 E. Ulrychová, M Jičín inv.č. 6423-26, 4 ks hrad. v literatuře jako RS3 (*Ulrychová 2004*, 69)
- 50) Parc.č. 34/2, sběr p. Pour, M HK př.č. 93/84, fe ostruha, stred. (*Kalferst – Sigl 1985*, 7, č.19).
- 51) Poloha „Meziluzí“ v roce 1889 při meliorizaci, 9 ks podkov M Hořice, inv.č. 1900, neobj.

HOŘICE V PODKRKONOŠÍ (okr. Jičín)

1143-48 Goricih dimidia villa date monio Strahov a Johanne episcopo Prag (CDB I, 160)

52) **Vrch Gothard**

- a/ vykopávky v roce 1818 J.L. Jandera, nalezeny „staročeské zbraně a zbroj“ (*Sklenář 1992*, 64, č.178/1).
- b/ v roce 1883 nález denáru Vladislava I, nezvěstné, (*Ulrychová 2000b*, 161)
- c/ vykopávky v roce 1860 Fr. Petera, jámy, popel (*Sklenář 1992*, 64, č.178/2).
- d/ na poli u kostela, sběr na konci 19. století, M Hořice inv.č. 570, 4 ks silnostěnných grafitových střepů, VS1, v literatuře jako pozdněhr. (*Sigl 1972, II*, 12, č.29/1)
- e/ západní svah návrší, zemní práce roku 1921 a 1930, M Hořice inv.č. 558-560, 563-564, 566, , 595-597, 582-588 středohr. (*Ulrychová 1998*, 679). neobj.
- f/ sběr na poli, bez bližších okolností, okraj mírně rozevřený, dvojnásobná vlnice, M Hořice inv.č. 13445, mladohr. (*Sigl 1972, II*, 12, č.29/2). neobj.
- g/ bez bližších okolností, okraj, M Hořice inv.č. 13475, 1 ks středohr. (*Sigl 1972, II*, 12, č.29/3)
- h/ v roce 1926, v pískovně nález keramiky, M Hořice inv.č. 29756, 11 ks VS1 (*Sigl 1972, II*, 12, č.29/4).
- ch/ sběr březen 1972, M HK př.č. 54/72, 1 ks VS1, silně tuhový okraj zásobnice

V Hořickém muzeu jsou níže uvedené soubory (j, k) lokalizovány do polohy Pustohrad (Doubrava, lok. 35), s velkou pravděpodobností se však jedná o chybnou lokalizaci po smrti Fr. Pokorného.

j/ Dar Fr. Pokorný, sběr před 1960 M.Hořice inv.č. 608, 614,4862, 22 ks, středohr. a starší fáze mladohr. (*Sigl, 1972, II, 3*).

k/ Bez bližších okolností, M Hořice ev.č. 4864, 4 ks mladohr.

53) Tvrziště na vrchu Gothard

a/ nejasné zmínky, zánik patrně po sjednocení Hořic v roce 1491, nebo již roku 1424 v rámci vojenských operací během bitvy u Hořic.

b/ sběr J. Frolík, J. Kalferst, D. Kaliszová 18.4. 1987, M HK př.č. 83/88, 7 ks VS1, 4 ks VS2, v literatuře jako střed. (*Kalferst – Sigl – Vokolek 1989, 10, č.64*).

c/ sběr E. Šneberková, M. Kopecký, Vích 10.4. 1996, M HK př.č. 7/01, 20 ks VS1, v literatuře jako střed. (*Bláha – Kalferst – Sigl 2004, 24, č.44*)

d/ sběr J. Slavík 7.12. 1996, M Jičín ev.č 1/97, 6 ks VS1, v literatuře jako VS2 (*Ulrychová 1998, 4, č.7*).

e/ sběr P. Drnovský, V. Drnovský 9.4. 2005, M HK př.č. 37/2007, střed. (*Bláha – Kalferst – Sigl 2008-2009, 7, č.36*), neobj.

f/ sběr Klub A. Sedláčka 26.4.2003, M HK př.č. 91/2005, 48 ks VS1, v literatuře jako střed., (*Bláha – Kalferst – Sigl 2005, 11, č.12*).

g/ bez bližších okolností, M Hořice ev.č. 4883, 4 části ČVS kachlů s výjevy hrncířů, VS2.

54) **V místě hřiště sokolovny**, výkopy J. Strnada roku 1921, M Hořice inv.č. 13097, 13 ks středohr. a starší mladohr., 3 ks VS2.

55) **Místní část Volárna**, stavba silnice, sběr v roce 1970, M HK př.č. 23/70, VS2, neobj.

56) Nádvoří zámku, parc.č. 2206/1

a/ Tvrz, zmíněna snad 1365, dnes stojí dochované přízemí na nádvoří zámku (*Sedláček 1932, 133*).

b/ sběr B. Dragoun, J. Frolík, J. Kalferst 23.4. 1983, 22.7. 1987, M HK př.č. 313/92, střed. (*Kalferst – Sigl – Vokolek 1993, 9, č. 40*), neobj.

57) **Kolárova ul.**, rýha vodovodu před čp. 735 a 807, sběr Ulrychová 28.5. 1995, M Jičín ev.č. 6738/98, VS2. (*Ulrychová 2000a, 4, č.7*).

58) **Náměstí Jiřího z Poděbrad**, pod základy domu čp. 392, záchranný výzkum v základech policejní stanice J. Kalferst 9.9. 1993, M HK př.č. 104/97, 4 ks VS2, v literatuře jako střed. (*Vích – Vokolek 1997, 15, č.141*).

59) **Husova ul.**, před čp. 38, sběr při výkopu pro plynovou přípojku, E. Ulrychová 1997, M Jičín ev.č. 15/97, VS2 (*Ulrychová 1998, 4, č.8*).

60)

CHROUSTOV U MILETÍNA (okr. Jičín)

1267 villa Hrustovce (CDB V/2, č. 490, 33-35).

- 61) **Čp. 29 při rozšiřování stodoly roku 1894**, ve skále zahloubená zemnice, keramika „doby hradištní“ (Zwiefelhofer 1927, 28).

CHVALINA (okr. Jičín)

1320 Boh. De Labunye et de Chwalyny (RTI, 317)

- 62) **Severní okraj intravilánu obce nad rybníkem**, ZM 10:13-21-10, 388x360, sběr D. Vích 30.11. 1994, M HK př.č. 236/01, 21 ks, VS1 (Bláha – Kalferst – Sigl 2004, 47, pol. 301).
- 63) Poloha „V Kopečku“ parc.č. 144/1, sběr D. Vích v 9.4. 1996, M HK př.č. 9/2001, 4ks, VS1, možná část mladohr., v literatuře mladohr. (Bláha – Kalferst – Sigl 2004, 47, pol. 303).

JEŘICE (okr. Jičín)

- 64) Poloha „U Hájenky“
a/ ZM 10:13-22-06, 230x297, sběr arch. kroužek 31.3. 2001, M HK 37/02, 12 ks střed. (Bláha – Kalferst – Sigl 2004, 51, č. 332).
- 65) Poloha „Na Vrších“ u čp. 33
a/ sběr J. Kovařík 1.9. 2001, M HK 38/02, 1 ks střed. (Bláha – Kalferst – Sigl 2004, 51, č. 331).
- 66) **Naleziště Jeřice 5**
a/ stavba domu parc.č. 24/1, sbírka p. Poura, zakoupena 1983, M HK, př.č. 166/83, 1 ks VS1, 8 ks VS2 (přepálené), v literatuře jako střed. (Kalferst 1985, 54, č.146).
b/ rozšiřování domu čp. 33 v roce 1980 M HK př.č. 83/83, minimálně 30 ks VS1, 217 ks VS2
- 67) a/ **Na dvoře čp. 42**, náhodný nález při odkopávání hlíny okolo studny sběr 2004 E. Ulrychová, M Jičín inv.č. 9120-51, 5ks VS1, 2ks NO1 (Ulrychová 2010, 839).
b/ dvůr tzv. staré fary čp. 42, neohlášené výkopy v roce 2004, M Jičín inv.č. 9120-51, 31ks mladohr. (Ulrychová 2009, 459)
- 68) **Naleziště Jeřice 6**, poloha za Ovčínem
a/ parc.č. 111/11, sbírka p. Poura, zakoupena 1983, M HK, př.č. 170/83, mladohr. (Kalferst 1985, 54, č.146). neobj
- 69) **Naleziště Jeřice 3** poloha za Dvorem
a/ parc.č. 117/1 sbírka p. Poura, zakoupena 1983, M HK, př.č. 169/83, 3 ks přepálené střed. (Kalferst 1985, 54, č.146).

- 70) **Tvrz**, zmíněna 1448, zaniká po roce 1628 (*Sedláček 1932*, 142-143).
 a/ sběr v rýze v areálu zaniklé tvrže v zahradě za domy čp. 49 a 50, E. Ulrychová 10.-12.10. 2006, M Jičín inv.č. 12391-12398, NO (*Ulrychová 2007a*, 39, č. 6)
 b/ sběr J Slavík leden 2010 jihovýchodní nároží zámku, M HK př.č. 39/2011, VS2
- 71) Naleziště Jeřice 8
 a/ Parc.č. 197/1, sběr J. Kalferst 25.3 1995, M HK př.č. 82/97, 13 ks střed. (*Vích – Vokolek 1997*, 16-17, č.157).
 b/ Parc.č. 197/1 sběry L. Gál, T. Mangel, P. Květina 7.3. 1992, M HK 425/92, 5 ks střed. (*Kalferst – Sigl – Vokolek 1993*, 12, č.75).
- 72) Naleziště Jeřice 4A, Vávrovo Pole
 a/ ZM 10:13-22-06, 085x280, sběr 8.11. 2003, M HK př.č. 101/2004, 18 ks střed. (*Bláha - Kalferst – Sigl 2005*, 8, č.38)
- 73) **Poloha „Pod Vodárnou“**
 a/ poloha „U Studánky“ parc.č. 263-267, 267/1, 268, 269 sběr D.Vích 28.10. 1998, M HK. př.č. 51/99, 3 ks středohr? (nebo starší mladohr.), v literatuře jako středohr. (*Kalferst – Sigl – Vokolek 1999*, 15).
- 74) Naleziště Jeřice 4a, poloha „V Rybníčkách“
 a/ parc.320 sbírka p. Poura, zakoupena 1983, M HK, př.č. 167/83,1 ks komorového kachle, VS2 (*Kalferst 1985*, 54, č.146).
- 75) Parc.č. 225/9-14, 233, 234, 235/4-8, 236/4, pole u přejezdu, sběr J. Kalferst 24.4. 1986, M HK př.č. 155/86, střed. (*Kalferst – Sigl – Vokolek 1987*, 11, č. 59). neobj.
- 76)

Nelokalizováno:

- a/ střeby získány ze školní sbírky, M HK inv.č. 17274-291, 17 ks VS1 (z toho 3 ks mladohr.?), v literatuře jako mladohr., VS1 (*Sigl 1972 II*, 27).
 b/ sběry p. Poura, předáno 1985, M HK př.č. 5/85, střed (*Kalferst – Sigl 1985*, 11, č.51). neobj.

LIBONICE (okr. Jičín)

1143/8 Prag. Episcopus lubonicii rzi dedit, qudduid habitu, monio Strahoviensi (CDB I, 160)

- 77) **Parc.č. 166/7**, západní okraj obce, průkop kanalizace sběr E. Ulrychová 16.2. 1993, M Jičín inv.č. 1/93, 1 ks hrad., v literatuře jako mladohr. (*Ulrychová 2010*, 843).
- 78) **V zahradě p. Dobše**, během zemních prací v roce 1934, VS1 (*Charvátová - Spurný - Venclová 1992*, 106-107).

- 79) **Parc.č. 10/3, ppč. 21/2, 22, 24, 234, 265**, sběr skryté ornice E. Ulrychová, pro stavbu čtyř domů v roce 2009. M Jičín inv.č. 17160-75, 17227-52, 48 ks VS1 (část mladohr.) v literatuře jako mladohr. (*Ulrychová 2010*, 843).

LUKAVEC U HOŘIC (okr. Jičín)

Na sněmu v Čáslavi r. 1440 *Jan a Hašek z Lukavce (AČ I, 257)*

- 80) **Tvrz**, zmíněna 1543, zaniká po roce 1663
a/ v místě čp. 44 zachován sklep, část příkopu (*Mann 1934*, 87).
b/ sběr duben 1975 p. Tajner, M HK př.č. 175/75 neobj.
81) **Osada „Na Pasekách“** s od Lukavce, okolí dnešní výroby betonu, M Jičín inv.č. 3845, 1 ks mladohr. (*Ulrychová 2010*, 843).

MILETÍN (okr. Jičín)

1124 castrum ducis Boemici quod Mileciam dicunt (*Pertz 1868*, 58)

1241 Domazlawa, matrona nobilis de Miletin (*CDB IV/1*, č.8, 68)

- 82) **Komenda řádu německých rytířů, prostor raně středověkého hradiště?**
a/ čp. 118 a 120, objeven sklep s gotickým portálem (*Frolík 1989*, 155, č.281)
b/ čp. 110, parc.č. 135, přístavba domu soc. služeb, E. Ulrychová 1997, M Jičín ev.č. 19/97, 17 ks VS2-NO1, v literatuře jako VS1, VS2 (*Ulrychová 1998*, 5, č. 17).
c/ Zahrada jihozápadně od čp. 118, parc.č. 1287/3, E. Ulrychová sběr v rýze pro el. kabel 14.3. 2000, M Jičín př.č. 3/2000, 8 ks VS1 v literatuře jako mladohr. (*Ulrychová 2001a*, 5, č.16).
d/ Sběr na ryté ploše jihozápadně od čp. 188 (118?), parc.č. 1287/2 E. Ulrychová 29.3. 2000, M Jičín př.č. 6/2000, 6 ks VS1 v literatuře jako mladohr. (*Ulrychová 2001a*, 6, č.17).
e/ V rýze pro plynovod sběr E. Ulrychová 2004 v ul. Na Parkáně ppč. 1287/1, M Jičín inv.č. 8934-8988, VS2 (*Ulrychová 2005a*, 24, č.24, 26)-
f/ V rýze pro plynovod sběr E. Ulrychová 2004 u sochy sv. J. Nepomuka, parc.č.1239, M Jičín inv.č. 8989-8990, VS2 (*Ulrychová 2005a*, 24, č.27).
g/ Tyršova ul., stavba domu, parc.č. 231/1, sběr v poničené situaci 6.9. 2000, M Jičín př.č. 22/2000, 13 ks VS1 v literatuře jako mladohr. (*Ulrychová 2001a*, 6, č.18; *Ulrychová 2005b*, 221).
83) **Dvůr čp. 24**, při hloubení studny v roce 1933 objeven depot grošů Václava IV. (okolo 2,5 tis ks) (*Nohejlová-Prátová 1956*)
84) **Parc.č. 1279/3**, sběr E. Ulrychová 2004 v rýze pro vodovod při jižní straně náměstí K.J. Erbena, M Jičín inv.č. 9090-9107, VS2 (*Ulrychová 2005a*, 24, č.28).

85)

86)

MILOVICE U HOŘIC (okr. Jičín)

1410 Zawissi de Milewicz (RT II, 68)

87) **Poloha „Pod Vorlem“**

b/ par.č. 212, sběr T. Rygl 1985, M Jičín ev.č.27-30/97, pozdně hr. (*Ulrychová 2010*, 843). Aru č.j. 6949/97

88) Plocha skrývky pro halu jižně před domem čp. 87, sběr E. Ulrychová 1998, M Jičín ev.č. 11/98, 2ks VS1 (*Ulrychová 2000a*, 6, č.23)

89) Domnělé tvrziště, (*Cechner 1909*, 95; *Mann 1934*, 87-88).

a/ **poloha „Na Dvoře“**, 31.8. 1977 předána část poháru na nožce, M HK př.č. 58/77. VS2

90) **Parc.č. 701/1**, průkopy v zahradě školy, záchranný výzkum M.Vávra 1977, M HK př.č 70/77, VS1 (*Vávra 1981*, 84, č.241b), neobj.

91) **Při stavbě hostince severně od kostela** r. 1889 narušeno blíže neznámé kostrové pohřebiště, 7 hrobů, zmíněny bronzové kruhy - záušnice, či náramky? (*Zwiefelhofer 1927*, 31; *Pokorný 1895b*).

92) **Okolí koupaliště**

a/ parc.č. 117, 145, záchranný výzkum V. Vokolek v letech 1962, 1963 během stavby areálu koupaliště, sběry, M HK bez př.č. (bedýnka č. 1953, Milovice), 163 ks, VS1, v literatuře jako mladohr. (*Vokolek 1964a*, 25; *Ulrychová 2010*, 843)

b/ pole u koupaliště, sběr P. Siegel 8.5.1977, M HK př.č.15/79, 4 ks VS1.

93) **Parc.č. 145, 151**, Z od vsi poblíž potoka sběr J. Sigl, V. Vokolek 22.3. 1971, M HK 41/71, 49 ks VS1 (*Sigl 1975b*, 89-90, č.116).

94) Parc.č. 640, trasa obchvatu Milovic, výzkum Vávra 1976, ojedinele střed. (*Vávra 1981*, 83, č.241/d) neobj.

95) Nelokalizováno:

a/ katastr Milovic, předala A. Říhová ze sbírky školy v Milovicích, M HK 59/77, 4ks VS1.

OSTROV V PODKRKONOŠÍ (okr. Jičín)

1364 Jesconis clientis de Ostrow (Lib. conf. I, 51)

- 96) **Tvrz**, zmíněna 1550, zaniká po tomto roce, mezi čp. 16 a 20
- 97) Pole severozápadně od obce, parc.č. 505, 506, 510, 511/1,2, 514
a/ sběr J. Boček, J. Kalferst 1983 a 1984, M HK př.č. 82,83/84, 3 ks mladohr.,
10 ks VS2, v literatuře jako střed. (*Kalferst – Sigl 1985, 14, č.73*).

RAŠÍN (okr. Jičín)

1143/8 Rassine tota villa data monio Strahov (CDB I, 160)

- 98) **Parc.č. 146**, východně od vsi, poloha „Pod Křížem“ sběry V. Vokolek a J. Sigl 29.7. 1963, M HK bez př.č. (bedýnka č. 2558, Rašín), 11 ks, mladohr. (*Vokolek 1964b, 37*).
- 99) **Usedlost čp. 26**, severní okraj vsi, neohlášená stavba, sběr 19.9. 2009 na hromadách vyvážené hlíny, M Jičín č.i. 12436-448, 12 ks VS1 (část mladohr.), 1 ks VS2 (*Ulrychová 2008-2009, 53, č.21*).

ROHOZNICE (okr. Jičín)

1267 forum Myletin, villa Rohochnice (CDB V/2, č. 490, 33-35).

100) Tzv. Maternovo pole u osady Polšt'

- a/ před rokem 1939 sběr v místech „Na Rybníku“, M Hořice č.i. 13504, 13509, 13510, 13513, 1 ks mladohr., 3 ks VS1.
- b/ sběr E. Ulrychová 8.9. 2009 a 24.3.2010, M Jičín inv.č. 22014-22061, 17ks pozdně hr., 29 ks NO1

101) Areál dvora Dolenec

- a/ **Tvrz**, zmíněná v roce 1622, postupné pustnutí, v roce 1830 ještě zbytky staveb (*Cechner 1909, 143*).

102) Svah před domy čp. 31 a 39, východně od řeky Bystřice, 750 m severně od dvora Dolenec, M Jičín inv.č. 13596-13605, 10 ks pozdně hr., 4 ks NO1, v literatuře jako pozdně hr. (*Ulrychová 2009, 457*).

SOVĚTICE (okr. Hradec Králové)

1369 *Prziechonis de Sowieticz (Lib. conf II, 2)*

- 103) Parc.č. 337/1, 365/1, 367/1, 368/2, sběr J. Urban, M. Vávra 1984, M HK př.č. 13/85, 2 ks hrad, v literatuře jako střed. (*Kalferst – Sigl 1985*, 17, č.91).
- 104) Parc.č. 346/2, 347/2,352,354, sběr J. Boček 12.11.1987, M HK př.č. 28/88, 1 ks hrad., v literatuře jako střed. (*Kalferst – Sigl – Vokolek, 1989*, 17, č.125).

TROTINA (okr. Trutnov)

1238 (*CDB III/I, č.181*, s. 226). 1513 a 1657 uváděna jako pustá

- 105) **V okolí čp. 45**, sběr roku 2008, M HK 36/2010, VS2

TŘEBNOUŠEVES (okr. Jičín)

1143/8 *Trebnussi terre data monio Strahov (CDB I, 160)*

- 106) Naleziště 1
a/ parc.č. 532-540, pole u koupaliště, sběr J. Boček 1984, M HK př.č. 163/84, střed. (*Kalferst – Sigl 1985*, 17, č.96). neobj.
- 107) Naleziště 2
a/ parc.č. 379, pole u JZD, sběr J. Boček 1984, M HK př.č. 104/84, střed. (*Kalferst – Sigl 1985*, 18, č.97), neobj.
- 108) **Naleziště 5**
a/ parc.č. 227, 228, 232, jižně od silnice směr Jeřice, pomístní název „U Kříže“ sběr J. Boček 1984, M HK př.č. 107/84, 5 ks VS1?, 2 ks mladohr.?, zbytek souboru (25 ks) hrad.?, příměs pravěk, v literatuře jako středohr. (*Kalferst – Sigl 1985*, 18, č.100).
- 109) Naleziště 6
a/ parc.č. 194, 205, 206 sběr J. Boček a J. Kalferst 7.3. 1984, M HK př.č. 108/84, 2 ks VS1, v literatuře jako pozdně hr. (*Boček – Kalferst 1987b*).
- 110) Naleziště 7
a/ parc.č. 175-177, 184, sběr J. Boček a J. Kalferst 1984, M HK př.č. 109/84, střed. (*Kalferst – Sigl 1985*, 18, č.102). neobj.
- 111) Naleziště 8
a/ parc.č. 320, 331-333, 339 sběr 7.3. 1984 J. Boček a K. Tomášek, M HK př.č. 34/85, 1 ks hrad?, v literatuře jako hrad. (*Kalferst – Sigl 1985*, 18, č.103). (Ulrychová to jako středohr.)
- 112) Nové stavby při silnici Třebnouševs-Jeřice, sběr 1978 Vávra, M HK př.č. 88/81 střed. (*Macháčková 1995*, 79) neobj.

113) **Tvrz**, zmíněna roku 1543, v roce 1661 změněna na sýpky, rozdělena na dnešní čp. 31 a 49.

a/ **zahradá čp. 44, 31 a 49**, sběr na ryté ploše areálu tvrziště E. Ulrychová 23.3 2001, M Jičín př.č. 4/2001, 5 ks pozdně hr., 3 ks NO1, v literatuře jako mladohr., střed. (*Ulrychová 2002b*, 8, č. 20).

TŘEBOVĚTICE (okr. Jičín) v rámci Cerekvice

1356 Przibconis de Trzewowyeczycz (MVB II, 443)

114) **Tvrz**, připomínaná k roku 1447, zaniká po roce 1682 (*Drnovský 2012*)

a/ výzkum E. Dufka v roce 1921, VS2, NO1 (*Drnovský 2012*)

115) **Poloha Vesce, parc.č. 157**

a/ sběr J. Siegel 27.11. 1955, M Hořice př.č.161-164/1957, 166-72/1957, 11 ks VS1, v literatuře jako mladohr. (*Ulrychová 2010*, 851).

b/ pole p. Černého sběr J. Siegel 27.11. 1957, M Hořice př.č.165/57, 1ks mladohr.?, v literatuře jako středohr. (*Ulrychová 2008*, 687).

c/ nálezy střepů s hřebenovou vlnicí, bez bližších okolností (*Strnad 1920*, 140)

d/ sběr E. Čížek, B. Dragoun 21.7. 1987, M HK př.č. 673/01, 20 ks VS1, 2 ks VS2, v literatuře jako střed. (*Bláha – Kalferst – Sigl 2004*, 123, č. 833).

e/ sběr J. Červený 1971, M HK př.č. 50/72, 7 ks, VS1, v literatuře pozdně hr. (*Sigl 1975a*, 46, č.60). v literatuře mylně umístěno na katastr Horních Černůtek.

f/ Okraj zásobnice s reparačním otvorem, M Hořice, bez inv.č., na vnitřní straně nápis „Nález na Vechcích“ na Černého poli, 1.6. 1920, 1 ks mladohr.

116) **Poloha „Na Višních“**

a/ parc.č. 240/1, 240/13-18, sběr J. Kalferst 24.4. 1986, M HK př.č. 151/86, 4 ks VS1 (*Kalferst – Sigl – Vokolek 1987*, 23, č.155).

b/ parc.č. 240/1, 230/13-230/18, sběr J. Boček 13. a 27. 10. 1987, M HK př.č. 15,16/88, 28 ks VS1, v literatuře jako pozdně hr. (*Kalferst – Sigl – Vokolek 1989*, 18, č.134).

c/ poloha „Na Vrších“ ZM 10:13-22-06, 335x096, sběr arch. kroužek 25.3. 1995, M HK př.č. 674/01, 49 ks VS1, 4 ks VS2, v literatuře jako střed. (*Bláha – Kalferst – Sigl 2004*, 123, č. 834).

117) **Naleziště 3, poloha „Na Padesátce“**

a/ parc.č. 240, 250/1-2, 366, sběr J.Kalferst 24.4. 1986, M HK př.č. 152/86, 1 ks VS2, v literatuře jako střed. (*Kalferst – Sigl – Vokolek 1987*, 23, č.156)

118)

Nelokalizované:

a/ druhá třebovětická tvrz, zmíněna k roku 1503, zaniká po roce 1530

ÚHLEJOV (okr. Jičín)

1267 villa Huleyowe (CDB V/2, č. 490, 33-35)

119) **Hrádek** Šluspárk, parc.č. 323, 324, 325/1

a/ průzkum Petery-Rohoznického, Axamita 1889 (*Sigl 1980*, 20-25)

b/ průzkum J. Nálevky 1895 (*Nálevka 1895*)

c/ výzkum J. Sigla 1979, M HK př.č. 10-13/79 (*Sigl 1980*, 20-25)

d/ jihovýchodně od mlýna sběr V. Wolf v roce 1981, M HK př.č.55/82 (1ks), VS1 (*Sigl – Wolf 1984*, 128, č.400)

120)

VŘESNÍK U TETÍNA (okr. Jičín)

1543 prodal zámek Peczku .. ves Wrzesnik, ves Tetin (*Profous – Svoboda 1957*, 333)

121) **Údajná tvrz Bělušice**, spíše však opevněná poloha neznámého jména, parc.č. 306, 307

a/ v roce 1974 terénní průzkum J. Sigl, V. Vokolek (*Sigl 1977*, 251, č.276)

b/ sběr J. Pour 26.7, 2.8. 1988, M HK př.č. 198, 199/90, střed. (*Kalferst – Sigl – Vokolek 1991-1992*, 28, č. 28). neobj.

c/ sběr B. Koudelka 2.10. 1988, M HK př.č. 62/96, 1 ks VS2

d/ sběr F. Kovařík v roce 2000, M HK př.č. 24/03, 2ks keramiky a mosazný knoflík, střed.?, v literatuře jako střed. (*Bláha – Kalferst – Sigl 2004*, 127, č.866).

e/ sběr arch. kroužek v roce 2002, M HK př.č. 25/03, 3 ks VS1, 2 ks VS2, v literatuře jako střed. (*Bláha – Kalferst – Sigl 2004*, 127, č.867).

122) Severně od vsi u cesty na Valy, ZM 10:03-43-20, 270x168, sběr F. Kovařík 1999, M HK př.č. 26-27/03, 94 ks VS2 a NO1, v literatuře jako střed. (*Bláha – Kalferst – Sigl 2004*, 127, č.864).

123) **Na bývalém Kulhánkově a Mikulově poli v místech kravína,**

a/ předběžný výzkum R. Turek 1958 (*Buchvaldek – Zeman 1967*)

c/ parc.č. 56,479 výzkum FF UK J. Zeman a M. Buchvaldek v roce 1961 M Jičín inv.č. 38-47 starohr. (*Buchvaldek – Zeman 1967; Ulrychová 2006*, 772)

124) **Par.č. 24, 25**, při orbě zjištěny stopy jam, některé prozkoumány, ve výplni větší množství střepů, hrad. (*Sigl 1972 II*, 151; též *Kulhánek 1925*, 136-37).

Nelokalizované:

a/ sběr p. Kulhánka, M Jičín (sbírka Vřesník) pol. 50, mladohr. (*Ulrychová 2010*, 853), lokalizace na katastrální území obce není jistá.

ŽELKOVICE (okr. Hradec Králové)

1443 k Hořiněvsi a k Želkoviciem (*RT II*, 239)

125) Poloha za „Synkovými“ ZM 10:13-22-07, 155:055, šipka, M HK př.č.18/02, střed. (*Bláha – Kalferst – Sigl 2004*, 135, č. 920)

TETÍN

126)

BOREK

127) **Hrad Bezník**

a/ zaměření a sondáž na lokalitě v letech 1985 a 1988, bez nálezů. (*Sigl – Vokolek 1986*, 7; *Benešová 1991-1992*)

7 Použité prameny a literatura

A/ PRAMENY:

Edice pramenů:

AČ: Archiv český, čili staré písemné památky české i moravské, 31 Ed. *G. Friedrich* 1921. Praha.

Archiv český, čili staré písemné památky české i moravské I. Ed. *F. Palacký* 1840. Praha.

CDB: Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae I. Ed. *G. Fridrich*. Praha 1904-1907.

Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae III/1. Ed. *G. Fridrich*. Praha 1942.

Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae IV/1. Ed. *J. Šebánek – S. Dušková*. Praha 1962.

Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae V/2. Ed. *J. Šebánek – S. Dušková*. Praha 1981.

Lib. conf.: Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica pragensem per archidioecesim nunc prima vice typis editus I. Ed. *F. A. Tingl*. Praha 1867.

Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica pragensem per archidioecesim. III-IV. Ed. *J. Emler*. Praha 1879.

Libr. Er.: Libri erectionum II, Ed. *L. Borowy* 1878. Praha.

MVB: Monumenta Vaticana res gestas Bohemicas illustrantia (1352 – 1362) II. Ed. *J. F. Novák*. Praha 1907.

RT: Reliquiae tabularum terrae regni Bohemiae anno MDXLI igne consumptarum I, II. Ed. *J. Emler* 1870, 1872.

TK: Tereziánský katastr český. Svazek I. ed. *A. Chalupa – M. Lísková – J. Nuhlíček – F. Rajtoral*. Praha 1964.

Doskočil, K. 1953: Berní rula II, Popis Čech r. 1654. Praha.

Perz, G. H. 1868: Scriptorum rerum Germanicarum. Herbodi Dialogus de vita Ottonis episcopi Babenbergensis. Hannover.

B/ LITERATURA

Anýž, R. – Končelová, M. – Thér, R. – Tichý, R. 2006: Pravěké osídlení krajiny východních Čech. Živá archeologie – REA 7, 25-33. Hradec Králové.

Axamit, K. 1887-1889: Z okolí Miletína. Památky archeologické 14, 669-670. Praha.

Balatka, B. – Kalivoda, J. 2006: Geomorfologické členění reliéfu Čech. Praha.

Balatková, J. 1983: K dějinám Řádu německých rytířů v Miletíně. Krkonoše – Podkrkonoší 7, 205 – 214. Trutnov.

Beneš, J. – Pokorný, P. 2001: Odlesňování východočeské nížiny v posledních dvou tisíciletí: Interpretace pyloanalytického záznamu z olšiny Na bahně, okr. Hradec Králové. Archeologické rozhledy 53, 481-498. Praha.

- Benešová, J. 1991-1992: K otázce datování polohy „hrádek“ u Bezníka (k.ú. Borek), okr. Jičín. Zpravodaj muzea v Hradci Králové 18, 85-90. Hradec Králové.*
- Bláha, R. 2000: Keramika 10.-13. století v severovýchodních Čechách a její vztahy k okolním oblastem. Diplomová práce, FF MU Brno.*
- Bláha, R. 2006: Archeologický výzkum při stavbě Administrativního centra v Hradci Králové. Živá archeologie 7/2006, 49-54. Hradec Králové.*
- Bláha, R. – Kalferst, J. – Sigl, J. 2004: Přírůstky archeologické sbírky Hradeckého muzea v letech 2000-2003. Zpravodaj muzea v Hradci Králové 30, Supplementum, 3-142. Hradec Králové.*
- Bláha, R. – Kalferst, J. – Sigl, J. 2005: Přírůstky archeologické sbírky hradeckého muzea v roce 2004. Zpravodaj muzea v Hradci Králové 31, 3-18. Hradec Králové.*
- Bláha, R. – Kalferst, J. – Sigl, J. 2006: Přírůstky archeologické sbírky muzea v Hradci králové za rok 2005. Zpravodaj muzea v Hradci Králové 32, 9-26. Hradec Králové.*
- Bláha, R. – Kalferst, J. – Sigl, J. 2008-2009: Přírůstky archeologické sbírky MVČ Hradec Králové v roce 2007, Zpravodaj muzea v Hradci Králové 34, 3-21. Hradec Králové.*
- Bláha, R. – Papineschi, J. 2003: Archeologický výzkum v Hradci Králové, Hořické ulici v roce 2002. Zpravodaj muzea v Hradci Králové 29, 201-212. Hradec Králové.*
- Boček, J. 1989a: Benátky, o. Hoříněves, okr. Hradec králové, Výzkumy v Čechách 1986-1987, 14, p.10c, Praha.*
- Boček, J. 1989b: Cerekvice nad Bystřicí, okr. Jičín, Výzkumy v Čechách 1986-1987, 26, č.50. Praha.*
- Boček, J. 1989c: Horní Černůtky, o. Sovětice, okr. Hradec Králové, Výzkumy v Čechách 1986-1987, 50, č.124. Praha.*
- Boček, J. – Kalferst, J. 1987a: Cerekvice nad Bystřicí, okr. Jičín, Výzkumy v Čechách 1984-1985, 25, č.41. Praha.*
- Boček, J. – Kalferst, J. 1987b: Třebnouševy, okr. Jičín. Výzkumy v Čechách 1984-85, 213-214. Praha.*
- Burgert, P. 2006: Nálezy z tvrze v Bříšťanech, okres Jičín. Zpravodaj muzea v Hradci Králové, 183-189. Hradec Králové.*
- Cechner, A. 1909: Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu Novopackém. Praha.*
- Čanová-Antošová, E. 1959: Zanikání drobných statků na Hradecku. Příspěvek k hospodářským a sociálním dějinám XVI. a počátku XVII. století. Acta musei reginaehradecensis s. B Sciantiae sociales, 115-149. Hradec Králové.*
- Drnovský, P. 2012 v tisku: Tvrz v Třeboveticích. Hmotná kultura středověké a raně novověké tvrze. Studia Mediaevalia Pragensia 10. Praha.*
- Durdík, T. 1980: K počátku výskytu hradů s pláštěovou zdí v Čechách, Archaeologica historica 5, 259-265. Praha.*
- Durdík, T. 2009: Ilustrovaná encyklopedie českých hradů. Praha.*
- Ebel, M. – Svoboda, L. 1997: Zámecký areál v Cerekvici nad Bystřicí. Průzkumy památek 2. 88-101. Praha.*

- Faltysová, H. - Mackovčín, P. - Sedláček, M. a kol. 2002: Královéhradecko. In: Mackovčín, P. - Sedláček, M. (eds.): Chráněná území ČR, sv. V. Brno.*
- Foltýn, D. 1993: Miletín. In: Vlček, P. – Sommer, P. – Foltýn, D.: Encyklopedie českých klášterů, 363-364. Praha.*
- Frolík, J. 1989: Miletín, okr. Jičín. Výzkumy v Čechách 1986-1987, 115, č.281. Praha.*
- Frolík, J. – Kalferst, J. – Sigl, J. 1984: Archeologické nálezy v roce 1983. Zpravodaj Krajského muzea východních Čech 11, 3-12. Hradec králové.*
- Frolík, J. – Kalferst, J. 1987: K lokalizaci dvou zaniklých středověkých vsí, Zpravodaj Krajského muzea východních Čech, 97-103. Hradec Králové.*
- Frolík, J. – Sigl, J. 1995: Chrudimsko v raném středověku. Vývoj osídlení a jeho proměny. Hradec Králové.*
- Hejna, A. 1974: Bradlo u Hostinného nad Labem. Příspěvek k výzkumu opevněných sídel v severovýchodních Čechách. Památky archeologické 65, 365-418. Praha*
- Hraše, K. J. 1891: Nálezy ve tvrzce Batňovické. Památky archeologické 15, 287 – 292. Praha.*
- Huml, V. 1967: Zaniklá tvrz Semonice. Fontes musei Reginae Hradecensis. Supplementum 2. Hradec Králové.*
- Charvátová, K. - Spurný, V. - Venclová, N. 1992: Nálezové zprávy StAÚ 1919 – 1952. Praha.*
- Jandera, J. L. 1830: Über Miletin in Böhmen; Ein topographisch-historischer Versuch. Praha.*
- Janoušek, J. - Matys, J. 1937: Místopis soudního okresu Královédvorského. Dvůr Králové.*
- Ježek, M. 2006: Ke středověkému osídlení východních Čech. Nепublikovaná disertační práce, FF UK Praha.*
- Ježek, M. 2007: Jaroměřsko v raném středověku. Archeologické rozhledy 59, 523-570. Praha.*
- Kalferst, J. 1985: Jeřice, okr. Jičín, Výzkumy v Čechách 1982-83, 54.*
- Kalferst, J. 1987a: Březovce, o. Hořice, okr. Jičín, Výzkumy v Čechách 1984-1985, 23, č.36. Praha*
- Kalferst, J. 1987b: Dobrá Voda u Hořic, okr. Jičín. Výzkumy v Čechách 1984-85, 39-40. Praha.*
- Kalferst, J. 1988: Třetí sezóna výzkumu na staveništi k.p.Benzina v Cerekvici n/B., Zpravodaj Krajského muzea východních Čech 15/1, 3-18.Hradec Králové.*
- Kalferst, J. – Sigl, J. 1985: Archeologické nálezy v roce 1984. Zpravodaj Krajského muzea východních Čech v Hradci Králové 12, 5-21. Hradec Králové.*
- Kalferst, J. – Sigl, J. – Vokolek, V. 1987: Přírůstky archeologické sbírky K MVČ 1986, Zpravodaj Krajského muzea východních Čech 14, 1-25. Hradec Králové.*
- Kalferst, J. – Sigl, J. – Vokolek, V. 1989: Archeologické nálezy získané v letech 1987-1988. Zpravodaj Krajského muzea východních Čech 16, 3-19. Hradec Králové.*
- Kalferst, J. – Sigl, J. – Vokolek, V. 1991-1992: Archeologické přírůstky v muzeu východních Čech v letech 1990 a 1991, Zpravodaj Muzea v Hradci Králové 18, 7-29. Hradec Králové.*
- Kalferst, J. – Sigl, J. – Vokolek, V. 1993: Archeologické přírůstky muzea v Hradci králové v roce 1992, Zpravodaj Muzea v Hradci Králové 19, 5-19. Hradec Králové.*

- Kalferst, J. – Sigl, J. – Vokolek, V. 1999: Přírůstky AO MVČ v Hradci králové za roky 1998 a 1999, Zpravodaj Muzea v Hradci Králové 25, 3-31. Hradec Králové.*
- Klápště, J. 2005: Proměna českých zemí ve středověku. Praha.*
- Kolektiv 1998, 2000, 2005: Encyklopedie českých tvrzí I-III. Praha.*
- Kouřil, P. – Plaček, M. 1985: Hrad Lugisland a jeho úloha v kolonizaci Krnovska. Časopis Slezského muzea, řada B 34, 114-27. Opava.*
- Křížek, P. - Řezník, M. 1992: Hrady, zámky a tvrze na Královéhradecku. Hradec Králové.*
- Kulhánek, J. 1925: Památky z doby kamenné i novější na Vřesníku, Pod Zvičinou 5, 136-37, Hořice v Podkrkonoší.*
- Kuna, M. a kol. 2004: Nedestruktivní archeologie. Praha.*
- Kypta, J. - Richterová, J. 2003: Tábor obláhatelů u hradu Velkého Vřešťova, Hlaska XIV, č. 3, 37-40. Plzeň*
- Lhota, J. N. 1888: Miletín nad Bystřicí. Příběhy jeho a památky. Brno.*
- Lochmann, Z. 1989: Archeologické nálezy ze zaniklé tvrze v Batňovicích, okres Trutnov (k 100. výročí nálezu). Krkonoše – Podkrkonoší 8. 103 – 119. Trutnov.*
- Macháčková, L. 1995: Časně laténská nádoba z Hořic, Pojizerský sborník 2, 62-82. Turnov.*
- Mann, F. 1934: Místopis okresu Hořice v Podkrkonoší, Město a okres. Praha.*
- Nálevka, J. 1895: Kamenný hrádek u Miletína, Český lid 4, 275-276. Praha*
- Němečková, V. – Sejbal, J. 2006: Nález mincí a slitkového stříbra z Černožic. Peníze posledních Přemyslovců a počátky české grošové měny. Hradec Králové.*
- Nohejlová-Prátová, E. 1956: Nálezy mincí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku II. Praha*
- Pokorný, F. 1895a: Postup kolonizace v okolí Hořického, IN: Národopisný sborník okresu Hořického, 214-217. Hořice.*
- Pokorný, F. 1895b: Zprávy archeologické z okolí Hořického, Český lid 4, 457-459. Praha*
- Pokorný, F. 1903: Archeologické procházky po okolí Hořického. Katalog výstavy českého severovýchodu v Hořicích, 167-170. Hořice*
- Pour, M. – Švugerová, K. 2010: Drobné památky Podchlumí. Holovousy.*
- Profous, A. 1947: Místní jména v Čechách. 1. díl. Praha.*
- Profous, A. – Svoboda, J. 1957: Místní jména v Čechách. IV. Praha.*
- Radoměřský, P. – Richter, M. 1974: Korpus české středověké keramiky datované mincemi. Sborník Národního muzea 28, řada A – Historie č. 2-4, 57-172. Praha.*
- Richter, M. – Vokolek, V. 1995: Hradec Králové. Slovanské hradiště a počátky středověkého města. Hradec Králové – Praha.*
- Roubík, F. 1959: Soupis a mapa zaniklých osad v Čechách. Praha.*
- Sedláček, A. 1932: Hrady, zámky a tvrze království českého V. Praha*
- Sigl, J. 1972: Slovanské osídlení východních Čech. Nepublikovaná diplomová práce, FF UK Praha.*
- Sigl, J. 1975a: Horní Černůtky, okr. Hradec Králové, Výzkumy v Čechách 1972, 46, č.60, Praha.*
- Sigl, J. 1975b: Milovice, okr. Jičín, Výzkumy v Čechách 1971, 89-90, č.116. Praha.*

- Sigl, J. 1977: Vřesník, o Tetín, okr. Jičín. Výzkumy v Čechách 1974, 251, č. 276. Praha.*
- Sigl, J. 1979: Zjišťovací výzkum na středověkém hrádku v poloze Vražba u Habřiny, okr. Hradec Králové, Zpravodaj Krajského muzea východních Čech 6, 27-33. Hradec Králové.*
- Sigl, J. 1980: Výzkum středověkého hrádku u Úhlejova (o. Jičín), Zpravodaj Krajského muzea východních Čech 7, 20-25. Hradec Králové.*
- Sigl, J. 1981: Bílsko, o. Údrnice, okr. Jičín, Výzkumy v Čechách 1976-77, 10. Praha.*
- Sigl, J. 1982: Velký Vřešťov, okr. Trutnov. Výzkumy v Čechách 1978-1979, 430. Praha.*
- Sigl, J. 1985: Zjišťovací výzkum na hradišti v Ostroměři v r. 1984. Zpravodaj Krajského muzea východních Čech 12, 82-90. Hradec Králové.*
- Sigl, J. 1986: Zjišťovací výzkum na hrádku v poloze „Hradiště“ u Horních Štěpanic. Zpravodaj Krajského muzea východních Čech 15, 106-109. Hradec Králové.*
- Sigl, J. 1995: Dolní Dobrá Voda, okr. Jičín. Výzkumy v Čechách 1990/2, 69, č. 327. Praha.*
- Sigl, J. 1999: K nálezům grošů v Hradci Králové – Tomkové ulici čp. 178 z roku 1991. Zpravodaj muzea v Hradci Králové 25, 141-149. Hradec Králové.*
- Sigl, J. – Vokolek, V. 1986: Archeologické nálezy v roce 1985, Zpravodaj Krajského muzea východních Čech 13, 5-23. Hradec Králové.*
- Sigl, J. – Vokolek, V. 1994: Výzkum středověkého sídliště na stavbě budovy České národní banky v Hradci Králové. Zpravodaj muzea v Hradci Králové 20, 86-95. Hradec Králové.*
- Sigl, J. – Wolf, V. 1983: Bezejmenný hrádek u Vlčic, okr. Trutnov. Archeologické rozhledy 35, 639-645. Praha.*
- Sigl, J. – Wolf, V. 1984: Úhlejov, okr. Jičín. Výzkumy v Čechách 1980-81, 128, č. 400. Praha.*
- Sklenář, K. 1992: Archeologické nálezy v Čechách do roku 1870. Praha*
- Sláma, J. 1990: Slovanské pohřebiště. In: Lochenice. Z archeologických výzkumů na katastru obce. Praehistorica 16, 103-134. Praha.*
- Slavík, J. 1991-1992: Povrchový průzkum tvrze v Dobré Vodě, okr. Jičín. Zpravodaj muzea v Hradci Králové 18, 110-113. Hradec Králové.*
- Slavík, J. – Svoboda, L. 1993: Nástin vývoje tvrzí na Jičínsku. Z Českého ráje a Podkrkonoší 6, 97-116. Trutnov.*
- Smetánka, Z. – Škabrada, J. 1975: Třebonín na Čáslavsku v raném středověku (Povrchový průzkum). Archeologické rozhledy 27, 73-85. Praha.*
- Strnad, F. 1920: Zbytky tvrze v Třeboveticích, Pod Zvičinou I, 139-140. Hořice v Podkrkonoší.*
- Šimák, J. V. 1933: Historický vývoj Čech severovýchodních. Náchod.*
- Šimák, J. V. 1938: České dějiny I, část 5. Středověká kolonizace v zemích českých. Praha.*
- Šimek, T. a kol. 1989: Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Východní Čechy VI. Praha.*
- Šůla, J. 1966: Příspěvky k soupisu nálezů mincí v severovýchodních Čechách I, Fontés Museí Regina Hradecensis 3. Hradec Králové.*

- Ulrychová, E. 1994:* Archeologické nálezy získané muzeem v Jičíně roku 1993, Zpravodaj muzea v Hradci Králové 20, 23-26. Hradec Králové.
- Ulrychová, E. 1998:* Archeologické akce na Jičínsku v roce 1997, Zpravodaj muzea v Hradci Králové 24, 3-7. Hradec Králové.
- Ulrychová, E. 1999:* Archeologické přírůstky Muzea v Jičíně v roce 1999, Zpravodaj muzea v Hradci Králové 25, 32-37. Hradec Králové.
- Ulrychová, E. 2000a:* Archeologické nálezy získané muzeem Jičín v roce 1998, Zpravodaj muzea v Hradci Králové 26, 3-9. Hradec Králové
- Ulrychová, E. 2000b:* Soupis nálezů na Jičínsku (1.část). Numismatické listy 55, 160-162.
- Ulrychová, E. 2001a:* Archeologické nálezy získané muzeem Jičín v roce 2000, Zpravodaj muzea v Hradci Králové 27, 3-8. Hradec Králové
- Ulrychová, E. 2002a:* Archeologické nálezy v Dobré Vodě, Muzejní noviny č. 22, 8-10. Jičín
- Ulrychová, E. 2002b:* Archeologické nálezy z Jičínska získané muzeem v Jičíně roku 2001, Zpravodaj muzea v Hradci Králové 28, 5-9. Hradec Králové.
- Ulrychová, E. 2004a:* Horní Dobrá Voda, o. Dolní Dobrá Voda, okr. Jičín. Výzkumy v Čechách 2002, 69. Praha.
- Ulrychová, E. 2004b:* Soupis zaniklých vsí na Jičínsku. Z Českého ráje a Podkrkonoší 17, 135-164. Turnov.
- Ulrychová, E. 2005a:* Archeologické nálezy získané muzeem v Jičíně v roce 2004, Zpravodaj muzea v Hradci Králové 31, 19-28. Hradec Králové.
- Ulrychová, E. 2005b:* Raně středověká hradiště na Jičínsku. Archeologie doby hradištní v Čechách, 203-255 Plzeň.
- Ulrychová, E. 2006:* Osídlení Jičínska v časně slovanském a starohradištním období. Archeologie ve středních Čechách 10, 763-775. Praha.
- Ulrychová, E. 2007a:* Archeologické nálezy z terénních akcí muzea v Jičíně v roce 2006. Zpravodaj muzea v Hradci Králové 33, 38-45. Hradec Králové.
- Ulrychová, E. 2007b:* Dolní Černůtky, okr. Jičín. Výzkumy v Čechách 2004, 51. Praha.
- Ulrychová, E. 2007c:* Mladohradištní lokality v archeologických nálezech a pramenech 12. století. Zpravodaj Muzea v Hradci Králové 33, 159-172. Hradec Králové.
- Ulrychová, E. 2008:* Osídlení Jičínska ve střední době hradištní, Archeologie ve středních Čechách 12, 671-692. Praha.
- Ulrychová, E. 2008-2009:* Archeologické nálezy z terénních akcí muzea v Jičíně v roce 2007, Zpravodaj muzea v Hradci Králové 34, 50-56. Hradec Králové.
- Ulrychová, E. 2009:* Vrcholně středověké nálezy z Lokalit Jičínska uvedených v listinách 13. století. Archeologie ve středních Čechách 13, 451-466. Praha.
- Ulrychová, E. 2010:* Osídlení Jičínska v mladší době hradištní a ve 13. století. Archeologie ve středních Čechách 14, 833-870. Praha.
- Válek, B. 1964:* Půdy východních Čech. Havlíčkův Brod.
- Vávra, M. 1981:* Milovice, okr. Jičín. Výzkumy v Čechách 1976-77, 84, č.241b. Praha.
- Vích, D. - Vokolek, V. 1997:* Nálezy získané do sbírek AO MVČ v letech 1996-97, Zpravodaj Krajského muzea východních Čech 23, 3-27. Hradec Králové.

- Vokolek, V. 1964a:* Milovice. Bulletin záchranného oddělení 1.1963, 25. Praha.
- Vokolek, V. 1964b:* Rašín. Bulletin záchranného oddělení 1.1963, 37. Praha.
- Vokolek, V. 1978a:* Benátky, okr. Hradec Králové, Výzkumy v Čechách 1975, 11, č.8b. Praha.
- Vokolek, V. 1978b:* Hněvčeves, okr. Hradec Králové, Výzkumy v Čechách 1975, 25, č.56. Praha.
- Vokolek, V. 1981:* Dobrá Voda u Hořic, okr. Jičín. Výzkumy v Čechách 1976-77, 27, č.60b. Praha.
- Wolf, V. 1995:* Ještě o tvrzi v Batňovicích (okr. Trutnov). Zpravodaj muzea v Hradci Králové 21, 117 – 119. Hradec Králové.
- Wolf, V. 1998:* K problematice tzv. kolonizačních provizorií (úvaha nad funkcí a fortifikací), Castellologica Bohemica 4, 107 - 116, Praha
- Wolf, V. 1974:* Hrádek na Bradle v dějinách východního Podkrkonoší. In.: Hejna A.: Bradlo u Hostinného nad Labem. Příspěvek k výzkumu opevněných sídel v severovýchodních Čechách. Památky archeologické 65, 365-418. Praha
- Zeman, J. – Buchvaldek, M. 1967:* Sídlištní nálezy ze starší doby hradištní ve Vřesníku. Památky archeologické 58, 545-562. Praha.
- Zwiefelhofer, E. 1927:* Přehled nálezů a vykopávek, jež jsou zaznamenány ve spisech Archeologického musea v Hořicích, IN: 40 let Archeologického a musejního spolku v Hořicích v Podkrkonoší, 27-31. Hořice
- Zwiefelhofer, E. 1947:* Archeologické vykopávky a nálezy v letech 1927-1947, in: Čech, J.: Pamětní list 60 let vlastivědného muzea v Hořicích, 13. Hořice
- Žemlička, J. 2002:* Počátky Čech královských 1198-1253, Proměna státu a společnosti. Praha.

8 Obrazová příloha

Soupis obrazových příloh:

A/ V TEXTU:

- Obr. 1** – Nádoby datované mincemi z nejbližšího okolí Hořicka a Miletínska. 1 – Ostroměř, okr. Jičín, poslední čtvrtina 10. století (*Radoměřský – Richter 1975*, 69-70, pol. 3); 2 – Čistěves, okr. Hradec Králové, poslední čtvrtina 10. století (*Radoměřský – Richter 1975*, 69-70, pol. 1); Chvalkovice, okr. Náchod, počátek 14. století (*Radoměřský – Richter 1975*, 86, pol. 45); Černožice, okr. Hradec Králové, po roce 1306 (*Němečková – Sejbal 2006*); Hradec Králové, Tomkova ulice, po roce 1346 (*Sigl 1999*).
- Obr. 2** – Osídlení na katastrálním území vesnic Benátky a Hněvčeves do počátku 14. století; 1 – starší doba hradištní; 2 – střední doba hradištní; 3 – mladší doba hradištní; 4 – pozdní doba hradištní a počátek 13. století; 5 – 13. století až počátek 14. století; 6 – kostel; 7 – panské sídlo.
- Obr. 3** – Osídlení na katastrálním území vesnic Horní a Dolní Černůtky a Rašín do počátku 14. století.
- Obr. 4** – Osídlení na katastrálním území vesnice Jeřice do počátku 14. století.
- Obr. 5** – Osídlení na katastrálním území vesnice Milovice do počátku 14. století.
- Obr. 6** – Osídlení na katastrálním území vesnic Třebovětice a Cerekvice do počátku 14. století.
- Obr. 7** – Půdorysy (ve stejném měřítku) vybraných opevněných poloh. 1 – Šluspárk (*Durdík 2009*, 540); 2 – Pustohrad (*Durdík 2009*, 463); 3 – Tzv. Bělušice (*Kolektiv 1998*, 13); 4 – Bezník (*Kolektiv 1998*, 24); 5 – Vražba (*Durdík 2009*, 607); 6 – Velký Vřešťov, poloha „Na Hradě“ (*Durdík 2009*, 589).
- Obr. 8** – Půdorysy vybraných tvrzí. Umístění tvrze v rámci mladší stavby zvýrazněno. 1 – Cerekvice (*Kolektiv 1998*, 67, upraveno); 2 – Hořice (*Kolektiv 1998*, 199, upraveno); 3 – Jeřice (*Kolektiv 1998*, 258, upraveno); 4 – Třebovětice, zobrazen rozsah zjištěného zdiva během výzkumu v roce 1921, zjednodušeno.
- Obr. 9** – Hořice. Vrch Sv. Gotharda byl osídlen od střední doby hradištní. Vrcholně středověké a raně novověké naleziště, které jsou v rámci současných Hořic běžnou součástí doprovázející stavební činnosti nezaznamenány.
- Obr. 10** - Rozsah miletínské farnosti podle listiny z roku 1267.
- Obr. 11** – Miletín na indikační skice stabilního katastru. Doklady osídlení do počátku 14. století.

B/ V PŘÍLOHÁCH

Tabulka 1 – Tabulka 23 – Keramický materiál z vybraných archeologických lokalit Hořicka a Miletínska (kreslen zpravidla výběr).

C/ VLOŽENÉ ROZKLÁDACÍ MAPOVÉ PŘÍLOHY

Mapa 1 – Přehled všech nalezišť a archeologických lokalit na území Hořicka a Miletínska. Přerušovaná čára ohraničuje zkoumanou oblast. Modré letopočty uvedené v blízkosti názvu vesnic odkazují na první písemnou zmínku. Lokality vyznačeny červeně, naleziště oranžově. Číslo odpovídá hodnotě v soupisu archeologických poloh.

Mapa 2 – Přehled starohradištních a středohradištních archeologických lokalit. Fialově – starší doba hradištní, červeně – střední doba hradištní.

Mapa 3 – Přehled mladohradištních archeologických lokalit.

Mapa 4 – Přehled archeologických lokalit z pozdní doby hradištní a 13. století.